

Lib. R. H. L. Cant 1688.5

Cam. d. 688.5

C A S U S
Conscientiæ
(Sive Quæstiones Practicæ)
Novem

Soluti pro re natâ atque decisi

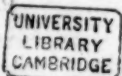
Per

Reverendum admodum in Christo Patrem
ROBERTUM SANDERSONUM
Episcopum nuper Lincolniensem.

*Ex Anglico sermone. (post repetitas Editiones)
recens in Latinum conversi.*

Hebr. xi. 4.

Ο ὁδοποιὸς ἐπὶ λαλεῖται.

Henry Peyton.

CANTABRIGIÆ,

Ex Officinâ Jo. Hayes, Celeberrimæ Academiz Typog.
Impensis Hen. Dickinson, & Rich. Green Bib-
liopolarum Cantabrigiensium. 1688.

Elenchus
C A S U U M.

I. <i>De Sabbato.</i>	p. 1.
II. <i>De Voto Temerario &c.</i>	p. 12.
III. <i>De Sponsione Antimonarchicâ,</i> <i>Anglicè the ENGAGEMENT.</i>	p. 25.
IV. <i>De Liturgiæ Usu, &c.</i>	p. 39.
V. <i>De Nuptiis cum Papistâ contrahend.</i>	p. 60.
VI. <i>De Syngraphâ obligatoriâ men-</i> <i>tito Regis nomine acceptâ.</i>	p. 66.
VII. <i>De Scandalo.</i>	p. 70.
VIII. <i>De Illicito Amore.</i>	p. 74.
IX. <i>De Vitâ Militari.</i>	p. 90.

13-217

Epistola ab Amico quodam conscripta de
CASIBUS subsequentibus, & Edi-
tioni Anglicæ præfixa.

Domine,

Perlectas jam, quas ad me misisti, Chartas genuinas esse & nullatenus spurias jure merito spondere possum; nimirum ex imagine illâ quam Reverendi sui Autoris præ se ferunt: ideoque examini publico eas subicere & aprico Soli exponere non est quod verearis.

Verum equidem est Mandata, quibus primum instructa erant, angusta fuisse & dudum expirasse; ut quæ destinata fuerunt privatos quosdam duntaxat Amicos invisere, iisque singulatim satisfacere. Non tamen video quomodo sacros ejus Manes læseris, si, Mandata ista ampliando quasi & renovando, eas publica utilitatis ergo paulò ulterius ablegâris.

Profectò tenuissima reliquia tam strenui Pugilis & Advocati in foro Theologico tam incomparabilis, tanquam ramenta & frustula auri, perire non debent. Et herclè dolendum est eruditissimis ejus Scriptis multò pluribus dignum non fuisse Mundum.

Sed—præstat de Carthagine tacere, quàm pauca dicere. Absit à me procul cujusvis Epistola commendatitiæ exilitate ejus famam, quæ summa est, imminuere; aut pedaneâ aliquâ & precariâ oratiunculâ opinionem de præstantiâ illius cuiquam insinuare. Quippe hoc esset tentare Iliada post Homerum; & ledere imaginem suo jamjam ipsius

sius penicillo ad virum usque delineatam, cujus opera eum in portis abundè laudant.

Mihi sanè nil aliud propositum habeo, quàm ut pium tuum consiliū commendarem, atque promoverem; qui hasce evulgando Chartas Publico cavisti fore, ut nunquam indigeant alià manu, qua illas è flammis eripiat, quo fato olim damnatas fuisse dicis.

Non est quòd ultrà tibi sim molestus, nisi ut gratias agam de optimis istis ejusdem manūs ejusdemque notæ (uti quisvis peritus Lector facillè cernet) Lucubrationibus, quibus, tanquam huic Editioni mantissà accessorià, cura tua & pietas Publicum devinxit. Liceat mihi solummodò hoc denuò in antecessum postulare, uti velis invigilare prelo, quod quotidie parturiendo, & imperitià obstetricis aut saltem negligentia, monstrosis deformitatibus & erratis non condonandis pulcherrimos fœtus de nupero vitare solet. Ità geminam effugies culpam à nonnullis temerè & inconsultò admissam, ut neque Lectore critico ex unâ parte, neque ex alterâ limatissimo hoc & accuratissimo Scriptore abutaris, & (si quid hoc ponderis apud te habere possit) indignissimo ex ejus cultoribus pergratissimum feceris.

Typothetarum σφάλματα sic corrigantur.

Pag. 16. lin. 2. dele id, & repone quolibet. Ibid. l. 7. pro iis leg. id. P. 27. l. 4. leg. inseparabile. P. 49. l. 22. pro esse restitue est. P. 52. l. 21. leg. affigendam. P. 57. l. 22. leg. commercium. P. 78. l. 6. leg. redderetur.

C A S U S D E S A B B A T O .

*Perquàm amanti meo amico M^{ro} Thomæ Sa.
Nottinghamia. Mart. 28, 1634.*

CUM in superioribus tuis literis quæreret
à me, Domine, quoad duas istas Quæstio-
nes ibidem de Sabbato propositas quid im-
præsentiarum statuam; tametsi tunc tem-
poris desiderio tuo plenè satisfacere non
licuerit (ut qui nollem sententiam meam nisi benè explo-
ratam proferre) nè tamen munus mihi impositum omninò
defugere viderer, pollicitus sum me propedièm tecum com-
municaturum quicquid hæc de re ulterius expensâ cogita-
rem. Quod promissum (quantum quidem id permiserunt
multæ, quibus districtus eram, occupationes) adimplere
conatus sum: tum perlegendo istos quos ad me misisti
libros (quorum in altero reperi in vacuâ chartâ scriptam
tuâ manu annotatiunculam, quæ & Quæstionem tertiam,
de nomine viz. Sabbati, moveret) tum recolligendo atque
revolvendo sparsa illa quæ de hoc argumento in promptu

B

habui

habui Adversaria. Tunc autem tot tantæque semet ob-
tulêrunt difficultates (quas quò magis consideravi, eò ma-
gis augere sensi) ut viderem longum fore opus, & majori
cum temporis impendio quàm quod ego largiri possem, si
ea, quæ de tribus Quæstionibus visâ sunt dictu necessaria,
describerem atque dilatarem eum in môdum, qui opus
esset quò vel mihi ipsi vel aliis satisfactio aliqualis af-
ferretur. Quare statim in animo habui memet apud te
per literas excusare, ut nè hisce quæstionibus ultrâ im-
miscerer; teque (ut melius tibi satisfaceret) ad illos re-
mittere, quibus tum magis vacat istiusmodi opus suscipere,
tum qui ad id perficiendum magis parati sunt & idonei
quàm ego sum; etenim de quæstionibus gravibus & mo-
mentosis tacere præstat quàm parcius dicere. Eoque po-
tius hoc mihi propositum erat, postquàm rescissem sermo-
nes (quibus occasionem (ni fallar) dedêrunt nonnulla quæ
dixerat amicissimus tuus Mr Tho. A.) in his regionibus
spargi, quasi ego de moralitate Sabbati tractatum medi-
tarer. Undè præterquàm quod magnæ alicujus rei ex-
pectatio, cui explendæ neutiquàm par forem, concitari
posset; ità & id paululum, quod scripserim, iniquis ho-
minum suæ opinioni addictissimorum censuris exponeretur,
si posteaquàm meam mentem aperuissem, contingeret eam
quâvis in re (sicut in aliquibus erat verisimile) à suâ
dissentire atque discrepare. Verùm enimverò cum ex nu-
peris tuis humanitate refertissimis literis (in quibus dum
ipse tardior essem, excusationem meam anticipasti) pristi-
num tuum desiderium tibi adhuc manere intelligam, idèò
decevi exindè facere aliquid, licèt non tantum quantum
olim mecum constitueram; sperans fore ut meum hâc in
re consilium æqui bonique accipias. Nunc igitur ad te
mitto nudam tantùm meorum de tribus Quæstionibus co-
gitatorum ὑποτιπωση, ab omnibus istis explicationibus,
argumentis, authorum testimoniis, solutionibus objectio-
num, cæterisque id genus amplificationibus, quæ ulterius
tum lumen tum robur conciliare poterant, præcisam at-
que destitutam.

Attamen ex his, quæ jam scripsi, satis perspicies mea
quæ

quæ sit sententia: quam paratus ero illustrare ampliùs (quoad vis meæ intelligentiæ pertingit) ullâ in re de quâ hæsitâris; nec minùs immutare paratus, ubi quis me edocuerit meliora, si modò id, quod asserit, evidenti aut rationis, aut textûs Scripturalis autoritate confirmatum dederit.

Quæstiones propositæ sunt hæ,

1. Quodnam sit aptissimum nomen, quo appelletur dies Christianæ nostræ per singulas hebdomadas cessationis: utrùm *Sabbatum*, *Dies Dominicus*, an *Dies Solis*?

2. Quid sibi velit orationcula ista, cujus usus in Ecclesiâ nostrâ præcipitur [*Domine miserere nostrâ, & corda nostrâ ad servandum hoc mandatum inclina*] prout post quartî Mandati verba repetitur, eidemque applicatur?

3. Utrùm die Dominico corporeis Oblectamentis uti liceat omninò: & si ità, tum cujasmodi?

Quod ad Quæstionem 1.

I. De nomine *Sabbati*, ità cenfeo,

1. In S. Scripturâ, Authoribus Antiquis, & Ecclesiasticis, semper illud *Sabbati* Judaici sive Saturni diei proprium in modum attribui; nec omninò (nisi à nuperis annis) ad denotandum Domini nostri diem sive Solis adhibitum fuisse.

2. Appellare diem Dominicum nomine *Sabbati* (rebus sic stantibus) plures ob causas in Ecclesiâ Christianâ absque gravi incommodo tolerari posse: ac proindè homines (aliàs sobrios & moderatos) non severiori aliquâ censura notandos esse aut Judaismi inculpandos, si sic interdum loquantur.

3. Pluribus tamen aliis de causis multò magis expedire forsân, si vox *Sabbatum* aut non omninò eo in sensu, aut parcius saltem usurparetur.

II. De nomine *Dominicæ*, vel *Diei Domini*,

1. Illud usu fuisse receptum in memoriam Christi Resurrectionis, magnique operis Redemptionis nostræ in eodem peracti.

2. Illud à Sacro Codice comprobari (Apoc. 1. 10.) diùque & perpetuò in Ecclesiâ Christianâ fuisse adhibitum

ad primum hebdomadæ five Solis diem significandum.

III. De nomine *Diei Solis*,

1. Desumptam id esse à Planetarum periodis, quemadmodum & aliorum dierum nomina: cujus rei ratio ab Astronomis petenda est.

2. Generaliter & à multo tempore in plerisque Mundi regionibus usurpatum fuisse.

3. Ethnicismi non posse jure insimulari; atque à magnâ imbecillitate vel superstitione potius proficisci, quod nonnulli ejus usurpationem tanquàm profanam, gentilem & illicitam damnent.

IV. De prædictarum trium appellationum inter se invicem collatarum aptitudine,

1. Pro diversâ materia, aut loquendi occasione, quamlibet è tribus aliquo respectu aptiorem esse, & magis propriè usurpari posse, quàm è duabus reliquis alterutram. Ex. grat.

(1) Nomen *Sabbati*, quoties de tempore cessationis indeterminatè atque in genere absque respectu ad diem quemvis particularem loquimur: atque alia duo vocabula, cum sermo est de determinato isto die qui in Ecclesia Christiana observatur. E quibus rursus

(2) Illud *Diei Dominici* in Theologico & Ecclesiastico, &

(3) Illud *Diei Solis* in civili, populari & communi, usû aptius esse.

2. Ità tamen ut è tribus nulla tanquam prorsus illicita damnetur, quæcunque tandem sit occasio, vel quâcunque de materia sermo instituatur: verùm ut cuique hæc in re Christiana sua permittatur libertas, quamdiu scilicet ea à superiori Autoritate non circumscribitur. Provisò semper quicquid aliquis hæc fecerit id ut faciat absque superbiâ & affectatione in semetipso, atque absque temerariâ censurâ & despectu fratri, qui diversum agit.

De Quaestione 2.

V. Istius Precatiuncule [*Domine miserere, &c.*] post quartum Mandatum recitatæ verba, manifestò involvunt, sicut & in unoquoque è reliquis decem,

1. Trium

1. Trium rerum agnitionem, *viz.*

(1) In specialis istius Mandati verbis contineri legem cui nos subjacemus.

(2) Nos ex officio indispensabili teneri, ut conemur, quantum omnino penes nos fuerit, dictam legem observare.

(3) Prava nostra corda (ex sese) in ejus observationem non propendere, antequam illa Deus suæ gratiæ operatione isthuc inclinârit.

2. Supplicationem geminam, *viz.*

(1) Ad misericordiam de præterito impetrandam, eò quod à debito nostro officio antehac defecerimus,

(2) Atque gratiam de futuro, quod deinceps quod nostrarum partium est, diligentius peragamus.

VI. Verùm quatenus quarti mandati verba accipienda sint, tanquam Lex Christianos obligans, & quâ autoritate vim istam obligatoriam sortiantur, in eo sanè præcipua versatur difficultas.

Quam ut expediam, satis fuerit cuivis sobrio Christiano intelligere Orationem eo sensu quem verba immediate præ se ferunt; & absque curiosa nimis indagatione earum rerum, quæ magis sunt disputabiles, pauca hæc sequentia capitula, quæ ab omnibus Christianis tanquam certa & concessa haberi debent, sufficiat ei credidisse, *viz.*

1. Legis Judæis à Mose traditæ partem nullam Christianos sub Evangelio velut vi istius traditionis obligare: imò ne ipsa quidem Præcepta Decem; omnium verò minimè quartum, quod fatentur omnes esse, aliquâ saltem tenus, ceremoniale.

2. Particularem determinationem temporis ad septimum hebdomadæ diem fuisse ceremoniale: ac proinde quarti Præcepti ex eâ parte obligationem (etsi apud Judæos juris divini positivi fuerit, tamen) unâ cum cæteris ceremoniis legalibus post Evangelium promulgatum expirasse, neque jam Christianorum conscientias adstringere.

3. Quarti Præcepti substantiam in genere (*viz.* definitum quoddam tempus à sæcularibus operibus seponi oportere,

tere, & in quietem religiosam consecrari, quò publico & solenni Dei cultui melius vacent homines) moralem esse, perpetuam, jurisque adeò divini; utpote Legis Naturalis propaginem, quâ Christiani sub Evangelio tenentur adhuc obstricti.

4. *De factò*, Diem Dominicum sive Solarem tempus esse eum in finem nobis tam idoneâ & sufficienti autoritate constitutum, ut ex conscientia parere teneamur; absque hoc, utrùm ista autoritas sit immediatè divina, vel mediatè tantùm per potestatem Ecclesiæ.

Atque hæc sufficiunt ad cujusque è plebe Christiani judicium & conscientiam dirigenda: non tamen eruditioribus vetitum est (sobriè & candidè) res, quæ in disputationem cadunt, paulò ampliùs discutere & eventilare, ut exindè veritas melius intelligatur.

Problemata autem quæ in hoc argumento præcipuè agitantur, sunt hæc duo, *viz.*

1. De cessatione per singulas hebdomadas observandâ: utrùm necesse sit è diebus quibusque septem unum festum agere; & quo jure ad id obligemur?

2. De translatione Sabbati Judaici in diem Dominicum, & quâ autoritate facta fuerit?

VII. De Sabbati hebdomadarii observatione hæ tres sententiæ diversæ feruntur, *viz.*

1. Esse de *jure naturali*, tanquàm Legis Naturæ verè propaginem,

2. Esse propriè & directè de *jure divino positivo*, diserto & expresso Dei præcepto in S. paginâ constitutam atque stabilitam.

3. Esse de *jure merè humano & Ecclesiastico*, Autoritate introductam, & consuetudine atque consensu Ecclesiæ Catholicæ confirmatam.

De quibus sententiis discrepantibus, peritis perpendendum relinquo,

1. Utrùm earum ultima non sit malos & incommodos effectus paritura? Quippe quæ potestati Ecclesiæ permittit unius è septem proportionem (quæ à Mosis usque duravit ævo) in aliam quamvis majorem minoremve
tem-

temporis mensuram pro suo arbitrio transmutare.

2. Annon duæ istæ priores, licet hoc incommodo careant, tam infirmis tamen aliundè innitantur fundamentis, ut sint tertiâ longè minùs verisimiles?

3. Annon quarta sententia, mediam insitens viam, probabilius proponi possit & admitti tutius, quàm è precedentibus tribus aliqua? *Viz.* Sanctificationem unius diei è septem esse de *jure divino positivo*, si quidem laxiori sensu *jus divinum* sumatur: ità ut non ea solùm denotet quæ primariò, propriè & directè sunt talia juxta mentem sententiæ secundæ; verùm etiam & illa includat quæ talia sunt secundariò, ex consequenti, atquè analogicè.

VIII. Quam sententiam ut rectius intelligamus, perpendendum est.

1. Ea esse de *jure divino* in priori & strictiori sensu, quæ vel

(1) Expresso Dei statuto atque mandato in sacro-S. suo Verbo præscribuntur; vel

(2) Necessariâ, evidenti & demonstrativâ illatione inde deduci poterunt.

Quo in sensu non multa reperientur de *jure divino* in Novo Testamento.

2. Quò quid in posteriori & laxiori sensu de *jure divino* sit, sufficere id humano discursu ex rationibus analogicis à Verbo Dei probabiliter deduci posse, tanquàm maximè commodum & conveniens, quod ab iis omnibus qui ad sanctam Dei voluntatem seriò vias suas instituere cupiant, observetur.

3. Hujusmodi *jus divinum* probè dignosci posse, ubi hæc quatuor sequentiâ vel concurrunt omnia, vel ex iis præcipua, *viz.*

(1) Fundamentum Æquitatis ad rem in genere adstruendam, sive in lege Naturæ, sive in virtute instituti divini.

(2) Ad particularem rei determinationem Analogia observata cum iis Regulis & Legibus quæ populo Judaico in Veteri Testamento sunt traditæ, quatenus Æquitatis ratio par & consimilis fuerit.

(3) Ejusque rei probabilia quædam in Scripturis N. T. indicia.

(4) Praxis Ecclesiæ Christianæ perpetua, quantum status & conditio temporum in variis ejus sæculis permisit. Quippe *Lex currit cum praxi*.

4. Hæc omnia ad cessationem cujusque septimi observandam aliquo modo concurrere; prout examinatis singulis facillè patebit.

IX. Atque ad hanc *juris divini* distinctionem idcirco magis attendendum est, quoniam (si intelligatur rectè & accommodetur) insignem usum habere poterit

1. Ad præcidenda maximi momenti exempla, quæ proferre solent Romanenses, ut Traditiones suas non-scriptas tueantur.

2. Ad elucidandas alias, aliasque in Ecclesiâ controversias finiendas, quæ fervidè in utramque partem disputantur, viz. e. g. de

(1) Regimine Ecclesiæ Episcopali.

(2) Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum distinctione,

(3) Censurarum Ecclesiasticarum, veluti Suspensionis, Excommunicationis, &c. exercitio.

(4) Ædificatione Templorum, eorumque in cultum Dei consecratione.

(5) Synodorum, ubi id opus aut necesse fuerit, coactione, ad defendendam veritatem, atque res Ecclesiasticas transigendas.

(6) Matrimoniorum prohibitione, ut nè fiant intra quosdam consanguinitatis & affinitatis gradus.

(7) Baptizatione infantium à parentibus Christianis prognatorum.

(8) Cleri alimonio è Decimis populi: aliisque plurimis, quorum nulla (meo judicio) videntur esse de *jure divino* in priori illo & proprio sensu; at in posteriori hac & latiori acceptione vel omnia, vel (saltem) pleraque.

3. Ad potestatem Ecclesiæ ritè definiendam, ità ut nec in aliquibus rebus legitimà suà fraudetur libertate, neque in

in aliis auctoritatem ampliozem, quam quæ jure competit, vendicet sibi atque assumat. Quippe

(1) Ea, quæ sunt *juris* merè *humani*, quælibet Ecclesia particularis ex se auctoritatem habet de tempore in tempus constituendi, & pro suo arbitrio immutandi: eandemque auctoritatem, ubi sibi congruū videbitur, exercere potest.

(2) Ea, quæ sunt *divini juris* in priori illo sensu, nequaquam Ecclesiæ Universali (nedum ulli particulari) licitum est tantum sibi assumere ut immutare ausit: sed ab ipsa religiosissimè observari debent, ad quasunque demum necessitates vel angustias redacta fuerit.

(3) Ea quæ in posteriori hâc significatione *juris* sunt *divini*, quælibet Ecclesia particularis (Catholica autem multò magis) auctoritatem habet, ubi necessitas urget, immutandi. Verum istius auctoritatis exercitium ad occasiones extraordinarias ità restringitur, ut non tutum sit illam omnino exercere, nisi ad gravissima incommoda, quæ aliter evitari nequeunt, evitanda.

X. Quod alteram controversiam attinet, De translatione *viz.* temporis ab ultimo hebdomadæ vel Saturni die (qui Sabbatum erat Judæorum) ad primum hebdomadæ vel diem Solis (qui nobis est Dominicus) ità sentio;

Dominicæ apud Christianos loco Sabbati Judaici observationem

1. Non fundari in præcepto aliquo quod Christus Apostolis dedit:

2. Neque etiam in Apostolicâ aliquâ Constitutione, quam illi hâc de re tradiderunt Ecclesiæ. Verum

3. Usu fuisse receptam à succedente Ecclesiâ partim ad imitationem nonnullorum ex Apostolis, quibus mos erat (præcipuè in Ecclesiis Gentilium, quippe in illis Judæorum vetus Sabbatum adhuc fuit observatum) sacros suos conventus primo hebdomadis die in Christi ejusque Resurrectionis honorem celebrare; & partim ad vitandum Judaismum; cui etiam in primis istis temporibus *Ἰουδαϊσμοῦ* quidam Ecclesiam Christianam subjungere subindè conabantur.

4. Domi-

4. Dominici diei observatio cùm tot Constitutionibus quâ Ecclesiasticis quâ Imperialibus confirmata fuerit; cùmque insuper tam uniformi consensu comprobata, ubique quâ patet Christianus orbis, per tot sæcula ab ævo usque Apostolico duraverit: Ecclesiam (ut nè disputemus, quid illi in potestatis plenitudine facere liceat vel non liceat) non debere (tamen) transmutationem ejus in alium aliquem septimanæ diem moliri.

De Quæstione 3.

XI. Hâc in re de Oblectamentis die Dominico adhibendis non opus est ut dicantur multa: quippe in quâ parum sit difficultatis; eamque novissima Regis ex hâc parte Declaratio extra controversiam collocârit. Dico itaque

1. Quoad ipsam rem. Modicum honestorum Oblectamentorum in die Dominico usum à nemine, tanquam simpliciter & de toto genere illicitum, cum ratione damnari posse.

2. Quoad genus. Tametsi nullæ hâc certæ regulæ (sicut in plerisque rebus adiaphoris accidit) propter infinitam circumstantiarum varietatem præscribi possint, quæ in casus omnes particulares ita quadrent, ut non etiamnùm prudentiæ privati multum sit permittendum; tamen ut generalia quædam indicia proponamus, in Oblectamentis eligendis habendus erit respectus

(1) Ad publicas Regni leges. Quippe isti usus sive oblectamenta quæ legibus prohibentur, licet alias ex se licita, iis tamen qui legum obedientiâ tenentur, illicita fiunt.

(2) Ad personæ conditionem. Ambulare & confabulari viris ingenuè & liberaliter educatis est jucunda recreatio: agrestiori autem vulgo, qui vix quidquam pro Oblectamento habent, quod non sit clamoris & strepitûs plenum, minimè cordi est.

(3) Ad ipsorum Oblectamentorum effectus. Ea quippe sunt præ cæteris commodissima, quæ corpus maximè refocillant, atque minimam in mente impressionem relinquunt,

quunt. Quo nomine Sagittare, Saltare, jacere Discum, Pilâ palmariâ se exercere potius eligenda sunt, quàm aleâ, chartis, &c. ludere.

3. Quoad *usum*. Si suaderi vellent homines ut Recreationibus & oblectamentis die Dominico piè & laudabilem in modum utantur. Quam in rem harum præter alias cautionum meminisse oportebit, viz.

(1) Ut modicè admodum (sicut & aliàs, sic præcipuè & multò magis) die Dominico adhibeantur.

(2) Ut temporibus adhibeantur congruis: non inter Liturgiæ publicæ celebrationem; neque iis horis, quas ad privatam Orationem, cui interesse debent domestici omnes, Paterfamiliàs seposuit. Declaratio Regia hominum libertatem ex hâc parte definit, postquam scilicet Vesperinæ Preces peractæ fuerint.

(3) Ut cum in modum adhibeantur, quò exinde homines ad cultum divinum residuo die, & ad suarum vocationum munia residuâ septiminâ vegeti magis & idonei evadant; nullatenus autem impediuntur ab iis aut efficiantur inhabiles, vel delassando corpus vel mentem immodicè afficiendo.

(4) Ut nè quis eis dubitanti animo utatur: *quicquid enim ex fide non est, peccatum est*. Ille ergo, cui non liquidò constat licere sibi absque peccato die Dominico Oblectamentis uti, ab iis semet omninò abstinere debet, ne in suam conscientiam impingat.

(5) Ut ob usum Christianæ suæ hâc in re libertatis severius de seipsis, quàm de aliis statuunt, neque opinionem suam aut praxin tanquàm regulam fratribus præscribant. In hâc, sicut & in omnibus rebus adiaphoris, vir sapiens & candidus, sæpè ex piâ prudentiâ ejus libertatis usum sibi ipsi denegabit, quem ex pia charitate fratri denegare non ausit.

C A S U S

D E

Voto temerario

Cum

Deliberatione iterato.

Casus.

Generosus quidam benè opulentus prolem habuit unicam duntaxat filiam, quæ cum animum ad hominem loco atque ordine longè inferiorem adjiceret, eidem nubere statuit. Pater eâ re rescita iratus admodum vovet, idque adeò jurejurando confirmat, se illi, si istas nuptias consummârit, in dotem ne teruncium quidem unquam daturum. Nubit tamen nihilominus filia: quod postquam fecisset, Pater sæpenumerò prædictum illud votum, idque more solenni atque deliberato, iterat renovatque: adjiciens insuper se nunquam illi, aut cuivis ad illam pertinenti de bonis suis quidquam largiturum.

Quæritur

Utrum patris votum ita factum, itaque ut supra dicitur confirmatum atque iteratum, obliget necne?

Solutio

In eâ sum sententiâ, votum fuisse temerarium, nec prorsus obligare.

1. Questio

1. Quæstio hîc proposita obligationem tantummodò spectat: non alienum tamen arbitror de temeritate etiam sententiam meam proferre, idque duabus de causis. (1.) Quia pro modo quo proponitur casus, videtur momenti aliquid collocari in subsequentibus iterationibus, quæ fuerunt magis deliberatæ, quasi scilicet ille ad obligationem aliquid adjicerent; (2.) Quia puto opus esse uti tamen voti sit persuasum de præterito graviter se peccasse, cum istiusmodi votum fecit; quàm ut ei satisfactum sit de præsentis ejus & futuræ invaliditate.

2. Creditu quidem proclive est, Generosum, ubi primò id votum fecit, adversus filiam de tantâ & tam inexcusabili inobedientiâ, in re tam summi momenti, ingenti admodum irâ excanduisse. Et sanè fatendum est eum oportere esse virum suo animo singulariter admodum imperantem, & cujusmodi è millesimo quoque vix reperitur unus, qui cum à prole unicâ tantopere lacesitus esset, (concurrentibus fortè aliis quibusdam circumstantiis quæ rem exaggerarent) semet intra prudentiæ terminos adeo continere posset, ut istius passionis impetu non abriperetur ad cogitationes quasdam & consilia, quæ cum rectæ rationis dictaminibus minùs ad-amissum congruerent. Parum itaque dubii subesse poterit, quin votum tunc factum, cum ratio tam vehementis intereâ perturbacionis vi obrueretur, temerarium fuerit & à ratione alienum;

3. Neque qui subsecuti sunt ad primum votum confirmandum actus, tametsi magis deliberati essent tantum valent ut vel illud vel semetipsos a temeritatis crimine liberare queant: modò temeritatem eâ latitudine intelligamus, quâ solent Casuistæ cum de voto temerario agant; cujus significatione complectuntur omnia ista vota, quæ (uti loquuntur,) per defectum plene & discussæ deliberationis contingunt. Etenim animadvertendum est, ex injuriâ, inobedientiâ, aliâve aliquâ contumeliâ, ubi percipitur vividè atque persentitur, altissimam sæpè in animâ effici impressionem, quæ licèt, postquàm primus impetus refoverit, languescere paululùm incipiat; id tamen gradibus
tam

tam lentis & tam insensilibus fit, uti eadem illa perturbatio, quæ primò emovit mentem, in subsequencia omnia longo post tempore consilia vim plurimam habeat. Haud aliter atque post acutam febrem, cum paroxysmi violentissimi recesserint, atque morbi malignitas bene deseruerit, tametsi ægrotus aliquantulum roboris colligere incipiat, diù tamen ea in membris infirmitas superesse possit, uti propriis suis officiis fungi nequeant nisi aliquali cum debilitate, donec prorsus ille convaluerit. Quandoquidem itaque subsequentes in hoc præsentì casu primi voti iterationes manifestò profluxerunt à vitio isto & malignitate menti adhuc hærente, velut fæce & reliquiis ejusdem illius perturbationis, ex quâ & primum votum enatum erat; necesse est ut eadem de causâ (*viz. per defectum plenæ deliberationis*) eandem cum voto temeritatis censuram subeant. Eandem inquam specie: fateor enim aliquam in gradu differentiam dari; verum *magis & minus* (uti novimus) *speciem non variant*. Ejusque differentix consideratio eatenus tantum in præsentì casu utilis est; ut indicet nimirum hosce subsequentes actus quò magis deliberati fuerunt, eò magis esse culpabiles, minusque vel excusationem vel extenuationem admittere; ac proinde hominem ad penitentiam eò solenniorem magisque seriam & diuturnam obligare.

4. Verùm de temerariis votis (quandoquidem ibi non vertitur cardo quæstionis) hæc paucula adnotasse sufficiat. (1.) Quodlibet votum temerarium esse peccatum, idque adeo ex semet, & præcisè quatenus est temerarium, tametsi nullo alio vitio laboraret. Etenim omnes religiosi cultus actus (vi tertii præcepti) debita cum sobrietate, attentione, & deliberatione sunt præstandi: quantò autem magis votum, qui est è cultus divini actibus præcipuus, utpote contractus religiosus in quo Deus ipse pars est. Vid. Eccles. 5. 1. &c. (2.) Vota temeraria præterquam quod sunt temeraria, etiam in materiâ plerumque peccare, quippe quæ ferè à viris passione commotis fiunt; omnes autem passionēs sunt consultores pessimi atque in primis indignatio: *Ira viri rarò exequitur justitiam Dei.*

(3.) Votum

(3.) Votum temerarium (licet ob temeritatem pœnitendum) in aliquibus tamen casibus obligare posse. E. g. Sentiens quis secum malè agi a Mercatore, quo antehac uti solitus erat, iratus vovet se de illo nunquam in posterum quid empturum. Hoc temerarium est votum, obligat tamen: quippe licet vir iste nihil unquam hujusmodi vovisset, nec injustum fuisset nec à charitate alienum (imò ne imprudens quidem) facere hoc idem ipsum, quod semet facturum esse voto jam obstrinxit. Similiter si quis adversæ in chartarum ludo sortis impatiens indignabundus voveret, se chartis nunquam ampliùs lusurum; etiam & in hoc casu votum suum observare deberet: quippe nec in ejus observatione aliquid inest peccati; nec dari poterit ingens aliqua necessitas cur id infringeret. Ac proinde

4. Sicubi votum temerarium non obliget, ejus invaliditatem non merè (nec omninò sanè) oriri a temeritate (quem tamen errorem plerumque errant homines) verum ex eo quòd sit aliundè vitiosum ratione scilicet materiæ vel rei cujus peractio vovetur; cum id quod quis ita vovet aut est adeò ex se malum, aut ob circumstantias quasvis adeo malum fit, ut præstari absque peccato non possit.

5. Quod itaque de voto in casu præsentis dixerim me arbitrari id nullatenus obligare, eapropter dixi, quoniam indubiè verum est & ab omnibus pro confesso habitum *Rei illicitæ nullam dari obligationem*. Si quis quid voverit quod *pietati* adversatur; ut si dicto aliquo parùm prudenti in sui parochi concione offensus voveret se nunquam postea Tempia iturum, eumve concionantem auditurum esse: sive quod est contra *justitiam* e. g. innocentì viro vitam auferre, quemadmodum quadraginta isti, qui voverant neque efuros se neque bibituros usque quò Paulum interemissent; aut non restitutionem dare alicui quem à semet fraudatum nôrat: sive quod *charitati* repugnat, puta vindicias sumere, vel nunquam in amicitiam redire cum illo à quo injurià affectus fuerat: sive quod *miseriæ* opponitur, veluti si jacturam passus ideo quod amico pecunias commodatò dederit, vel ob fidejussionem
malo

malo mulctatus, voveret se nunquam in posterum cuiquam argentum commodatò daturum, aut pro id fide-jussurum: Tale inquam votum quale est ex hisce quodvis, vel hujusmodi aliquod, sive temerè sive deliberatè fiat, atque si juramenti insuper & imprecationibus confirmetur, in modum qui quidem excogitari poterit, dirum maxime & solennem, quo iis arctius astringatur; tamen quoad obligationis effectum, prorsus nullum est & invalidum. Unde usitatæ illæ phrasæ, *In malè promissis rescinde fidem, Nè sit juramentum vinculum iniquitatis, &c.* Hujusque adeò rei egregium in Davide occurrit exemplum, qui, postquam irà accensus Nabali omnibusque quæ ad illum attinebant, exitium vovisset, re tamen melius perpensâ, id non modò non perfecit verùm etiam Deo gratias egit, quòd Abigalis intervenientis prudenti obsequio, ipsum ne id perficeret tam benignâ providentiâ inhibuisset.

6. Ratio autem cur hujusmodi vota non obligent & manifesta est admodum, & validissima: scilicet quia homo eo ipso tempore, quo tale, quale supra memoratur, votum fecisse supponitur, aliâ ad contrarium obligatione (priori illâ adeoque fortiori) constriktus tenebatur. Nihilque uspiam magis est rationi consonum quàm ut is, qui vel actu suo voluntario (ubi id licitè posset facere) seipsum obligavit, vel legitimi sui superioris jussu (qui in operam ejus jus habet, ab eoque obedientiam exigere potest) jamjam obligatur hoc vel illud facere vel non facere; quàm ut is, inquam, licentiam non habeat semetipsum ab illâ obligatione exolvendi pro suo lubitu, aut novam obligationem illi contrariam superinducendi. Etenim *obligatio prior præjudicat posteriori*; prorsus sicut in re matrimoniali prior contractus cum una parte, posteriores omnes cum aliâ quâvis evacuat. Et si quis prædia ad plures homines alienatione transtulerit per instrumenta diversis temporibus data valet alienatio prima, cæteræque omnes cassæ sunt & inanes; adeoque in omnibus hujusmodi casibus pariter se res habet. Vis itaque obligatoria quæ *votis, juramentis, promissis, &c.* inest, rectè à quibndum

busdam dicitur *vis constructiva* non item *destructiva*. Sensus est, istiusmodi actus posse creare novam obligationem ubi antea nulla fuit, aut eam confirmare quæ præfuit; verum non posse tollere eam quam invenerunt, aliamve isti contrariam superinducere.

7. Hujusque etiam rationis ratio ampliùs adhuc elucescit: quippe *Quisquis obligatur, alteri obligatur*. Scilicet ubi quis semet actu aliquo obligavit, alteri cuidam parti, cui dicti actus virtute obligatoriâ jus aliquod accrescit, obligationem fieri supponitur. Quo jure alter ille exinde ita sufficienter vestitur, ut (sine extremâ injustitiâ) exui eodem & privari non possit (nisi quidem ipse in hoc consenserit) ex mero actu istius hominis, qui semet obligavit, eique jus illud præstare tenetur. Jam verò cum Deus in obedientiam nostram jus perfectum habeat, ex suo ipsius præcepto, quo tenemur tum ut nè quem afficiamus injuriâ, tum ut cuique quâvis commodâ occasione datâ bene faciamus; cumque etiam confirmatum fuerit hoc jus, atque solenni more multis coram testibus in Baptismo, nostro ipsorum actu obligatorio ratum factum: alicum esset à ratione existimare penes nos esse potestatem subsequenti ullo actu nostro ab utrâque harum obligationum vel alterutrâ nosmet expediendi. Tunc enim pari ratione ab obligatione etiam istius actus posterioris (juramenti puta vel voti) subsequenti altero juramento votove nosmet liberare possemus, atque ab hoc rursus altero; adeoque prævaricari, facere vota & infringere in infinitum. Liquet itaque manifestò quodlibet votum quo postulatur ut fiat aliquid, quod *Pietatis, Justitiæ, Charitatis, & Misericordiæ* officiis ullis, quæ vel Deo vel homini debemus, adversatur, irritum esse, neque obligare; quia nos sub prioris obligatione ejusque contrariæ nexu invenit, nec sufficientem ex sese habet potestatem ab eâ nosmet exolvendi.

8. Generali regulâ hoc modo hætenus illustratâ superest jam ut disquiramus particulare votum de quo nunc agitur utrum hanc ob causam irritum sit necnè? Res difficillima (ni fallor) reperietur hoc votum à repugnantia cum *justitiæ* regulis excusare; verum cum

Casus de Voto temerario.

perfectâ *Charitatis* & *Misericordiæ* lege Evangelicâ conciliare id (sat scio) esset impossibile. Etenim *civilis* & *politica justitia* exigit ut unusquisque legibus patriæ suæ lubribus obtemperet & semet iis regendum tradat. Jâm supponamus (quod satis est possibile) Filix maritum, quoniâ à socero aut aliundè non sustentatur, egenum admodum vivere atque mori, relictis post se uxore suâ, multisque tenellis orphanis, qui mediis omnibus, ex quibus necessaria vitæ subsidia sibi comparare queant, destituntur. Hoc in casu (ni fallor) querelis Parœcorum delatis, Lex, in Parœciæ levamen, filiam cum sobole suâ ad patrem amandaret, eumque illos è suis facultatibus alere juberet. Cui jussu parere debet nec id recusare poterit, absque magno publicæ Authoritatis contemptu, atque apertâ justitiæ civilis violatione, voto ejus in contrarium nihil obstante. Legi est obtemperandum quicquid de voto fiat; quare in eo casu votum non obligare luculenter apparet,

9. Verùm ponamus casum fortè non ita prorsus se habere (quod tamen nemo antea certò præcavere potest) Parens nihilominus ex *moralis justitiæ* tenetur de victu idoneo liberis suis & nepotibus, si modò potis fuerit, prospicere. Sanctus Paulus ait *Patres oportere filiis thesauros reponere*. Fatendum quidem est illum id obiter tantum & per modum illustrationis dicere, dum aliud argumentum ab hac re admodum alienum tractaret. Hinc tamen ejus validitas non omnino minuitur; cum hujusmodi illustrationes desumantur semper à *notiori*, atque à communibus iis veritatibus, quas approbat & in quas consentit quicquid uspiam est mortalium qui ratione gaudent. Idem ille Apostolus cum inter cætera Gentilium peccata in uno commate *inobedientiam* erga parentes annumeraret, in commate proximè sequenti etiâ *aspejus* in parentibus mentionem facit. Atque *inobedientiâ* filii non magis parentem ab obligatione istius officii quod filio debet, *amoris* putâ & *sustentationis*, quàm inhumanitas parentis filium ab officio quod parenti debet, *honore* scilicet & *obedientiâ*, exolvere poterit aut excusare. Etenim varia illa officia, quæ ex Dei instituto à personis, inter quas mu-
tua

tua ergà se invicem intercedit relatio, præstari debent, non *paclitia* sunt, & *conditionalia*, quemadmodum sunt fœdera & conventus à Principibus inter se facta (ubi ex unâ parte violatio, & ex alterâ obligationem dissolvit) verùm *absoluta* & *independentia*, ubi pars utraque sibi cavere debet, atque id quod ipsi incumbit officium implere, licet altera pars suo faciendo desit.

10. Hac in re prævideo aliquid obijci posse, quasi Parentibus propter inobedientiam liceret proli victum (vel ex toto vel ex parte saltem) subtrahere. Quod quousque fieri vel non fieri fas sit, sicut disquirere nimis operosum foret *ita* & ad rem de quâ agitur parum conducere. Quippe aliud est proli immorigeræ victum in præsens denegare, & statuere se ita tantisper facturum, donec expedire viderit contrarium; aliud autem semet voto juramentove obstringere se nihil unquam ei de futuro suppeditaturum, quæcunque denique contigerit occasio. Ut concesserimus quicquid in Patris excusationem de præsentī casu supponi poterit afferri, duo tamen in hoc voto supererunt, quæ haud facilè ab injustitiæ crimine absolventur. *Primò* ponamus contumaciam filix ab irato patre extremum hoc supplicium commereri, quā tamen æquum esse poterit ut ob matris culpam miscellis & infontibus (fortè jam nascituris) liberis vel possibilitas sustentationis ab avo suo expectandæ sententiâ irrevocabili penitus præcludatur? *Secundò* si non est injustum, est tamen (quod parum admodum distat) rigidæ justitiæ extremum, ut quis delinquens (nedùm filius filiæve) ob quodvis delictum, quod morte non sit dignum, quasi fatali quodam & peremptorio decreto, (neque *extremæ necessitatis* casu, neque *penitentix serix* illo excepto aut reservato) alimoniam ab iis, quorum aliàs erat dictum delinquentem alere, percipiendi incapax reddatur.

11. Ut ut se res habeat quoad *Justitiam*: hujusce tamen voti materia *Christianæ Charitatis* atque *Misericordiæ* præceptis tam evidenter repugnat, uti, si omnia quæ hætenus à me sunt dicta nihil valerent, unica hæc repugnantia (absque ullo alio argumento) probare posset id illicitum

esse, adeoque invalidum, neque obligare. Est equidem (non consilium evangelicum sed) disertum atque peremptorium Christi præceptum; ut *misericordes simus, quemadmodum celestis Pater noster est misericors*. Atque quandoquidem non ibi solum, sed & aliàs plerunque quoties in Evangelio *Misericordie* officium ab exemplo Dei nobis suadet, Deus sub nomine atque notione *Patris* repræsentatur; licet in eo tanquam argumento apodictico multum præsidii collocare non queam, arbitror tamen me id tanquam *locum topicum* appositum Patribus omnibus perpendendum jure commendare posse: annon, viz. aperte hinc innuatur *misericiordiam* æque (si non magis quidem) à *Patre* atque ab alio quovis expectandam esse; & *immisericiordiam* in *patre* quàm in alio quovis inhumaniorē esse, indecentiorē, & ab ipsâ natura magis abhorrere. Quin & hoc obiter, ab isto Christi exemplo addiscimus nempe, sicut est in Deo *misericiordia* duplex (illa *dandi*, quâ nobis etiam imerentibus benefacit; & *ignoscendi*, quâ nobis, ubi quid deliquerimus, condonat) ita & in quovis bono Christiano esse debere promptitudinem (ad exemplum Dei) fructus *misericiordie* in utroque genere, datis quibuscvis idoneis commodisque occasionibus, erga alios homines expromendi. Ita ut, si qualibet persona, cujuscunque denum loci atque ordinis fuerit, qualitercunque laceffita, voverit se nihil unquam hujus vel illius gratiâ facturam, vel se huic illive nunquam remissuram: quôdque hujusmodi votum, utpote *contra bonos mores*, & *contra officium hominis Christiani* illicitum sit & non obliget.

12. Officia *misericiordie* in priori divisione, viz. *benefaciendi*, & *suppetias indigentibus ferendi*, sunt ipsa adeo necessaria (prout casus supponi poterit) uti communis humanitatis ratio, ea non ab extraneo duntaxat, verum etiam & ab inimico præstari exigeret. Si extranei cujuscpiam vel inimici jumentum in foveâ luctitans jacuerit, adjutrix manus ad extrahendum illud erit porrigenda. Pietas *Samaritani* in parabola erga viatorem vulneratum Luc. 10. (cum tamen inter duos istos populos diffidium esset, idque in religione fundatum, cujusmodi diffidia solent præ

præ exteris esse funestissima) nobis imitandum commen-
datur, magno cum Sacerdotis atque Levitæ opprobrio,
propterea quod *visceribus misericordie* erga miseram su-
um fratrem ejusdem gentis ejusdemque cum semetipsis
religionis destituerentur. Quippe quò arctiori relatione
junguntur partes, eò fortius obligantur erga se invi-
cem exercere benignitatem; atqui vix datur arctior ulla
relatio, quæque magis obligat, quam parentum illa & li-
berorum. Salvator noster qui ista vota, quæ liberos, quo
minùs sublevarent parentes, impediêrunt, graviter reprê-
hendit (tamen cum consilio cultum Dei provehendi, di-
tato ejus gazophylacio, facta) ea certè non probaturus est
vota (nullo alio fine facta, quam ut iræ & impatientiæ
litaretur) quæ parentes à liberis sustentandis prohibent.

13. Si ad vim hujus argumenti eludendam allegatum fu-
erit, filia inobedientiam in re tanti momenti tam severum
supplicium jure commereri posse; atque æquum sanè esse,
ut illa, quæ patrem antehac tam parvi pendit, ab eo de-
inceps non minùs neglectui habeatur: totum hoc ut con-
cedamus, non tamen satisfacit isti argumento de *Miseri-*
cordiâ ad exemplum Dei faciendâ. Nullius prolis erga
terrestrem parentem inobedientia nostram erga cælestem
patrem exæquare poterit. Ille tamen omnibus nostris de-
meritis nihil obstantibus nobis jugiter benefacit, necessita-
tibus nostris subveniendo, & efficiendo ut splendescat sol,
pluviaque decadat, atque innumera omne genus beneficia
in humanum genus defluant, nè ingratissimis quidem, iisque
qui summè contumaces sunt rebellesque, parte suâ exclusis.

14. Et quod alteram *misericordie* speciem attinet, viz.
delicta condonandi, Deus omnibus hominibus (imprimis
vero Patribus) sui in hoc genere officii pulchrum admo-
dum proponit exemplum, in eo quod sit paratissimus
gravissime peccantibus veniam dare, modo eam ab illo
sincere petiverint. Si Pater in parabola Luc. 15. cum
dissoluto suo filio tam severè egisset, uti voveret illum
nunquam denuò in gratiam recipere, exemplum fuisset
admodum incongruum, quo Dei erga peccatores pœni-
tentes misericordia adumbraretur. De magnâ hujus offi-

cii necessitate, quod frequenter adeo à Christo * ejusque Apostolis inculcatur, & tam disertè præcipitur ut nihil

* Vid. *Matth.* 6. v. 4, 15.
R. 18. v. 21, 35. *Ephes.* 4.
 v. 32. *Coloss.* 3. v. 13. *Jacob.* 2. v. 13. Consul. etiam
Siracid. 28. v. 1, &c.

supra, non opus est ut multa dicam. Verum enimverò in casu præsentis notatu dignum est, quàm sit mos perversus sibi bique repugnans, quenquam temerario uno actu semet obli-

gatum existimare, ut filia suæ nunquam ignoscat; cum tamen suorum ipsius peccatorum veniam à Deo (ut in quotidianis precibus tenetur) postulare nequeat, nisi sub expressâ eâ conditione ut unicuique remittat, atque tacitè sibi malum imprecetur si hoc minus fecerit.

15. Sed annè filia, quæ ita patris spiritum exacerbavit, sic abibit impunè, atque non deteriori loco erit, quam si nunquam deliquisset? Et nonnè alii ex ejus impunitate ejus ad exemplum parentes suos temere magis audebunt? Huic objectioni multum rationis inest: ideoque quæ hætenus scripsi non ita debent intelligi, quasi indulgentiam filia adeo plenariam suaderent ut in integrum illa restituatur; sed tantummodò ut illa capax reddatur ea subsidia à patre, de tempore in tempus, percipiendi, quæ pro necessitatibus suarum ratione, morumque subsequen-
 quentium tenore, de tempore in tempus, æqua justaque videbuntur, utque votum nè impediatur illum quò minus ista subsidia ministret. Quibus autem gradibus & quàm mensurâ pater filiam suam in affectum paternalem recipiat, eamque sublevet, prudenti & atque circumstantiarum exigentiæ relinquendum erit. Author essem tantummodò (ut ad objectionem respiciamus, viz. quò in filiâ statuatur exemplum, eaque quoad vixerit, gravissimæ & iniquissimæ erga patrem inobedientiæ constanti sensu afficiatur) ut pater filia, ejusque posteris partem aliquam idoneam rei suæ familiaris præcideret (putà quintam ad minimum, vel si quarta vel etiam tertia fuerit melius id probarem) eandemque voto solemni & deliberato in pios aliquos & munificos usus quotannis impendendam dicaret. Hodierna tempora varietatem objectorum illi suppeditabunt, si quidem

dem Deus isthuc mentem ejus inclinavit: atque hoc agendo, *Primò* poterit quodam modo pristinam temeritatem redimere, atque de illà aliqualem satisfactionem respondere (non ad Papicolarum mentem, aut respectu justitiæ divinæ verum) sensu morali, & quod ceteros mortales suamque conscientiam attinet. *Secundò* id bene utile esse poterit ad memoriam filix de crimine suo continuo reficandam, uti nè brevi perfunctoriæque penitentia peractâ (sicut in hujusmodi casibus sæpius contingere solet) ejusdem obliviscatur, cujus conscientia per omnem vitam affici & morderi oportebit. *Tertiò* ita suum votum quadantenus impleverit, generalem ejusdem intentionem intelligo, & quâ parte rationi congruum erat, (*viz.* ut filia suæ stultitiæ poenitentiam agere, ejusque pœnas luere cogeretur) quippe quod præterea ad hoc accessit simultatis tantummodò & perturbationis effectus fuit. *Postremò* & hoc agendo, Deum cœlestem nostrum Patrem duplici modo imitabitur. (1.) Ubi temerarius aut vitiosus actus in pii munificæque operis occasionem cedit, hoc aliqualem refert imaginem, vel potius idipsum reverâ est effectus benignitatis istius & sapientiæ in Deo, cujus ope è tenebris lux, bonumque è malo elicitur. (2.) Deus ipse, quoties grave aliquod & contumax peccatum propitius condonat, sicut verbi gratiâ ingens *Davidis* scelus in re *Vrije*, plerumque diuturnam aliquam afflictionem delinquenti imponit: quemadmodum *Davidi*, postquam venia istius facinoris à *Nathane* concessa fuisset atque confirmata, vix tamen unicum omninò diem tranquillam deinceps agere contigit. Cujus rei ratio duplex videtur, partim ut commoneantur alii, nè quis Deum similiter laceessere ausit, ut nè similes luerit pœnas; & partim in commodum delinquentis, ut ex supplicii dolore ad altiorem sui erroris sensum perducatur, isque illi subindè revocetur in memoriam, nè citò nimis ejusdem oblivio irrepsit.

Atque ita non sine difficili negotio (pro summâ istâ infirmitate, quâ, usque à Literis tuis acceptis, laboravi, quâque adhuc etiam laboro) hâc totâ de re, quantum quidem eam intelligo, sensus meus quis sit, plenè &

pertè exposui. Fusiùs fateor quàm aut ipse mecum statueram, aut forsan opus erat; & severiùs quàm ut *Partibus* (verisimilitèr) sit arrisurum. Verùm enimverò fidelis Confessionarii partes agere volui; atque ulcera, utrobique visà sunt ejusmodi, quæ molli nimis & adulatoriâ manu contrectanda non erant. In filiâ, viz. immodici amoris æstu abreptâ actus summæ inobedientiæ; in patre autem immodicæ iræ vehementiâ transversum ablato actus summæ temeritatis: uterque rectæ rationis & religionis limites transgressus, uterque seriò pœnitendus. Veruntamen nulla subesse poterit suspicio me in alterutrius *Partis* gratiam odiûmve aliquid scripsisse; utpote qui nè levisimâ conjecturâ assequi valeo, quinam sint illi, quorum hoc negotium interest, imò nec in quâ Gentis regione habitent. Deum precabor utrosque dirigere, ut id fecerint, quod ejus gloriæ quàm maximè inserviat, suisque conscientiiis solatium asserat solidissimum.

CA-

C A S U S

De Formulâ

Sponsionis Anti-monarchicæ,

Anglicè

The ENGAGEMENT.

DE Casu, Domine, ejus nunc controversia inprimis agitur, *Utrum, viz. Sponsionis formulæ subscribere liceat vel non liceat*, hætenus, quæ sit mens mea, parcius declaravi. Ut qui rationem haberem incommodorum, quæ necesse erat indè exoritura, si modò in re tam lubricâ & ancipiti quidquam à me definitum fuisse rumor aliquis emanaret. Scilicet si *subscriptionem* tanquam illicitam prorsus damnares, prævidebam certissimò hinc fore, ut ii, qui summâ rerum potiuntur, id, quod ipsis imponere visum est, me non reculare duntaxat, sed & aliis etiam idem dissuadere cogitarent: sin verò aliquo in casu eam licere concederem, fore *illinc* ut in usum planè iniquum traheretur ab ingenti hominum numero, qui indè usque adeò scandali ansam arrepturi essent, ut eandem vel crudam & in solidum deglutirent (h. e. ideò quod generaliter licere determinârim, temerè & inconsultò, nullâ aut veri *Formulæ* sensûs, aliarumve, quæ requiruntur, cautionum & circumstantiarum consideratione præmissâ, susciperent) vel semet ex istâ sponsione à pristinæ *Allegiantie* vinculo in æternum existimarent absolutos.

Cùm verò quanto studio scire expetis meam hæc de re (tantæ & difficultatis & momenti) sententiam tum ex Epistolâ tuâ novissimâ indicâris, tum & ex eo quod servum
tuum,

26 *Casus de Form. Sponsionis Antimonarch.*

tuum, istam ut afferret, per loca ignota atque hâc anni tempestate (præsertim ut eâ pessimâ, usque ex quo se in viam dedit, usi sumus) vix pervia, tot dierum iter conficere jussisti; haud potui censere æquum esse, aut urbanitati, quæ in hospites præcipuè est exercenda, consentaneum, si Mercurium tuum absque aliquali saltem responsione remisisses. In quâ tamen isti tuo, quod Epistola innuit, desiderio non ex-amussi responderim, viz. ut octo illa argumenta ibidem proposita una cum post-scriptâ quæstione sigillatim expendam, & seorsum de iis judicium feram; hic tamen aliquid reperies quod satisfactioni tuæ aliquatenus conducere poterit. Etenim capita illa, in quibus totius rei difficultas potissimum consistere videtur, summam attingam, & (quantum patiuntur temporis angustia) dicendo percurram.

I. Recogitandum est itaque ab unoquoque Subdito, sub quâcunque demum Regiminis formâ, Patriæ suæ ac proinde supremo ejus Rectori *Allegiantiam* [i. e. fidelitatem] ex Naturæ Lege deberi. Quoniam sicut Lex ista, quam quidem *Naturæ Legem* laxiori saltem significatione appellare possumus, singulos homines impellit, ut in unum civile corpus, Rempub. nimirum, coalescant: ita & necessum est ut simul ab eadem Lege hunc sensum tacitamque agnitionem hauriamus, viz. unumquodque corporis membrum inferius istiusmodi obedientiam, quæ ad totius conservationem sit planè requisita, capiti Communitatis, sive supremæ, per quam Respublica ista administratur, Potestati persolvere oportere. Ità ut à *juramento fidelitatis*, non oriatur fidelitatis *vinculum*: quasi scilicet injuratis contra Allegiantiam in juramento expressam agere liberum magis esset quàm juratis; vel quasi nulla deberetur Allegiantia, si modò juramenti usus prorsus omitteretur. Verùm subditi, quâ talis, relationi adeò est intrinsicum, proprium, essentialè, & quasi fundamentale officium, ut in ipso *Subditi* nomine quodammodo contineatur; atque exindè, ex recepto loquendi more, *Naturalis Allegiantie* appellationem adeptum sit. Undè hæc omnes sequuntur illationes.

I. Alle-

1. Allegiantiz vinculum (five in id juratum fuerit, five non) in suâ naturâ perpetuum esse & indispensabile.

2. Esse à Subditi relatione adeò inseparibile, uti, licet ejus exercitium ob prævalentem Potestatem, quamdiu sub eâ oppressus jacet Subditus, possit *suspendi* quidem (nimirum ubi nemo intellexerit, quâ id exercendi conatus efficaciter conducere queat ad supremam auctoritatem legitimo possessori restituendam, ita ut conserventur publica illa Justitia & Pax, in quibus sita est Communitatum felicitas) à nullâ tamen vi externâ id tam absolutè *tolli* & *resolvi* possit, ut non virtualiter adhuc in subdito hæreat, atque (quamprimùm injusta ista vis, quâ impeditus tenebatur, sublata fuerit) obliget ipsum, quâcunque datâ occasione commodâ, ad conatum id actu exercendi in illius, cui de jure debetur, beneficium, totiusque Communitatis utilitatem.

3. Neminem in Angliâ Subditum, qui vel susceptis *Suprematûs* & *Allegiantiz* juramenti agnovit, vel qui, neutrum licet juramentum suscepit, aliundè intelligit aut opinatur supremam Angliæ Potestatem, cui naturalis debetur Allegiantia, penes Regem esse, hæredes, & successores legitimos, absque eo quod in conscientiam peccet, posse *factus* aliquod, *promissum*, aut *sponsionem* suscipere, aliudve quid aut alia quævis agere, ex quibus vel Allegiantiam suam in alium quemvis, ad quem de jure non attinet, transferat, aut seipsum reddat incapacem Allegiantiz legitimo suo Principi debitæ officia, ubi constiterit usui & commodo esse posse, præstandi.

4. Ac proindè nuperæ *Solennis Ligæ & Fæderis* à quolibet Subdito Anglicano susceptionem (protestatione istâ procemiali, quâ *se ob oculos honorem Regis habere professus est*, & expressâ istâ in uno ex Articulis clausulâ, ubi *se personam Regis & dignitatem conservaturum* juravit, nequaquam obstantibus) actum fuisse juramento Fidelitatis, & naturali cujusque Subditi Anglicani officio tam apertè repugnantem, quàm *tueri Regem pro virili suâ adversum omnes quascunque personas* (quod è juramenti est comma unum) atque illos qui contra Regem
gessè.

gesserunt bellum, quantum in se fuerit, adjuvare (qui fuit ipsissimus *Fœderis* istius finis & intentio) sibi invicem ex diametro opponuntur.

5. Adeoque etiam eandem ob causam neminem Subditum Anglicanum, qui Juramenta suscepit eorumque vim & mentem intelligit, aut cui persuasum est hujusce Regni dominium de jure ad Regem attinere, hæredes ejus & successores legitimos, posse, absque eo quod itidem conscientiam violet, *Sponsionis Formam* jam delatam admittere: siquidem verba quibus exprimitur ita acceperit, quasi in se continerent, adeoque à promittente exigent, ut Supremam hujus Regni Potestatem, cui suam debent obedientiam Subditi, eosdem illos, qui nunc eam exercent, de jure possidere agnoscat; vel quasi totalem ejurationem & abrenunciationem Allegiantiæ istius, quam antea Regi deberi pro confesso habitum est, significarent.

II. Hisce hætenus explicatis inquirendum erit proximo, Utrum *Formulae Sponsionis* verba istiusmodi interpretationem commodè suscipient, quæ, prout vir prudens & religiosus judicabit, cum Officio & Allegiantia legitimo suo Principi exhibendâ consistere posse videatur? De quo ego quidem vix ullam dubitandi causam subesse censeo, modo benè perpendatur,

1. Omnes loquendi formas iis ambiguitatibus esse obnoxias, ut vix quidquam dici queat aut exprimi verbis ullis quantumvis cautè delectis, ex quibus tota oratio plurimum constructionum capax non reddetur.

2. Permultos, quorum in Regem Regiasque partes probè spectata est benevolentia, quique etiam aliàs tum eruditi tum & religiosi habentur (ut nè Presbyterianos memorem, quorum plerosque, quod ad me quidem attinet, cum de doctrinâ & conscientia agitur, parvi admodum æstimandos esse reputo) *Formulae Sponsionis* subscripsisse. Quos ex charitate supponamus oportet haud ita fuisse facturos, si non persuasum habuissent sensu aliquo temperato, qui simul cum Allegiantia Regi debitâ stare, verba intelligi posse.

3. Pervulgatum (uti scribis) esse sermonem, adeoque
à

à multis credi, Regem ipsum *subscribendi* veniam concessisse, potius quam ut boni ejus Subditi, eapropter quod id recusent, fortunarum damno multarentur. Quod sicut manifesto est indicio Regem illosque, qui ei à consiliis ad-sunt, non ita de hujus *Formule* verbis sentire, ac si omnis Allegiantie ipsi debitæ abrenunciationem necessario postularent: ita (si verum sit) magnum habet momentum ad eorum satisfactionem, quotquot sunt qui ex solo isto metu subscribere dubitarunt. Etenim id facere, quod à Rege, qui ab omnibus Subditis Allegiantiam expectat, consulto, & maturâ prius habitâ deliberatione, fieri permittitur, Subditi obedientiam quâ labefactet non potest cum ratione cogitari.

III. Sed ut totum hoc concedatur, nempe formulæ verba hujusmodi sensum admittere, in eo tamen non satis est ad conscientie securitatem præsidii, quin ut subscribere merito dubitet, nisi ulterius etiam ostensum fuerit, liberum esse Subdito istiusmodi sensum amplecti. Atque hoc ferè est quod in Post-scripto quæris, Supposito, *viz.* *Formule* verba plures interpretationes ferre posse, is qui subscribit, ea suonè an *Deferentis* potius sensu accipere teneatur? Vel an necesse sit aut quidem opus, ut, priusquam subscripserit, illos, qui subscriptionem exigunt, quoniam sensu fieri velint, interroget? E cujus quæstionis solutione cum (ut ego arbitror) ultima judicii determinatio, in quâ conscientie acquiescendum est, præcipuè pendeat; hæc in re (de quâ multum lucis & satisfactionis à Tractatu quodam, quem amicus eruditione, prudentiâ, & pietate pollens conscripsit, sed certas ob causas typis mandari noluit, nuperrimè perlecto fateor mihi accessisse) quid sentiam, clarè & distinctè, quatenus angustia temporis id patietur, exponere conabor. Itaque

1. Quoties alius quis *juramentis*, *promissis*, aliisvè *obligationibus* interpositis fidem à nobis exigit, hæc sensu nostro à mente alterius (etiam nobis consciis) planè diverso suscipere, (quæ tamen ejus mens ex verbis usitato loquendi modo, reique de quâ agitur naturæ accommodis satis declarata fuit) commentum est hercle adeò crassum & absurdum,

surdum, ut meritò incredibile videri posset quenquam sano sincipite viram fuisse ab affectibus suis rationem eò-
usque occæcari, ut exindè deciperetur; si non Jesuitarum æquivocationes suas ut licitas tuentium impudentia, horumque temporum (quando innumeri perjurio, ubi id astuti elusisse viderentur, semet illaqueârunt) tristissima experientia contrarium planè docuissent. Etenim si in *promissis*, aliisque istiusmodi *obligationibus*, quæ ad fidem inter mortales conservandam instituta sunt, talis latitudo interpretationis concederetur, non amplius ulla superessent media, ex quibus de mutuâ ipsorum intentione certitudo haberi posset. Quare hoc evidenter verum-esse duco, omnia, viz. *Promissa* & (ut cum barbaris loquor) *Affecurationes*, in quibus requiritur ut fides alteri detur, ad mentem intentionemque *Imponentis*, sive illius cui danda est fides, intelligi oportere: quatenus nimirum mens ista rationabiliter apparere possit, ex rei, circa quam versatur, naturâ, eâque verborum, quibus exprimitur, significatione, quæ, pro recepto apud homines sermonis usu, iis optimè convenit. Cujus ratio hæc est, quia quæ ità exigitur fides ad beneficium atque utilitatem exigentis refertur; quò scilicet certius sibi constet ab eo qui fidem interponit id quod promissum est etiam adimpletum iri. Cujusmodi certitudinem habere nequit, si postquàm sua mens sufficienter verbis declarata fuerit, liberum adhuc & integrum Promittenti esset mentem aliam tacitam ab illâ diversam in pectore reservare. Atqui

2. Quid si mens Imponentis ex verbis reique naturâ non adeò planè indicetur, quin ut eadem verba æqui boni lege duplicem interpretationem admittant; ità ut uno sensu sumpta ad *Plus*, alio ad *Minus* obligent? In hujusmodi casu non necessarium neque semper opus esse arbitror (quin potius contrarium plerumque) ut Promittens, priusquàm fidem dederit, Imponentem, è duobus istis sensibus utrum ipse velit, interroget: sed ex prudentiâ, idque (quantum ego video) nullâ Conscientiæ lege violatâ, istam ambiguitatem in suum compendium jure trahere potest, atque in eo sensu accipere qui obligat ad *Minus*. Hoc autem in eadem

eâdem prorsus ratione fundatur: cùm enim fides danda commodum ejus, cui datur, respiciat, ejus interest cavere ut sua mens iis concipiatur verbis, quæ eandem viri rationalis intellectui satis liquidam & apertam faciant. Quod si neglexerit, nullâ aut æquitatis aut prudentiæ lege teneatur Promittens, scrupulosâ nimis diligentia defectum supplere, unde arctiorem sibi quam opus est obligationem arcessat. Verùm

3. (Id quod sæpius usu venit, ubi cum viris callidis agitur; quomodo se jam habere res potest; certissimò autem ità se habuit olim in Casu de *Protestatione*) Si contigerit eum qui fidem dari postulat, verba de industriâ ità componere ut sensus latitudo atque ambiguitas relinquatur: imo & si admodum verisimile, atque (utilitatis, aliarumve validarum suspicionum è circumstantiis aut aliundè enascentium ratione habitâ) ipsius etiam Promittentis intellectui quodammodo manifestum fuerit, Imponentem in promissione exigendâ sibi ulterius quiddam proposuisse, ejusque remotiorem aliquam & secretiorem subesse intentionem, quam aperire noluit: hoc in casu quid agendum erit? Respondeo, Promittenti nullatenus incumbere, ubi fidem dat, ut occultam aliquam istiusmodi intentionem respiciat; sed ipsi liberum esse istam sensus latitudinem adhibere, quam alteri indeterminatam relinquere consultius visum erat quàm restringere: adeoque ex alterius illius versutiâ summam quoad poterit utilitatem captare licere, interpretationem amplectendo benigniorem & quâ ad *Minus* obligat. Quippe ad *intentionem* solummodò *declaratam* (eam, viz. quam verba, pro communi loquendi more, quatenus ad rei naturam referuntur, hominum rationalium intellectui, cùm enunciantur, reddunt promptissimè atque repræsentant) non autem ad *intentionem remotam, occultam, atque reservatam* Promittens obligatur. Ratio cujus liquida est; quoniam ille, qui ab alio fidem verbis à se compositis sibi dari exigit, supponitur semper in verbis componendis ità sensum determinasse, ut ex iis satis constet quid ille velit Promittentem certò spondere se præstiturum. Si itaque non eo modo verba determinarit, ut significant

ad

32 *Casus de Form. Sponsionis Antimonarch.*

ad Plus, omnino præsumi debet sibi in animo fuisse *ad Minus* duntaxat eum obligare. Cùm enim sibi integrum esset verba, quibus mentem suam exprimeret, pro lubitu adhibere; quâ supponi poterit aliud, quàm ut propriæ utilitatis intuitu delectum ageret? Ideoque licèt in votis clam haberet (quod tamen prodere dubitavit) Promittentem *ad Plus* obligari, atque mirè sibi gratum esset si ità ab eo intelligerentur verba, quasi *ad Plus* obligare intenderent: cùm tamen ipsi tam facile fuisset paucula addendo aut immutando, istam intentionem declarare, si suis rationibus conducere existimasset; præsumetur etiam propriæ utilitatis intuitu factum esse ut ab eâ declarandâ abstineret, atque potius duceret mentem suam verbis committere adeò generalibus ut sensum qui ad *Minus* obligat non excludant, ac proindè declaratam intentionem non nisi ad *Minus* tantummodò obligare.

IV. Ut ad rem accedam propiùs, atque de proposito casu pressius agam, duo adhuc supersunt à me faciendâ,

1. Ostendendum est quas diversas interpretationes (*strictissimam* volo, & *laxissimam*) *Formulæ spondendi* verba commodè ferant. Et

2. Quoad poterimus, explorandum è duabus utram verisimilius sit Imponentes ex verbis declarare intendisse.

Verba sunt hæc.

Spondeo me verum fore & fidem Reipublicæ Anglicanæ, quemadmodum absque Rege & Dynastiâ jam constituta est.

In quibus variæ latent ambiguitates, nempe

1. In vocabulis *verum* & *fidem*: quibus designari potest vel promissio fidelitatem istam & Allegiantiam, quam Regi, &c. priùs deberi in confesso erat, iis deinceps, qui nunc imperio summo potiuntur, tanquam de jure & debito præstandi; vel quidem promissio istiusmodi Fidelitatis, quam bello capti victoribus pollicentur, se leges, viz. captivitatis ex jure Gentium observaturos, neque quandiu in eorum potestate fuerint, attentaturos aliquid, quod iis incommodum sit aut perniciosum.

2. In vocabulo *Reipublicæ*: per quod intelligi potest vel ista pars hominum quæ hodiè in Regno prævalet, quæque Supremam ejus Potestatem actu jam possidet atque exercet, quasi scilicet penes eos Dominii jus resideret; vel totum integrumque Gentis Anglicanæ aggregatum, prout in se Communitas sive Status est civilis ab exteris aliis omnibus divisus atque discriminatus. Si in priori sensu vocabulum accipiat, Fidelitas Reip. promissa ad illos, qui nunc rerum habenas tenent, de facto tuendos directè refertur, eisque tanquam *de jure* obediendum esse innuit. Sed in sensu posteriori salutem Regni respicit, & præsentis quoad Rectores nil amplius significat, quam ut *de facto* quietè sub iis vivatur, eisdemque obtemperetur in rebus ad civilem societatem in Regno conservandam necessariis, cujusmodi sunt Gentis adversus exteram vim defensio, justitiæ publicæ administratio, commercii cura, &c.

3. In vocabulis, *quemadmodum jam constituta est, &c.* Quæ intelligi poterunt vel per modum approbandi quicquid ad Regimen Monarchicum & *Confessum Superiorem* (sive *Dynastarum*) abroganda, summamque hujus Regni Autoritatem in *Confessu Inferiori* (seu *Communium*) collocandam perpetratum fuit; vel ἐξυμνωσ̃ duntaxat, tanquam nudè & simpliciter recitanti cujusmodi Regiminis formæ hæc Gens jam de facto subest, viz. Regimini, quod per *Communes* Plebemve solam, excluso tum Rege, tum & *Parium* (h. e. *Dynastarum*) *Domo* administratur.

Quibus expensis Ambiguitatibus, *strictissima* quæ è verbis cum ratione erui poterit interpretatio sic sonat. "Supremam hujus Gentis Potestatem, cui fidelitatem & "obedientiam debeo, in *Domo Communium* jure collocatam "esse agnosco; nec in eâ Regis vel *Dynastarum* (quæ "taliū) ullas esse partes, aut in posterum esse debere: "atque polliceor me omnem fidelitatem & obedientiam "eidem præstiturum, eandemque extremo cum fortuna- "rum vitæque discrimine pro virili defensurum.

Interpretatio autem *laxissima* quæ ex iisdem verbis rationabiliter elici poterit, hujusmodi erit: "Quandoqui- "dem Suprema Angliæ Potestas, sub quâ jam dego, à

34 *Casus de Form. Sponsionis Antimonarch.*

“*Domo Communium* absque vel Rege vel *Paribus* actu
 “possidetur impræsens atque exercetur : polliceor me,
 “quamdiu sub istius Potestatis patrocínio vixerim, nihil
 “hostile machinaturum adversus eam, aut attentaturum ;
 “sed pacis & quietis cultorem, fidelem pro loci munerisque
 “mei ratione navaturum operam, ut in Patriæ meæ salu-
 “tem & civilis ibidem Societatis conservationem illud fa-
 “ciam, quod unicuique bono Communitatis membro fa-
 “ciendum ex officio incumbit.

V. Jam ultimò considerandum venit, quod maximi est momenti, è duabus interpretationibus, quas verba haud improprie reddunt, utram (illaninè quæ ad *Plus*, vel hanc quæ ad *Minus* obligat ?) conditores hujus *Formulæ* hisce verbis declarare potius intenderunt. Iis, qui priorem existimant, non deest probabilis ratio, cui persuasio sua innitatur. Judicant enim eos, qui supremam potestatem nunc possident, non eam libenter relicturos esse, si retinere possint. Nihil autem ad eam retinendam verisimilius conducere, quàm si totum populum Anglicanum, aut saltem maximam partem adducere queant, ut ipsos eam jure possidere agnoscat, ipsisque adeò obedientiam & fidelitatem spondeat. Ac proindè *Sponsionem*, cum de industriâ excogitata fuerit, & velut aptissima machina ad id opus promovendum accommodata, omninò intendere eatenus obligare. Quod cùm judicio & persuasione suæ de officio & juramento Fidelitatis tantopere adversetur, eos qui ita verba *Formulæ* intelligunt non possum reprehendere, si à *subscriptione* toto quidem animo abhorruerint.

Verum non deest ex alterâ parte major rationis probabilitas, quæ nos inducat ut credamus posteriorem *laxioremque sensum immediatam* Imponentium atque *declaratam intentionem* potius reputandum esse; quæcunque demùm suspicionis causa subesse poterit, sensum priorem *secretæ ipsorum, reservatæ, ultimæque intentioni* magis esse congruum & consentaneum. Quas duas intentiones si quid interest discriminis (sicut non est impossibile ut sit) id nihil spondentis refert, vel nondum saltem : quippe æquivocatio siqua hic lateat, imponentibus ea, non promittenti impu-

imputari debet. Atque ut ità credamus è cæteris hæ probabiles rationes suadent.

(1) Multos partibus Regiis addictos, prudentiâ & religione imbutos Theologos, Jurisperitos, aliosque ità *Formulam* intellexisse: quos supponimus ex nullo prorsus seculari intuitu *subscribere* voluisse, si quid amplius in eâ fuisse designatum existimâssent.

(2) Sæpius quidem (si vel populari Famæ, vel multorum particularium hominum fide dignorum narrationibus credendum est) quâ publicè quâ privatim, in variis regni locis, ab iis ipsis, qui alios ad subscribendum aut suaserunt aut impulêrunt, affirmatum fuisse eandem hanc, & nullam aliam, ipsissimam esse ejus intentionem & sensum genuinum.

(3) Imponentes, si iis in animo fuisset intentionem obligandi ad *Plus* declarâsse, facilè potuisse ità verba struere, ut non capacia forent interpretationis ad *Minus* obligantis.

(4) Sicut etiam credibili perhibetur famâ, cùm de verborum formulâ disceptaretur, sententiam eorum quibus rigidior aliqua placuit, utpote intempestivam, repudiatam fuisse, atque vicisse suffragia ut moderatiùs exprimeretur, quo modo se jam habet.

(5) Cùm ea esset mens Imponentium, ut ex *Formulâ Sponsionis* sibi caverent, præsertim adversus machinationes, & molimina istorum hominum, à quibus se non alios quàm Usurpatores existimari probè norunt, omninò supponendum esse ipsos non ampliorem ex *Formulâ* cautionem ab eis exigere voluisse, quàm quæ Usurpatoribus dari & potest & solet: quæ non est ut auctoritatem ipsorum legitimam agnoscant, & fidelitatem polliceantur; verùm ut spondeant duntaxat, quamdiu sub ipsorum potestate fuerint, & fruantur præsidio, quietè semet gesturos.

(6) Receptam esse politicæ prudentiæ regulam, uti omnes, qui recens ad imperium accesserunt (ii præsertim qui vel novam introducunt Regiminis formam, vel quorum jus in dubium vocatur) ab severis quibuscunque

methodis temperent etiam contrà illos ipsos utendis, quos imperio suo inensos nôrunt, eosque ne irritent quidem (licet pessundare in sua manu positum sit) præsertim in Regininis sui exordio, quin deliniant potius atque in meliorem de se opinionem pelliciant, artibusque benignitatis & amnestiæ demereantur; (*Remissus enim imperanti melius paretur.* Sen. 1. de Clem. 24.) dummodo interea medio-cri aliquâ cautione interpositâ certi esse possint fore ut quietam & tranquillam sub ipsis vitam traducant. Non est itaque cur credamus hanc *Formulam* inponentes, qui summorum Politicorum partes eâ dexteritate & successu hætenus egerunt, ut tam paucis annis Regni tam ampli & florentis supremâ Potestate tam plenè potiantur, itâ fore imperitos, ut non consilia sua ex iisdem regulis dirigant, quas viri omnes prudentes & prosperi in acquisitâ potestate administrandâ & stabiliendâ semper obser- varunt.

VI. Hisce omnibus præmissis in unum collatis (ut nè quid positivi sive affirmando sive negando concludam, utrum in *Universali* liceat subscribere vel non liceat) pau- cis tantum hisce sequentibus capitulis sententiam meam ex- plicatam dabo.

(1) Non licere cuicquam *Formulæ Sponsionis*, cum con- silio promissum violandi, *subscribere*.

(2) Ac proinde quicumque putârit in *Formulæ* verbis rei alicujus, quam ipsi præstare non licet, promissionem contineri, salvâ conscientia *subscribere* non posse.

(3) Quicumque itâ verba *Formulæ* accipit, quasi ipsum ad quidvis, quod suæ Allegiantiæ repugnat, obligarent, aut officiis Allegiantiæ fungendi, prout occasio tulerit, incapacem redderent, non posse salvâ conscientia susci- pere.

(4) Si quis ad temporale aliquod conimodum conse- quendum aut incommodum vitandum dubitante consien- tiâ *subscripserit* (h. e. antequam in animo plenè persua- sus, probabilique, ut id credat sibi licere,, ratione addu- ctus fuerit) illum in eo peccare.

(5) Siquis, postquàm seriò conatus fuerit se, quàm po- terit

terit, plenissimè edocere, quænam sint ex unâ parte suæ Allegiantiæ officia, & ex alterâ quisnam sensus in *Formulæ* verbis maximâ cum verisimilitudine designetur, comperit demum sibi pulchrè satisfactum esse, dum sibi met persuaadet præstationem intereâ ejus, quod à *Formulâ* sic intellectâ exigitur, nullatenus (quantum quidem ille impræsens cernere queat) debitiæ suæ Allegiantiæ adversari, quam diu iis premittitur angustiis, uti eam persolvere non possit; atque insuper ubicunque necessitas ea ab ipso fuerit amota, aut ipse ab eâ ita liberetur, ut potestatem habeat ea, quæ Allegiantiæ ratio postulat, præstandi, Sponsionis obligationem terminari ex sese atque expirare; atque hisce perpensis, potius quàm extremum in personâ, fortunis, aut necessariis & propinquis detrimentum sufferre velit, *Formulæ Sponsionis* subscripserit: quandoquidem à proprio suo corde non condemnatur, nec ego sanè illum condemnârim.

Duo jam supersunt à te petenda, Domine, quæ nullus dubito quin tibi æqua videbuntur. Alterum, ut quomodocunque hisce chartis aut re aliquâ in iis contentâ in tuam ipsius, aut amici cujusvis satisfactionem utaris, nè tamen Apographa ulla foris exire sinas: nè me insciente, sicut de aliis meis chartis in hunc modum conscriptis factum fuit, typis eas mandari contingeret. Hoc peto tùm ratione periculi quod mihi à *potentioris Partis*, si quid hujusmodi relîret, offensione imminere posset; tùm etiam ne quædam, quæ hic dicuntur, advertentes, verba *Formulæ* nimis benigna putarent indèque occasionem arriperent gravius aliquod onus nobis imponendi, & verba perscriberent quæ ad plus obligarent. Alterum quod peto hoc est, cum non mihi suppetat integrum aliquod apographon hujus, quam ad te mitto, dissertationis, uti mihi describendam cures; & vel exemplum ita descriptum, vel hæc ipsas potius chartas, postquam eas descripseris, ad me transmittere velis, aut inclusas Epistolæ, aut per amicum aliquem, qui suis ipsius manibus cum fide & curâ Filio meo Londinensi reddat, quem brevi per literas monebo ut eas expectet.

38 *Casus de Form. Sponsionis Antimonarch.*

Velim, Domine, quàm diligentissimè salutentur, &c.
Deus nobis omnibus gratiam & prudentiam in hisce tem-
poribus malis necessarias largiatur: cujus misericordiâ
& benedictione ut protegamur orat

B, P. Dec. 20.
1650.

Amantissimus tui

atque observantiss.

C A.

C A S U S D E Liturgiæ Ufu, In Temporibus nuperis Determinatus.

Quandoquidem, Domine, scire aves, de *constitutâ Legibus Liturgiâ in publico Dei cultu atque sacris Officiis (sive in totum sive ex parte) retinendâ vel omittendâ* tum quid *sentiam* ego, tum quid *agam*; id si quâ aut tibi, aut amico tuo satisfacere poterit, liberè apertèque indicabo quænam sit mea *praxis*, (quâcum si pugnarit *judicium meum*, sum omnino *αὐτοκράτωρ*) & quibus de causis, prout varia incidit temporum conditio, & ipse hæc in re varias methodos instituerim.

Quamdiu grex meus immixtus milite maneret, tam post quàm ante Utriusque Senaculi Edictum ad Liturgiam abolendam promulgatum, ejusdem usum retinui, prorsus ut olim in temporibus pacatissimis compositissimisque à me factum erat; ità ut ne ipsas quidem illas reticerem Orationes (pro Rege, *viz.* Reginâ, & Episcopis) quarum omissionem non poteram ignorare istius Edicti autores sibi imprimis propositam habuisse. Idque etiam feci, tametsi milites nonnulli fortè interessent; donec equitum turma, quæ in oppido hyematum venerat (eò prorsus fine, ut præsidium quoddam vel statio primaria ibi collocata esset)

mihî Liturgiam primâ post eorum adventum Dominicâ recitanti tantopere succenseret, ut statim à Matutinis precibus finitis involarent in librum, eumque frustratim dilacerarent.

Exinde usque, quamdiu hîc sunt commorati, per sex menses integros & quod excurrit, (ab initio, *vi. Novembris*, donec *Maio* sequenti ad prælium *Nasebiense* evocati essent) præterquàm quod deficiente libro *neceffe habui*, vidi etiam me, quò ultiores averterem injurias, hujus Libri usum, in ordinariis saltem Sacris, per id tempus omittere oportere. Recitavi tantummodò Confessionem, Orationem Dominicam, unâ cum Versiculis, & Psalmis de die: deindè, finitâ Lectiõne priore Matutinâ, hymnum *Benedictus*, aut *Jubilate*; & Vespertinâ finitâ, *Cantate*: post Lectiõnem itidem posteriorem, quandoque Symbolum, quandoque Decalogum, quandoque neutrum; sed Psalmo duntaxat cantato ad concionem progressus sum. Veruntamen per totum id tempus in Sacramentis Adminstrandis, Cesebrando Matrimonio, Sepeliendis Mortuis, Mulieribus Purificandis, formas & ritus antiquos ad singula Officia seorsim pertinentes, juxta quod in Libro prætitutum est, semper adhibui. In cæteris omnibus id cavebam duntaxat, istiusmodi tempora & opportunitates captare, cum ea quàm occultissimè nec inturbante milite peragere possem. Atqui Eucharistiam eò magis ausus sum palàm celebrare, quia mihi certò constabat è militibus affuturum neminem.

Postquàm illi discesserant, mihi libertatem indulgi vel integram usurpandi Liturgiam, vel tantummodò partem aliquam, nunc plus nunc minus omittens, prout occasio tulerit, atque prout id ratione Auditorum maximè expedire judicaram; præsertim si milites aliove aliquos ignotos adesse contingeret. Verùm interea ejus, quod à me omissum fuerat, vim sensumque Precationi meæ in Concionis aditu intertexui, phrasi tantùm atque ordine mutatis. Quod tamen ità conatus sum temperare, ut vel mediocri captu aliqui, mens mea quæ esset, facillè posset intelligere, & verba interim quàm minimæ cavillationi aut exceptioni obnoxia relinquerentur.

Duobus

Duobus ferè abhinc annis multi hîc nominis atque estimationis Senator quidam Parlamentarius mihi (verùm id benevolè satis) renunciavit, graves adversùm me querelas in conventu publico & frequenti *Granthamie* habitò à Ministris quibusdam (è tribu, ut postea rescivi, Presbyterianâ) delatas esse; quoniam scilicet Parlamenti super hâc re Edicto pervicax non auscultarem. Generosus ille hâc insuper adjecit, Semet aliosque, quanquam, cujusmodi esset & opinio & praxis mea, prius norant, non tamen id animadvertere voluisse antequàm aliundè delatus forem; quod cùm tam apertè & palàm nunc factum fuisset, si suam cognitionem dissimularent ampliùs, fore ut ipsi hanc culpam sustinerent. Mihi itaque autor erat ut mecum, quid statuendum esset, probè perenderem: quippe vel amissionem Beneficii periclitandam esse, vel ab ulu Liturgiæ desistendum; quam si (post accusationem atque monitionem) adhuc retinerem, nec in suâ, nec in alterius cujusvis amici manu situm fore me indemnem præstare. Meæ tunc responsionis summa hæc erat, Si ità se res haberet, non esse difficilem determinationem; quippe qui multò antehàc de hoc casu deliberâssem, atque statuissem apud me (si quando ad has angustias contingeret adduci) quid salvâ conscientia liceret facere, quidque ratione prudentiæ maximè conveniret, viz. A Liturgiâ eatenùs abstinere, quatenùs Edicto ad literam satisfiat, potius quàm locum & stationem deferere.

Mox, deindè id mihi curæ & negotiî datum erat, ut istiusmodi modulum in cultu publico Parochiæ meæ de futuro observandum excogitarem, undè nec mihi ipsi ex Liturgiæ constitutæ usu periculum, nec fratribus meis ex ejusdem omiissione scandalum verisimile erat obventurum. Hanc itaque institui methodum, atque ex illo usque tempore retinui.

Rem divinam auspico à Præfatione aliquâ Scripturali, indeque ad confitenda peccata Suasione ductâ; cujus Suasionis formulam ex Hortatione & Absolutione Liturgicâ in compendium redactis junctisque simul concinnavi, iisdem ipsi plerunque verbis phrasibusque conceptam, verùm illis
de

de industriâ hîc illic transpositis, ut eadem esse non appareat, & eadem tamen intereâ sit.

Ordine deinceps consueto sequitur ipsa Confessio, accedentibus tantummodò quibusdam vocabulis, quibus illustratur magis quàm immutatur, aucta atque amplificata. Cujus integram hîc subjunxi formulam, quò & tibi ipsi hâc in re cumulatiùs satisfiat; tum & quò conjectare quadantenùs possis, cujusmodi additiones aut variationes huic analogæ (licèt tam amplæ nusquàm alibi) in cæteris sacri Officii partibus à me admisse fuerint.

Omnipotens Deus, & misericors Pater, nos immerentes famuli tui pudibundi mæstique confitemur nosmet per totum nostram ætatem à viis tuis tanquam oves perditas aberrâsse; adeoque cordum nostrorum inventis & concupiscentiis nimium indulgendo, in leges tuas sacro-sanctas, cogitatione, verbo, opere, gravitèr deliquisse. Sæpiùs bona illa, quæ & potuerunt à nobis præstari, & debuérunt, omisimus: sæpiùsque mala, quæ à nobis non erant facienda, etiam cùm ea vitare licuisset, commisimus. Fatemur, Domine, in nobis nullam esse salutem, nec in quâvis creaturâ præsidium quo sublevemur: verùm in misericordiâ tuâ, cujus justitiam flagitiis nostris tantoperè laceſcimus, omnis spes sita est. Propitius itaque esto, Domine, propitius esto nobis miseris peccatoribus: parce Deus peccata sua confitentibus, ut nè pereamus. Atqui juxta benignissimas tuas promissiones humano generi in Christo Jesu Domino nostro patefactas, nos verè penitentes in gratiam tuam atque favorem restitue. Concedas etiam propter ipsum, Pater summè misericors, ut in posterum tibi serviamus placeamusque, piè, justè, sobriè vitam instituentes, ad sancti tui nominis gloriam, æternumque nostrarum animarum solatium, per Jesum Christum Dominum nostrum, Amen.

Peractâ hâc Confessione sequitur Oratio Dominica, unâ cum Verificulis & Doxologiâ; tum Psalmi diei, atque Lectio prior. Dein tempore Matatino interdum *Te Deum*, (verùm id tum dantaxat, cùm ab Auditoribus toleratum iri arbitror) interdùm autem hymnus, à me ipso compositus, quem è Psalmis atque Collectis Ecclesiasticis, velut

velut generalem Gratiarum actionis formulam, excerpteram (id quod eò potius feci, quia sunt qui observarunt unico istiusmodi formulæ defectu videri Liturgiam nostram laborare :) Atque tempore Vespertino, finitâ Lectione priorè, Psalmus 98. vel 67. tum Lectio posterior, eamque excipit manè *Benedictus*, aut *Jubilate*; vesperi autem Psalmi alicujus cantatio. Exinde Symbolum succedit cum *Dominus vobiscum*, atque nonnunquàm Versiculi in fine Litanîæ [*Ab inimicis nostris libera, &c.*] modò arriserint mihi Auditores : alias enim Versiculos istos prætermitto.

Post finitum Symbolum, Litanîæ reliquarumque præcum in Libro præstitutarum loco, sensum Orationis istius quam in Concionis introitu solebam usurpare, in Collectas aliquot Orationesve, quarum prolixiores sunt aliæ, aliæ breviores, distribui, verum illas ad phrasin Liturgicam multò propriùs quam antea efficitas atque accommodatas. In suggesto autem superiore (sive Pulpito) nihil amplius ante Concionem habeo quàm brevem duntaxat Precatiunculam, quæ ad verbum audiendum respiciat. Ità ut in summâ rei, quod ad hæc preces attinet, non aliud à me nunc fiat, quàm factum fuit priùs; nisi quod ea quæ antehac memoriter recitavi, serièque continuâ, & in superiore suggesto, jam è libro conscripta legam, divisa in partes, atque de suggestu inferiore.

Quas inter Orationes Psalmumque ante Concionem cantatum etiam aliam quandam quotidie interpono Collectam, cujusmodi multas ad rem accommodas confeci, quæ, sicut superiores istæ, è Liturgicis plerunque Collectis, amplificatæ autem aliquantulùm aut variatæ, componuntur; Adventuales scilicet, Quadragesimales, Paschales, & Pentecostales, suis quasque temporibus: aliàs autem argumenti magis generalis nonnullas, pro Veniâ puta, Pœnitentiâ, Gratiâ, &c. Et post earum unam pluresvè in Sacris Matutinis Decem Præcepta plerunque recito, annexâ brevi Collectâ ad impetrandam gratiam, quæ nos in iis observandis adjuvet.

Hæc fuit hætenus mea praxis, & (quantum video) etiam futura est, nili quidem felix aliqua rerum conversio liber-

libertatem nobis antiquam usurpandi formam restituerit; vel doctus aliquis & benevolus amicus liquidò evicerit hîc aliter à me factum quam oportebat. Tutò enim & verè affirmare licet, neque cum animo meo rem volventi, neque sciscitanti ab aliis mihi quidquam adhuc oblatum esse, in quo satis inesset momenti ad persuadendum, me jam fecisse aliquid, quod cum Christianæ tam Simplicitatis quàm Prudentiæ principiis simul stare non poterit.

Tria solummodò sunt (quod equidem sciam) notatu digna, quæ ex adverso opponuntur, viz.

1. *Legum obligatio.*
2. *Exempli scandalum.*
3. *Indecora saltem cum Schismaticis conformitas, si non Schismatis participatio,*

De Lege Objectio I.

Prima, eaque validissima Objectio, quam itaque ut potero speciosissimè proponam, à Legibus earumque obligatione petitur: quæ in hunc modum procedit.

Omniem humanam Legem ritè constitutam, quamdiu scilicet Lex manet, subditum (idque propter conscientiam) ad suâ observationem obligare, eo modo atque formâ quæ in dictâ Lege præscribitur, atque secundum veram Legislatoris mentem & intentionem.

Tunc intelligi Legem ritè constitutam esse, cum nihil contineat, quod non honestum sit & licitum; cumque ab eâ personâ sive personis feratur, penes quos plena est & idonea leges condendi autoritas.

Legem itâ constitutam manere Legem, adeoque tamdiu valere, donec vel autoritas æquè legitima & sufficiens, atque illa, quæ fixit eam, refixerit denuò; vel diuturnâ admodum (eaque voluntaria) desuetudo cum Legislatoris consensu sive tacito sive præsumpto eam antiquârit.

Statutum Liturgiæ præfixum, cui titulus *Statutum pro uniformitate, &c.* istiusmodi Legem esse; quandoquidem à frequenti liberoque Parlamento, temporibus pacatis, stabilitum fuit, & assensu Regio confirmatum.

Illud

Illud etiamnùm valere, cùm nondum abrogatum fuerit præterquàm ab iis, qui (eorum saltem, quos jam disputare supponimus, iudicio) utpote absente Regio assensu, non possunt istiusmodi aliquid legitimâ autoritate decernere; neque in desuetudinem nisi à nupero tempore abierit, idque coactè, & (sicut meritò præsumitur) invito admodùm & nolente Legis-latore.

Ac proinde illud respectu conscientiæ vim obligatoriam adhuc retinere; quippe quòd vis ista unicuique Legi, quâ Legi, tam essentialiter & intrinsecè adhæret, ut nullo modo inde separari possit.

Nullumque adeò Ministrum rem divinam publicè in Ecclesiâ facientem salvâ conscientia possesse vel quidquam ejus, quod prædictâ Lege præcipitur, omittere, vel formam ab eâ, quæ in dicto Libro continetur, diversam usurpare; verùm oportere vel præscriptum Liturgiæ canonem observare, vel à sacris celebrandis in totum abstinere.

* *Responsio.*

Hujus objectionis solutio (ut præmissæ omnes concedantur) pendet ex ritè intellectâ eâ clausulâ, quæ Leges secundum latoris, mentem obligare affirmat. Quod si præcisè accipiatur de *particulari*, illâ, *actuali*, & *immediatâ intentione*, quam in singulâ quavis Lege ferendâ lator habuit, quæque ex verbis Legis sufficienter patet (in quo sensu solummodò procedit objectio) id non usquequaque verum esse comperietur. Atqui præterea in Legis-latore etiam supponenda est *intentio* magis *generalis*, *habitualis* & *ultima*, priori istâ nobilior & præstantior, quæ Leges omnes dirigere & in eas dominari debet, viz. intentio bonum publicum procurandi per Leges atque promovendi. Prior intentio obligat, ubi subservit posteriori, vel cum eâ constitit, ac proinde in casibus ordinariis, temporibusque tranquillis: aliàs quidem lata Lex non est commoda & salutaris. Verùm ubi Legis observatio ob circumstantiarum complexum, aut temporum iniquitatem (cujusmodi contingentia nullus Nomotheta aut certò prævidere potuit, aut prævisis sufficienter prospicere) publico in

gra-

gravamen potius quam beneficium cederet; ejusve observatores tanta incommoda & tam pernicioſa mala comitantur, ut quicquid fingi poterit boni quod inde in *Commune* redundet, ea ne mediocriter quidem compenſare queat: In hujusmodi, inquam, caſu Lex non obligat niſi juxta poſtერიorem duntaxat intentionem & magis generalem. Proſuſ ut in *Naturalibus Operationibus* fieri amat; ubi, licet Agentia particularia ſecundum proprias & peculiaris propenſiones motus ſuos ordinariò inſtituant, ex quibusdam tamen occaſionibus, atque ut Catholica Naturæ finibus & conſiliis obſequantur (ad vitanda quædam, à quibus abhorret illa) motibus interdum feruntur innatæ ſuæ determinationi planè oppoſitis, veluti cum ob fugam vacui deſcendit aër, aſcendit aqua, &c.

Pervulgatum iſtud Axioma, *Salus populi ſuprema Lex* (quod nonnulli, ex quo enata ſunt luctuofa noſtra diſſidia, perperam omninò interpretati ſunt, atque maligno conſilio ad fines longe peſſimos detorſerunt) in vero ſuo & genuino ſenſu acceptum huc ſpectat. Cujus axiomatis æquitas ſicut Nomothetæ relinquit poteſtatem in *Lege diſpenſandi* (quod eſt ejus obligationem ratione propriæ & particularis intentionis ad tempus ſuſpendere) modò ipſi videbitur bono publico conducere; ità & Subdito ex juſtis occaſionibus (puta in caſibus valdè neceſſariis, atque ad ea pericula & incommoda avertenda, quæ publico ſummoperè funeſta atque exitioſa eſſe poſſent) diverſum ab eo, quod Lex poſtulat, faciendi libertatem concedit. Neque iſtius poteſtatis in Legislatoris exercitium prærogativa immodica exiſtimari debet; neque hujus libertatis uſus in Subdito immodica præſumptio. Quandoquidem in Legibus particularibus *diſpenſare* poſſe ejuſmodi eſt privilegium, ut ſine quo nulla Reſp. benè adminiſtrari queat, ſed *in ſel & abſynthium juſtitia verteretur*. Neque ſupremus Gubernator, niſi fide illà, quam Communitati debet, prodiſſa, eo ſemetipſum exuere & privare poterit.

Atque ſi quis Legislatoris conſenſum præſumit, quo ſcilicet in hujusmodi caſibus neceſſariis (ubi nulla datur oportunitas ejus hac in re voluntatem exquirendi) ſecum
diſpen-

diffensetur, is sanè neutiquam sine ratione agit. Etenim jure merito supponi potest Legislatorem, qui in omnibus suis Legibus bonum Communitatis, & singuli cujusque in eâdem membri pro suâ parte utilitatem intendere teneatur, nullam habere intentionem ex peculiaris alicujus Legis observantiâ, quenquam, qui membrum est Communitatis, ad suam perniciem & ruinam obligandi, ubi bonum publicum non exindè tantundem promoveatur. Quâ de causâ plerique statuêrunt Casuistæ, nullam constitutionem (merè humanam) itâ subditi conscientiam obligare posse, ut ei, pro circumstantiarum exigentiâ, aliter quàm à constitutione requiritur agere non liceat. Modò id fiat extra casum scandali & contemptûs, *i. e.* si nec in semetipso auctoritatis Nomothetæ contemptum aliquem ex agendi modo prodiderit, neque justam scandali causam suo isto exemplo aliis præbuerit.

Fusiùs aliquantò hunc articulum explicui, non solum ut ante-dictum Dubium melius dissolverem; verùm etiam quia usui esse poterit ad plures scrupulos quâ præcavendos, quâ eximendos, quibus laborârint forsan homines religiosi in hujusmodi temporibus, quandò præcipiuntur tot & prohibentur (pluraque sunt expectanda) constitutis Legibus, iisque (sicut illi persuasum habent) vim adhuc & robur obtinentibus planè adversantia. Haud aliam novi meliorem regulam, ex quâ consilia hominum actionesque in tam difficilibus casibus dirigantur, quam ut quæ utrinque proveniunt commoda & incommoda, quatenùs ad bonum publicum respiciunt, æquo & considerato perpendant animo, atque inter se invicem conferant. Atque si istâ examinatione & collatione institutâ evidenter (vel verisimiliter tantùm) consliterit, Legis, juxta propriam ferentis intentionem etiam cuni fortunarum, libertatis, vel ipsius vitæ periculo, magis in commune bonum tendere, & ad Ecclesiam aut Reipub. in salute, pace atque ordine conservandam plus conferre, quàm poterit dictorum periculorum aliorúmve consequentium incommo-
dorum ex Lege non observatâ evitatio: Vel (quod eodem recidit) si tum consliterit violationem Legis com-
muni

muni bono magis officere, quàm Subditi fortunarum, libertatis, aut vitæ conservatio eidem proficere poterit: In eo casu tenetur Subditus omnia sua in discrimen mittere, & quicquid inde incommodorum aut calamitatum enasci poterit perferre, potius quam spretâ illâ, cui obedientiam debet, autoritate Legem violare. Sin verò post istiusmodi comparationem habitam evidenter (vel quidem verisimilius quàm contrarium) apparuerit istiusmodi hominis vitæ, libertatis, aut fortunarum conservationem Ecclesiæ vel Reipublicæ magis, quàm Legis in eo tempore iisque circumstantiis observantiam, profuturam esse, perniciosâ esset scrupulositas & à ratione aliena, ut iste vir semet obligatum existimet, ob Legem (fortè semel tantùm & iterùm) exiguo vel nullo cum Communitatis emolumento observandam, tam ingens sibi asferre detrimentum, ut Communitati inutilis & inidoneus deinceps in perpetuum reddatur.

Ut accedam propiùs, atque ea quæ hætenùs sunt à me dicta ad rem, quæ in controversiâ versatur, accommodem: Esto: decem, viginti, centùmve pii Ministri constitutæ Liturgiæ amantes & studiosi, actuque Beneficia unâ cum iis adjunctâ animarum curâ possidentes existimarent semet ex officii conscientia obligatos esse, ut integrâ Libri Precum Communium formâ, quemadmodum Statuto præceptum est, absque ullâ additione, omissione, aut alteratione quâcunque utantur, & (præsenti rerum statu & conditione nihil impediante) statuerent se eâdem proindè usuros; probè perpendendum est cujusmodi inde effectus exoriturum essent. Præter cætera hæc tria mala eminent, quæ semet individuâ serie consequentur, si modò quis repertus fuerit (sicut proculdubio statim reperientur aliqui) qui deferat illos, & prosequatur. (1) Ad extremam calamitatem redigentur tot viri dignissimi, qui ad Dei Ecclesiæque ministerium sunt idonei, unâ cum iis aliis omnibus, quorum sustentatio ab ipsis pendet: emolumentis nempe Beneficiorum, undè sibi panis coëmeretur, *Sequestro* (utì vocant) jam addictis. (2) Auferentur istis viris opportunitates ea præstandi officia, quæ ad ipsos in vocatione suâ

suâ Ministeriali attinent; quippe qui populum suæ curæ commissum erudire & instituere, aut quidvis sui muneris publicè in Ecclesiâ exequi post *Sequestrationem* haud permittentur. (3) Oves Christi, quæ nuper sub fidelium Pastorum tutelâ erant, in luporum rapacium custodiam tradentur; cum istiusmodi ductores singulis cœtibus sint præficiendi, qui proculdubio eos perperam instituent, & aliquo certè modo seducent: sive id fiat principia Puritanica & superstitiosa infundendo, quò Presbyterialem suam tyrannidem in judicia eorum, conscientias, personas, fortunasque securius exercere possint; sive etiam nova lumina ob oculos proponendo, quò in confusionis & phrenesèos Anabaptisticæ labyrinthum inextricabilem eos nec opinantes tradant.

Hæc mala tam sunt patientibus onerosa, Liturgiæ usum tam certò comitantur, iisque vel occurrere vel mederi (quo in loco res nunc sunt) tam non est in manu Legislatoris positum, ut nullius hominis ingenium vel comminisci queat, quodnam emolumentum è rigidâ Statuti observatione Communitati poterit accrescere, undè hæc incommoda ex aliquâ parte compensentur. Quo in casu miram quandam Legislatoris severitatem necesse esse ille supponat, qui ejus consensum præsumere non ausit, ut ab istâ observandâ ad tempus exolvatur.

Quinimò & hoc insuper cogitandum est, annon ille, qui curiosâ nimis scrupulositate omnia hæc pericula incurrit, suum sibi exitium accersendi, desertæ stationis, gregisque proditi reus aliquo modo sit habendus: atque annon exinde multum amittat solatium, quod Confessor Christianus in perpeffionibus suis, quoties Dei infliguntur dextrâ, suâ autem ipsius operâ non attrahuntur, percipere potest. Atque de Objectione primâ haud opus est ut dicantur plura.

De Scandalo Obiectio 2.

Proximò obijcitur Scandalum, cujus occasionem hinc arripere proclives forent alii, qui cum Leges ab istiusmodi viris (quibus cura animarum concredita est, qui in Ec-

clesiâ locum fortè eminentem, & existimationem obtinent, quorûmque adeò praxis plurimùm observabitur) tam parvi duci videant, faciliè ex eorum exemplo omnem auctoritatem vilipendendi audaciam sument, Legibusque Superiorum vel obtemperandi vel repugnandi licentiam pro libitu suo sibi met arrogabunt.

Verùm hanc Objectionem, postquàm de superiore illâ probè nobis satisfactam fuerit, non est quòd multùm moreremur. Etenim

1. In casibus tantæ difficultatis (cujusmodi nunc supponuntur) admodùm à ratione videtur alienum, ut imbecillis nostris fratribus Scandalum præbendi metus (quod debitum est *Charitatis* duntaxat) peremptoriam nobis necessitatem Legis *κατ' ἀνάγκην* observandæ injiceret, quæcunque demùm mala aut incommoda inde poterint provenire; cùm tamen officium obedienciæ legitimis nostris Gubernatoribus deferendæ (quod etiam est debitum *Justitiæ*, adeoque præ altero illo obligatorium) istam necessitatem non imponat, prout jam demonstratum fuit.

2. Præterea Argumenta à Scandalo ducta in rebus nec illicitis, neque (ratione Scandali sepositâ) incommodis, sicut multis aliundè infirmitatibus laborare solent, ita nullius planè sunt ponderis aut momenti, cùm insecutorum ex alterâ parte malorum periculum iis æquâ lance opponatur. Quippe in hujusmodi casibus plerunque par imminet periculum (interdum fortè majus) nè ab exemplo in partem planè oppositam Scandalum acciperetur. Atque hoc adeò videre est in hac re, quæ nunc agitur. Nempè urgetur *hinc*, si omitteretur Liturgiæ usus, fore, ut homines qui non sunt nimis scrupulosi, majorem quam oportet in Legibus *diffensandi* licentiam (cum futuro tam Legum quam Gubernatorum contemptu) sibi assumere auderent. Et cur non pari ratione urgeri poterit *illinc*, si Liturgiæ utendæ necessitas asseratur, fore ut ii, quorum conscientiæ sunt tenellæ, ad scrupulos, ubi non opus est, (gravissimo cum suo ipsorum damno, populique perniciè) sibi met nectendos adducantur.

3. Verùm *tertio* (id quod rem de quâ agitur quàm proximè attingit, atque objectionem omninò diluit) in casibus de Scandalo dijudicandis non tam eventum, quifnam is sit vel esse possit, quàm causam ex quâ oritur spectare oportebit. Quippe aliàs iusta datur Scandali causa, neque tamen indè sequitur Scandalum, quia non accipitur ; aliàs accipitur Scandalum, neque tamen ejus iusta datur causa ; alias denique tum iusta datur Scandali causa, tum indè Scandalum accipitur. Verùm nihil ad quenquam attinet Scandalum quod alteri obtigit ex aliquâ ipsius actione, nec sanè ipsi debet imputari, nisi quatenus illud præbendi reus fuerit. Si itaque nos Scandali occasionem dederimus aliis, illi autem non acceperint, omnis culpa in nobis residet, & illi vacant : Si nos dederimus, illique acceperint, æque nos sumus in crimine atque illi ; imò quidem magis (*Væ homini, per quem offendiculum evenit. Matth. 18. 7.*) Sin illi Offendiculi ansam arripuerint, ubi nos non porrigimus, id sanè præcavere in nostrâ manu non fuit, omnisque adeò culpa in illos erit conferenda. Quare si qua unquam in casu de Scandalo oriatur fortè difficultas, quousque scilicet nos ejus periculum ad propositam rem faciendam o-mittendâve obliget vel non obliget, eò facilius dabitur solutio, si modo rectè intellexerimus quid sit *scandalum præbere*, vel quot modis quis reus fieri possit exemplo suo alterum *scandalizandi*. Modi autem (quantum ego quidem intelligo) sunt duntaxat hi quatuor.

Prinius est, cùm quis aliquid coram altero fecerit quod per se malum est, illicitum, & vitiosum. Quo in casu nullatenus consideratur aut intentio facientis, aut eventus respectu illius qui factum videt. Quippe nil refert utrùm facienti propositum fuit alterum illum exindè ad peccatum pellicere ; sicut nec refert utrùm alter ille exindè ad peccatum committendum adductus esset. Etenim ipsa materia & substantia actûs, utpote mali & coram aliis perpetrati, sufficit ad hoc ut agens *Scandali dati* reus reddatur, quamvis neque ipsi illud *præbendi* consilium esset, nec indè quisquam reverà *scandalizaretur*. Quippe quicquid

per se & in suâ naturâ malum est, etiam per se & suapte naturâ scandalosum est, & exemplo pernicioso commissum. Sic *Hophni & Phinees*, filii *Heli*, ex profanâ suâ impietate & rapacitate circa *Jehovæ* sacrificia, turpique etiam & impudenti mulierum abusu, 1 *Sam.* c. 2. v. 12. & c. 22. scandali occasionem præbuerunt. Sic & *David* itidem in re *Urije* magnum dedit scandalum 2 *Sam.* 12. 14. Hic regula est, *Non facies aliquid mali, ut nè scandalum des.*

Alter modus est, ubi quis coram altero quid fecerit cum directâ intentione & formali proposito cum indè ad peccati admissionem pertrahendi. In quo casu neque materia actûs omninò attenditur, neque eventus. Etenim nil prorsus interest (quoad *Scandalizandi* crimen) utrùm quis exindè ad peccatum admittendum efficaciter illicitur; neque etiam interest utrùm res perpetrata sit per se illicita necne: dummodò speciem haberet mali, adeoque aptitudinem inducendi alterum ad id ex imitatione faciendum, quod sit realiter malum. Scilicet sola intentionis pravitatis, quicunque demùm fuerit effectus, aut quibuscunque mediis adhibitis promoveretur, sufficit ad culpam *Scandali dati* agenti affingendam. Hoc peccavit *Jeroboamus*, ubi vitulos posuit formali cum consilio atque intentione (quò ambitioni suæ & sæculari commodo litaret) corrumpendi puritatem religionis, populumque ad cultum Idololatricum alliciendi. Unde fit ut eo tanquam infami notâ & indelebili stigmate inuratur, utpote qui vix unquàm in Scripturâ memoretur absque hoc adjecto commate, *Jeroboamus filius Nebat, qui fecit Israël peccare.* Hic regula esto, *Ne quid siue bonum siue malum feceris cum intentione scandalum præbendi.*

Tertius est modus, ubi quis coram altero fecerit aliquid quod per se malum non est, sed adiaphorum, ac proindè quod ex Christianæ libertatis normâ agere licet vel non agere, prout sibi quidem videbitur, (imò quod aliàs forsaniplî utile est, & fieri expedit) à quo tamen probabile fore prævidet ut alter ille accipiat Scandalum, atque inde occasionem arripiat malum perpetrandi. In hujusmodi casu siquidem ipsi non aliquatenus necesse sit (ratione
viz.

viz. prudentiæ) ut res agenda præstetur, verum possit absque gravi aut suo aut tertii cuiuspiam præjudicio & incommodo illam omittere; tenetur tum ex charitate & misericordiâ erga animam fratris sui (propter quem mortuus est Christus,) tum ad vitandum Scandalum, Christianæ suæ libertatis exercitium sibi met ad id tempus denegare, eoque ut ipse rem omittendo incommodi aliquid subire potius habeat, quam faciendo fratri offendiculum ponat. Quem ipsissimum casum toties, tam fuscè, & tam vehementer prosequitur Sanctus Paulus. Vid. Rom. 14. v. 13, 21. & 15. v. 1, 3. Ep. 1. ad Cor. c. 8. v. 7, 13. & c. 9. v. 12, 15, 19, 22. & c. 10. v. 23, 33. Hic regula erit, *Nil agas quod commodè poterit omitti, unde probabile est scandalum acceptum iri.*

Modus ultimus est, cum quis aliquid coram altero fecerit, quod non licet solummodo, sed etiam (prout præsentis circumstantiæ pro hic & nunc exigunt) admodum decet, imo & aliquo modo (ratione, viz. prudentiæ) ipsi factu necessarium est; verum prævidet valde verisimile fore ut alter ille eo malè utatur, & inde semet ad peccatum admittendum confirmet, nisi simul summa adhibeatur cura Scandalum, quod exinde accipi poterit, quantum id fieri queat, præcavendi. Quoniam *qui non prohibet peccare, cum potest, jubet.* In eo casu fratrem suum negligere duntaxat, & non interponere quam maximam poterit operam ad prohibendum, quod oriri queat, malum, ipsum criminis coarguit. In quâ ratione fundatur æquitas Judicialis istius Legis Judæis datæ Exod. 21. v. 33, 34. quæ decernit, Si quis puteum foveamve in familiæ suæ usum defoderit, atque (privatum ultra commodum suum haud prospiciens) ea non operuerit, quin reliquerit aperta, unde contingit in ea decidere & perire vicini sui jumentum, id à putei foveæve possessore rependendum esse: quandoquidem ille istius damni proximo suo in causâ erat, quod præcavisse & potuit & debuit. Hic regula est, *Ejus rei, quæ commodè omitti nequit, actionem ita dirigas, ut nullum exinde Scandalum tuâ quidem culpâ accipiatur.*

Ut hæc, quæ dicta sunt, applicemus: Res, de quâ nunc

lis est (*viz.* actus præsentis inquisitioni subiectus) est Libri Precum Communium Lege constituti omissio, atque ejus loco alius cujusvis cultûs Ecclesiastici formulæ à nobismet ipsis excogitatæ usurpatio. De hac autem quæritur, Utrum integrâ conscientiâ fieri queat, respectu, *viz.* Scandali vel exindè dati, vel quod exindè saltem accipi poterit?

Quandoquidem autem in hac inquisitione pro concessio habemus rem faciendam non simpliciter & in suâ naturâ esse malam, verum potius (in hoc rerum statu) ratione prudentiæ necessariam, illosque, quos de eâ ob metum Scandali præbendi scrupulus incescit, nè minimam quidem habere intentionem vel Leges alias in contemptum, vel in peccatum Fratres exemplo suo adducendi; manifestò patet è Casibus modò memoratis tres (unâ cum diversis Regulis ad singulos seorsim annexis) præsentem inquisitionem non attingere. Verum cum è quatuor istis ultimis duntaxat in rem nostram quadret, non est quod faciamus amplius, ad judicia nostra confirmanda, pacandas conscientias, praxinque in hoc negotio dirigendam, quàm ut probè perpendamus ad quid nos obliget Regula in hoc casu tradita. Illa itaque docet actionem ob Scandali periculum non omittendam esse (quod præter incommoda antè recensita, novis tantummodò quæstionibus ortum daret, exque adhuc plures generarent, atque ità scrupuli non necessarii in infinitum multiplicarentur) sed agendi modum ità ordinandum, ut (si fieri possit) nullum prorsus Scandalum, culpâ saltem non nostrâ, per negligentiam scilicet aut administrationem imprudentem, exindè sequeretur. Prorsus ut Judæus, cui opus erat in domûs suæ aut fundorum usum demittere puteum, non ex lege tenebatur (nè proximi sui jumentum incideret & demergeretur) ab eo fodiendo abstinere, verum effosso duntaxat idoneum parare operculum. In hoc itaque casu res ipsa non est omittenda, cum eam facere tantoperè nos oporteat, sed actio (quoad agendi modum, omnesque respectus & circumstantias huc pertinentes) eâ cum cautelâ, moderatione, prudentiâ & simplicitate (quantum quidem nos intelligendo sumus) instituenda est à nobis atque ordinanda,

nanda, ut omnibus iis, quotquot advertere volunt, ita agendi necessitas unâ cum verâ ejusdem causâ plenè innoscescat; iique, qui nostro exemplo abuti cupiunt ad eandem rem agendam, ubi non est eadem necessitatis ratio, id suâ omninò faciant culpâ, neque praxin nostram in excusationem afferre queant. Quod quomodo fieri possit optimè, de specialibus regulis unusquisque vir, qui charitate & religionis sensu imbutus est, suam ipsius prudentiam consulat oportebit. Generalia tantùm aliquot indicia isthuc spectantia proponam, cùm ad proximæ Objectionis solutionem devenierim (ubi rursus coincident haud improprie) atque adeò de eadem *fideliâ duos parietes dealbârim.*

De Schismate Obsectio 3.

Postremò objicitur Schisma. Objectores nimirum eos omnes, qui vel Liturgiæ vel Regimini Ecclesiastico, quemadmodum Legibus hoc in Regno sunt stabilita, semet opposuerunt, pro Schismaticis planè habent; nec ego quidem multum refragabor. Sed pergunt hunc in sensum argumentari ulterius, Si ipsi in publico Dei cultu idem facerent quod faciunt Schismatici, quodque quoniam faciunt potissimum (neque id injuriâ) Schismatici reputantur; hinc etiam Schismate, utpote ejus aliquo modo cum aliis istis participes facti, semetipsos implicarent. Quinimò à suis etiam conscientiis (*Roman. 14. 22.*) vel ut hypocritæ coarguerentur, eò quod sibi in suâ praxi id indulgeant, quod in alienâ damnant; vel ut expertes charitatis, cùm alios Schismaticos esse judicent, quoniam idem ipsum tantummodò agunt, quod sibi ipsi agere permittunt. Etenim hæc in re quoad cultum divinum nihil amplius fit ab iis, quos Schismaticos vocant, quam Precum Ecclesiasticarum omissio, suarumque substitutio. Vel ut demus non hinc effici, ut reverâ Schismatis, à quo tantoperè abhorrent, crimine teneantur, hujusmodi tamen cum iis conformitas videretur saltem inhonesta quædam assentatio, quæ cum Christiani viri simplicitate non benè convenire posset; nedum Ministri Evangelici, quem

à minimâ vel specie mali abstinere oportet. 1 *Thess.* c. 5. v. 22. Præterquàm quod ità agendo istos homines in principiis praxique Schismaticis etiam confirmarent.

Hujus Objectionis tria sunt membra. Quorum primo vetus oppono verbum, *Duo cum faciunt idem non est idem.* Quod, licèt aliam planè in rem enunciatum, sensum tamen præsentì nostro instituto satis accommodum etiam admittit. Brevi itaque respondeo, Idem facere quod faciunt Schismatici (temporibus præsertim turbulentis, donec res in locum meliorem redigi poterunt, cùmque ad id faciendum, quò majora devitemus mala, necessitate impellamur) Schismatis cum iis participationem non inferre necessariò, imò ne probabiliter quidem; nisi aliundè verisimili præsumptione constiterit ex eodem Spiritu Schismatico, atque ex principiis talibus, qualia sunt illorum, actiones nostras proficisci.

Reliqua duo membra (de eo, *viz.* quod hoc pacto Schismaticis assentari videremur; atque de iniquo quem indè eliciunt usu ad semet in Schismate suo confirmandos) cum ante-dicto Scandali articulo ferè coincidunt, atque nil aliud sunt quam eadem ipsa Objectio, quæ sub novæ formæ specie prodit denuò, ideòque suum jam responsum habuêrunt. Unicum autem adversus hos metus (tàm Scandali illum, quàm Schismatis hunc) remedium, id est, quod ibidem præscribitur. Nempè ex modo, quo in eâ re nos gerimus, omnibus persuasum reddere, non sponte nostrâ, aut ex ipsius rei averfatione, neque legitimorum Gubernatorum Legûmve contemptu, neque ut tempori turpiter serviamus, vel sæcularis commodi & fordidi quæstûs gratiâ, aut ex principio Schismatico, seditiosa mente, resve novas invehendi studio, omitti à nobis Liturgiam; verùm id nos facere necessitate, quam nullatenus effugere licet, constrictos, ad gloriam Dei atque publicam utilitatem promovendam, ut familias nostras, greges, munera conservemus, idque (utì meritò præsumitur) bonâ cum eorum veniâ ac permissione, qui jus habent nobis Legibûsque ex eâ parte relaxationem concedendi.

dendi. Hoc si bonâ fide, summo nostro conatu, in cordis simplicitate, piâque cum intentione fecerimus, non satis erit forsan vel ad censuras hominum, qui nullius sunt aut iudicii aut existimationis, avertendas; vel ad prohibendum, quod ab exemplo nostro perperam intellecto, quorundam ignorantia, aliorumve malitia & perveracità, accipi poterit *Scandalum* (quorum illud *Scandalum Pusillorum*, hoc *Phariseorum* in Scholis appellari consuevit:) Verum in conspectu Dei, in cordis nostri testimonio, & apud virorum consideratorum & charitatem habentium conscientias, ad nos ab omni sive Scandali sive Schismatis vel levissimâ culpâ liberandos certissimò sufficiet. Quod verisimile est nos effecturos, si sequentes hæc, aliasve hujusmodi regulas generales (concessâ semper & reservatâ libertate idoneas istas adhibendi accommodationes, quas in casibus particularibus postularint circumstantiæ) observavimus.

1. Si eorum, quos Schismaticos esse constat, consortium & consuetudinem fugiamus, neque frequenter cum iis aut familiariter versetur; vel sanè ultra quod necessaria vitæ negotia, vicinitatis leges, officiorumque civilium commercium exigunt. Præsertim, ut nè cœtibus illorum Ecclesiasticis, quantum id fieri poterit, præsentia nostrâ faveamus.

2. Si tam in sermone quotidiano, quàm in Concionibus cæterisque divinis Officiis, Theologicas Ecclesiasticasque dictiones & phrasum formulas retineamus; ut quæ antiquitus receptæ fuêrunt, atque in Ecclesiis Christianis passim usitatæ, quæ populo nostro familiariter innotescunt, quæque sanæ sunt & significantes: non autem novos nostros imitemur Magistros in putido isto & affectato loquendi modo, sive phrasi Enthusiasticâ; quam velut peculiarem, discriminantem, Notamque *Tribus* (ut in propria sua dialecto loqui amant) *religiosæ*, sive *Sanctorum communionis*, characteristicam, sibi assumserunt nuper, atque excogitarunt.

3. Si in re sacrâ peragenda non modò Orationem Domi-

Dominicam, Symbolum, Decalogum, aliaque quæ in Libro Precum Publicarum habentur hujusmodi, quæ (verba ipsa Sacræ Scripturæ cum sint) à nemine possunt reprehendi, recitemus; verum etiam tantum prætereà Liturgiæ ipsissimis Libri verbis syllabisque conceptum, quantum à Magistratibus ibi loci degentibus, atque ab Auditoribus coram quibus Sacra facimus, toleratum iri arbitramur. Quandoquidem Magistratus in omnibus regni partibus non sunt æquè rigidi, neque in omnibus Parcæiis populus est ab hac re pariter aversus.

4. Si, ubi à verbis necessario sit recedendum, ordinem tamen Libri in præcipuis Divinorum Officiorum partibus imitemur, sensum mentemque Orationum retinendo; easque, quas proprio Marte condimus, atque in omissarum locum substituimus, phrasibus & sententiis aliundè è Libro decerptis sparsim exornando.

5. Si, ubi particularia nonnulla in Libro expressa, e. g. Orationes pro Rege, Reginâ, Regiâ Prospiciâ, & Episcopis, tutò recitare non possumus; in precibus tamen nostris phrasas quasdam generales adhibeamus, aliaque hunc in finem parata indicia, quæ satis populo quid nos volumus significant, neque tamen Edicto Parlamentario ex aliquâ parte nos obnoxios reddant.

6. Si in concionibus nostris, occasionem subindè, ubi id erit congruum, arripiamus, aut dogmatum thesaurumque Puritanicarum infirmitatem populo exponendi; aut locis aliquibus & sententiis è Libro Precum Publicarum in medium prolatis, istarum quas à Textu deduximus Observationum cum Ecclesiæ Anglicanæ judicio consonantiam demonstrandi; aut particulares illas in Litanîâ, Collectis, cæterisque Liturgiæ partibus tuendi periochas, quas Presbyteriani, Independentes, Anabaptistæ, & è Sectâ Puritanicâ alii (quocunque demum nomine titulove insigniantur) convellere solent immeritò atque exagitare.

Atque

Atque ita liberè tecum communicavi, de re in amici tui literis propositâ cujusmodi sit tum *praxis* mea, tum & *sententia*. Quî ejus judicio tuóve hoc quod scripsi satisfacere poterit nescio: veruntamen tuæ simul atque ejus petitioni satisfeci scribendo; qui sùm

Novemb. 2.

1652.

Frater tuus

atque servus in Christo

Rob. Sanderfonus.

CA.

C A S U S

De Nuptiis

Cum

RECUSANTI

(h. c. Papistâ)

Contrahendis.

Domine,

Tuas, Julii 2. datas ego heri, nempe 6. accepi. Quibus ut respondeam (id etiam cupiens, ut Honoratissimus meus Dominus verbis meis quàm officiosissimè salutetur) rescribo tibi de capitulis ibidem propositis quid impræsens sentiam.

Primò, quod Filix cum *professo Papistâ* nuptias attinet, si res spectetur in *thesi* tantum, & *quatenus liceat*, usque adeò non existimo esse *per se* & *in toto genere illicitam*, uti nuptias *Christiane* cum *Ethnico* (nedum cum alio quovis *Christiano* persuasionis quantumvis licèt discrepantis) tanquam simpliciter *malas* & *illicitas* damnare non ausim. Quandoquidem cogitari poterunt casus, in quibus videatur non *licere* modo, verùm etiam *utile*, imò & (prout supponi poterit *circumstantiarum exigentia*) tantum non *necessarium* esse ita nuptias intermiscere. Verùm cum res quæ in *genere* & in *thesi* sunt *licitæ*, individuïs tamen personis (propterea quòd non expediant) pro *hâc* & *nunc*, & in *hypothesi* fieri possint *illicitæ*; cùmque, utrùm actio aliqua expediat necne, è præstantiâ finis, præsentium

mensurarum conjunctione, & malorum aut bonorum effectuum & consequentiarum probabilitate prudenter collatis, & in utramque partem expensis sit æstimandum: prorsus non tutum esse arbitror, ut persona quælibet pia & religiosa (in re præsertim tanti momenti quanti sunt liberorum connubia) se ad agendum comparet ideò quòd res sit *in genere licita*, absque debitâ circumstantiarum consideratione, aliorumque quæ requiruntur ad hoc ut *particulares actiones licitæ justæque* efficiantur. Jam quod spectat matrimonium Filix cum viro persuasionis in re religiosa tam alienæ, ut in eadem divini cultûs formâ simul convenire nequeant (quomodo cum *Protestanti & Papistâ* se res habet) perraro reperietur iste circumstantiarum concursus, uti quis (absque justâ in contrarium dubitandâ causâ) sibi met liquidò satisfacere possit, *expedire* ut in illiusmodi matrimonium consentiat. Quàm verò periculosa res sit dubitante conscientia quidvis agere, ex *Ep. ad Roman. c. 14. v. 23.* discere licet. Quippe incommoda quæ verisimile est tales nuptias insecutura tot tantaque sunt, ut commoda quæ indè sibi polliceri possunt homines (si quidem spei plenè responderent, quod tamen rarò evenit) æquâ lance ex adverso trutinata non præponderarent. Et uno quidem nomine periculosius est cum *Papistâ* connubium inire, quàm cum alio religionis deterioris: quia scilicet suæ persuasionis (quatenùs est *Papista*) primarium dogma magis exitiale est consortii conjugalîs solatio, quàm plerorumque *Hereticorum* dogmata, imò quàm *Paganorum* illa, aut *Atheorum*. Cùm enim credat nullam haberi posse salutem nisi *intra Ecclesiam*, nullosque esse *intra Ecclesiam*, nisi qui *Romanæ Sedis* ditionem agnoscunt, fieri equidem nequit quin Maritus Uxorem suam in *Damnationis esse statu* necessariò reputet, quamdiu illa in *Reformatâ religione* perseverarit. Unde ex egregiis hîce duobus malis evitari non poterit quin insequatur alterum, *viz.* Ille vel omnes machinas, artes, & conatus adhibebit, quò illam ad *Ecclesiam Romanam* pertrahat (& herclè quis ei verterit vitio uxorem in spe salutis æternæ probabili collocare?); cujus irrequietæ importunitati (unâ cum

cum iniquis istis, speciosis tamen, argumentis, quæ ex horrendis confusionibus hodiè apud nos regnantibus in suam rem trahere istarum partium homines nòrunt) mulierem, utpote sexûs imbecillioris, semper obsistere erit difficillimum: *vel* si in religione suâ adversûs omnes impetus & tentationes in contrarium firma persisterit, is quomodo-cumque erga illam semet exteriùs gerat, non potest tamen non in sensu intimo de illâ tanquam *obfirmatâ & desperatâ Hereticâ*, ac (vivatne an moriatur) *maledictâ* atque *damnatâ* iudicium ferre. Utraque hæc sunt incommoda gravissima: neque cogitari potest quomodo mulier huiusmodi matrimonio innexa vitam ullatenùs jucundam transigaret; aut speret unquam se faustos dies visuram, in quibus nimirum aut à suâ religione tentationibus non seducetur, aut pro eâ censuram non subibit. Quî poterit sibi cautum esse de bonis erga se affectibus istius viri, qui tenetur non meliùs de illâ sentire, quàm ut pro *reprobâ* habeat & *rejectioneâ*? Fieri quidem potest ut is fuerit mariti candor qui imminuat aliquid de rigore isto, quem suæ religionis dogmata ab eo aliàs exigenter; vel ut eâ morum suavitate, comitate, & prudentiâ uxor semet erga illum gesserit, quæ conjugalis affectûs aliquam-multum, diversitate opinionum non repugnante, inter ipsos conservet. Hoc, inquam, fieri potest, & ubi ità reverâ sit, redditur utriusque partis conditio tantò minùs injucunda: estque hæc summa felicitas, quam ex istiusmodi matrimoniis sperare licet, neque puto vel hujus multa proferri posse exempla. Verùm etiam & hic intercedere non potest cordatus iste affectus, & plenissima complacentia (in quâ tamen sita est præcipua consortii conjugal felicitas) quæ daretur, si eadem hæc partes, cæteris rebus eodem modo se habentibus, eandem etiam religionem colerent. Prætermitto *œconomica* alia dissidia, quæ & possunt, & sæpissimè, pro re natâ, uxorem inter & maritum ab hac religionum discrepantiâ oriri solent. Cujusmodi sunt illa de amicis excipiendis, eligendis servis, liberis educandis; quæ sunt res momenti omnes, præter multas alias leviores forsân, quæ tamen aptæ natæ sunt

sunt simultates & iniquas suspiciones excitare, & in magna familiarum incendia quandoque erumpunt. Ab huiusmodi itaque nuptiis omninò dissuaderem *Nobiles* præsertim, *Generosos*, & *Plebem*, quippè cùm aliàs affatim sit optio personarum æqualis gradûs, fortisque, & ejusdem religionis, quibuscum matrimonium contrahatur. *Reges* fanè & *Principes* propter politicas rationes, & quia exigua est personarum paris sibimet dignitatis copia, ideò sæpè necessitate quâdam ad istiusmodi matrimonia adiguntur. Verùm etiam ibi, ubi certò sunt maximè excusandæ, observatum est id genus nuptias ut plurimum cessasse infelicer.

Alterum Epistolæ tuæ capitulum spectat *connubium filie cum illo, qui Reformatam religionem profitetur quidem, verùm de quo, utpote parentibus oriundo. Papa libus suspicio esse potest (tamest id neget) nè isthuc inclinet.* Solutio cujus (sicut & aliorum ferè casuum, & questionum practicarum) pendebit plurimum è circumstantiarum consideratione, quarum cùm sim planè ignarus, minùs potero hoc in casu ullà cum certitudine iudicium proferre. Verùm ad quæstionem solvendam, videntur hæc maximè idonea & momentosa quæ inquirentur.

1. Utrùm Parentes adolescentis vivant, annon? alter an uterque? Si uterque mortuus fuerit, tum ab ipsorum sollicitationibus, quæ in huiusmodi causis plurimum ponderis habere solent, nihil ultra metuendum erit, ac proindè tanto minus imminet periculi. Sin super fuerit alteruter, parum constare poterit de perseverantiâ Filii in *Fide Protestantium* (licet eam impræfens profiteatur) cùm illorum, quibus reverentiam debet, tota autoritate impugnatus fuerit.

2. Quo fiduciæ gradu & cuiusmodi asseverationibus alteram profiteatur religionem, dissiteatur alteram. Quamquam enim ii, qui utilitatis causâ larvatam induunt personam, summum quoad poterunt dissimulandi artificium adhibeant; perrarò tamen tam astutè, cautè, & constanter id fieri potest, ut non tandem aliquandò accurati observatoris oculo dissimulatio ista semet ex improviso prodât.

3. Qua-

3 Quatenus adolescens (quem dicis pro ætate multum pollere) fundamentales *Christianæ religionis* articulos intelligat; eos volo, de quibus inter *Romanam & Anglicanam Ecclesiam* convenit: quippe in his *Christianismi* summa collocatur. Etenim qui probè calluerit *Catholicas* istas veritates in utriusque *Ecclesiæ Catechismis* edoctas, & in quas ferè totus *Christianus orbis* plenè consentit; & dein sibi ipsi cogitare tantummodò permiserit, nihil ab *Ecclesiâ Anglicanâ* suorum membrorum judiciis & conscientiis tanquam necessarium ad salutem credendum & recipiendum imponi, nisi quod verè *Catholicum* est, quodque ita esse ab adversariis agnoscitur; ac proinde controversiam, quæ illam inter & *Romanam* partem intercedit, totam versari in *Additamentis & Superstructuris*, quas *Romanenses* credi & recipi pari quâ superiores necessitate exigunt, nobis vero, *hujus* nimirum *Ecclesiæ membris*, videntur aut manifestò falsæ, aut quoad veritatem dubiæ, aut non absolutè creditu necessariæ: Ille, inquam, quisquis est qui hæc benè perpenderit, iudicio suo & conscientiâ acquiescere potest statuendo, Fidem, quam docet & profitetur *Ecclesia Anglicana*, facilem tutamque esse viam, quâ ad salutem æternam fidelis Christianus perducatur, dummodò vitam & mores ei adamussim congruentes instituerit.

De ultimo Epistolæ tuæ membro nil amplius habeo quod rescribam, quàm me sensu intimo egregios Dominationis suæ erga me favores agnoscere, eosque gratissimâ recordatione mecum recolere: quippe quæ habet de me opinionem suæ ipsius benevolentiæ atque ingenuitati magis, quàm meritis meis consentaneam. Neque novi neque nōsse cupio occasionem ullam, à quâ verisimile est me in locos tam procul dissitos abductum iri (quippe qui jam sim annis obitus & infirmitatibus, undè ad longa itinera valde inhabilis fio) nisi forsan filii res matrimonialis, quæ nupèr meæ ad *Londinum* profectionis in causâ erat, me iterùm *Michaelis Terminò* illuc vocârit. Verùm tam probè expertus sum hujusmodi itinerum tum tædia, tum impensas, (præter alia incommoda, quæ diu me absente res domesticæ patiuntur) uti illud defugere velim,

velim, nisi excusari non queat. Haud lubens ullam detestârim provinciam (pro brevi & angustô tam fortunarum exteriorum, quàm ingenii modulo) in quâ officium meum prænobili isti & egregio viro aut ullatenus utile, aut acceptum tantummodò esse poterit. Verùm enim verò quod ad eam rem attinet de quâ loqueris, ulterioribus meis conatibus parùm opus fore arbitror, sive id quod jam scripsi satisfecerit necne. Adsunt quidam viciniore, quos novi multò magis ad istiusmodi munus esse idoneos, quàm ego sum, qui paci semper potiùs quàm controversiæ studui: & nominatim in proximo ædium *Hattoniarum* ille, cujus in eo genere peritia & dexteritas M^{ro}. *Galfrido Palmero* est abunde perspecta. Domine, tibi felicitatem voveo, preces tuas exopto, & sum

Julii 7.
1656.

Fidus tibi

humilisque servus.

F

CA'

C A S U S

D E

Syngrapha obligatoria

Mentito

Regis nomine acceptâ :

Propositus Jul. 1658.

R. C. in feodo simplici (h. e. purâ hereditate) ædes
 “ quasdam exigui pretii unâ cum pertinentiis tenebat : an-
 “ noque 1635, dum adhuc easdem ædes possideret, rogavit
 “ A. B. ut pro ipso de summâ centum librarum fidem obli-
 “ garet ; quam summam usque ad annum 1639 dato facere
 “ habuit. Quo tempore dictus R. C. obsecratus est A. B. Syn-
 “ grapham istam inanem reddere, atque eapropter easdem
 “ ædes A. B. ejusque in perpetuum heredibus vendidit. Idem
 “ ille R. C. etiam à Mercatore quodam aliquas emit merces.
 “ Qui Mercator, quippe cum nuperi Regis Redituum partem
 “ aliquam procuraret, sub obtentu nati indè Privilegii, Syn-
 “ grapham obligatoriam ab eodem R. C. de viginti libris
 “ sibi solvendis accipit ; verùm id nomine Regis Nuperi si-
 “ mulato, quasi viz. pecunia ista Regi deberetur : eoque præ-
 “ textu Extentam (h. e. Licentiam fundos æstimandi, &c. à
 “ Vice-comite concedi solitam) adversus ædes A. B. ven-
 “ ditas obtinet, easque adeò occupat.

“ Prædictus Rex anno 1640 Programma emisit, in quo
 “ istiusmodi Syngrapharum acceptionem suæ voluntati adver-
 “ sari, suâque Prærogativâ abuti declaravit ; omnesque id
 “ genus dolos malos prohibuit, ut qui in Subditorum suorum op-
 “ pressionem tenderent. Atque advertendum est Programma il-
 “ lud duobus annis ante vulgatum fuisse, quàm Extenta adversus
 ædes

Casus de Syngraphâ obligatoriâ, &c. 67

"*ades executioni mandaretur; quæ nihilominus virtute istius*
"*Extentæ annos circiter 14 occupatæ fuêrunt, ultra quàm*
"*ades ipsæ valerent.*

"*Dictus R. C. inops diem obiit: mortuus est & Mercator*
"*sine prole: relicta post se re familiari, quæ, prout supponi-*
"*tur, libras viginti mille valet; cujus magna pars in prædiis*
"*visibilis apparet, sicut ex supremo ejus Testamento in Ar-*
"*chivum relato constat.*

"*Consultis Jurisprudentibus quo pacto dictus A. B. facil-*
"*limè sublevari queat, suadetur Potestatem, quæ hodiè Su-*
"*prema est, supplice libello petere, ut debitum remittatur,*
"*quippe quod Regis duntaxat nomine exigitur, cum tamen iste*
"*R. C. reverâ nihil prorsus Regi deberet.*

Quod ad Casum propositum attinet.

1. Ego quidem omninò sentio *Syngrapharum nomine Regis* acceptionem, in solam privatorum hominum gratiam atque emolumentum, cùm tamen reverâ nihil Regi deberetur, fraudulentam ab initio fuisse & illicitam. Tamen enim actu vetita non esset, ideòque in externo forsan foro usque ad Regii hæc de re *Programmatis* evulgationem satis valeret; in foro tamen *Conscientiæ* priùs illicita fuit, quatenus dolus est malus, itaque à Rege ipso reputatur, & injustitiæ duplicis crimine tenetur: quarum altera Regem afficit, utpote ejus prærogativâ abutens; *Subditos* altera, utpote in eorum oppressionem tendens, quemadmodum in *Programmate* ipso recitatur.

2. Neque *Mercatori* isti, dum in vivis esset, licuisse, neque jam cùm sit mortuus, *Executoribus* licere, ex *Regis* nomine in illâ *Syngraphâ* usurpato utilitatem aut lucrum captare. Neque tunc illi licuisse, neque illis nunc licere virtute *Prærogativæ Regiæ*, aut sub ejusdem obtentu, ad prædictum debitum recuperandum, quibuscvis uti methodis, quæ aut *Obligato*, aut *alicui* qui de illo quid emit, in damnum vel detrimentum cedant; nisi quibus etiam uti fas esset, si *Syngrapha obligatoria* suo ipsius nomine, non autem *Regis* accepta fuisset.

3. Si in prosequendo debito ex eâdem *Syngraphâ* orto aliquatenus processum fuerit, nullâ aliâ de causâ, aut nullo alio sub obtentu quam *Privilegii* supra dicti, undè contingit plus detrimenti & incommodi eidem *A. B.* accrescere, quàm aliàs accrevisset, oportere *Executores* idoneam aliquam satisfactionem illi præstare, licèt forsan damnis illius aut votis non ex-amussi respondentem; eâ tamen mensurâ, quæ prout æqui viri judicârint (hoc in casu, ubi *Partem* utramque, si id fecerint quod rectum justumque est, deteriore fieri necesse est) rationi congrua videbitur, si quidem *Partes* inter se rem componere non possint.

4. Quam quidem methodum licèt (ob pravam istam *iniquitatem*, quæ apud plerosque, vel, ut verius dicam, omnes mortales plus minus dominatur) non admodum probabilem fore arbitrèr (neutri enim *Parti* lubet, & tamen utramque necesse est detrimentum pati;) autor tamen sum, ut ea tentetur imprimis, ut quæ sit via amicissima & quàm maximè Christiana in pacem coalescendi: si modò adduci poterint *Partes* ut hac de re convenient simul, & si postquàm convenerint, affectibus suis imperare queant. Atque fœlix proculdubio rerum exitus facillè dari posset, si *Pars* utraque, præsertim *Executores*, quorum causæ *Lex* magis favere videtur, qualemcunque istam potiore suam conditionem nimium urgere nollent; verùm (sicut ex officii conscientiâ obligantur) tum istam, tum & reliquas omnes circumstantias huic negotio adjunctas, adeoque totum id quod à se invicem postulant, vellent subicere ultimæ decisioni *transcendentis* istius *Legis*, quam sancivit *Christus*, ut sit *Regalis* instar *Normæ*, ad quam actionum nostrarum æquitas in mutuis omnibus erga alios commerciis est exigenda, viz. Id facere, quod fieri volumus; aut, quod eodem recidit, Non id facere alteri, quod si alter nobis faceret (illius casu ad nos translato) viz *justè & honestè* nobiscum agi existimaremus.

5. Et ultimò. Fac rem ita componi non posse, neque *Partium* consensu, neque mediante *Amicorum* operâ, idque

idque solâ *Executorum* culpâ atque perviciaciâ contingere, cum *A. B.* omnibus viis honestis id fideliter allaborârit; non video qui minùs liceat dicto *A. B.* (hoc autem nè fiat nisi ultimi refugii loco) semetipsûm, juxta quod consuluêrunt Juris-periti, relevare studere, appellando & supplicando *Persona* isti, aut *Magnati*, qui ad id tempus Supremo imperio potitur; ac proindè qui potestatem habet in hujusmodi casu *Legem* moderandi, remissio isto debito, quod privati emolumenti ergò, & cum tertiz *Partis* præjudiciò, *Regis* nomine-tituloque speciosè ac fraudulentè insignitum erat, *Obligatus* autem ei nullatenùs debuit.

B. P. Julii 17.
1658.

F 3

Q A-

C A S U S

D E

Scandalo.

1. **I**N casibus de *Scandalo* dijudicandis non tam eventum, quisnam is sit vel esse poterit, quàm causam ex quâ oritur, spectare oportebit. Interdum enim justa datur *Scandali* causa, neque tamen indè sequitur *Scandalum*, quia non accipitur; aliàs accipitur *Scandalum*, neque tamen justa datur causa; aliàs denique tum justa datur *Scandali* causa, tum indè *Scandalum* accipitur. Verùm nihil ad quenquam attinet *Scandalum* quod alteri obtigit ex aliquâ ipsius actione, nec ipsi debet imputari, nisi quatenus illud *præbendi* reus fuerit. Si itaque nos *Scandali* occasionem dederimus aliis, illi autem non acceperint, omnis culpa in nobis residet, & illi vacant. Si nos dederimus, illique acceperint, æque nos in crimine sumus atque illi: imò sanè magis (*Væ homini, per quem offendiculum evenit. Math. 18. 7.*) Sin illi *Offendiculi* ansam arripuerint, ubi nos non porrigimus, id quidem præcavere in nostrâ manu non est, omnisque adeò culpa in illos erit conferenda. Quare si qua unquam in casu de *Scandalo* oriatur fortè difficultas, quatenus scilicet nos ejus periculum ad propositam rem faciendam omittendamve obliget vel non obliget, eò facilius dabitur solutio, si modò rectè intellexerimus quid sit *Scandalum præbere*, vel quot modis quis reus fieri possit exemplo suo alterum *Scandalizandi*. Modi autem (quantum ego quidem intelligo) sunt duntaxat hi quatuor.

2. Pri-

2. Primus est, cum quis aliquid coram altero fecerit, quod per se malum est, illicitum & inhonestum. Quo in casu nullum habet momentum aut facientis intentio, aut eventus respectu illius qui factum videt. Quippe nihil refert utrum facienti propositum fuerit alterum illum exinde in peccatum pellicere; nec etiam refert utrum alter ille ad peccatum admittendum exinde adductus fuerit: etenim ipsa materia & substantia actus, utpote mali & coram aliis perperati, sufficit ad hoc, ut agens *Scandali dati* reus efficiatur; quamvis neque ipsi illud præbendi consilium esset, neque revera quisquam inde scandalizaretur. Quoniam quicquid per se & in sua natura scandalosum est, etiam per se & suapte natura scandalosum est, & exemplo pernicioso commissum. Sic *Hophni & Phinees*, filii *Heli*, ex profana sua impietate & rapacitate circa sacrificia *Jehovæ*, turpique etiam & impudenti mulierum abusu 1 Sam. c. 2. v. 12, &c. 22. Scandalum occasionem præbuerunt. Sic & *David* etiam magnum dedit Scandalum in re *Uriæ*, 2 Sam. 11. 14. Hic regula est, Non facies aliquid mali, ut nè Scandalum des.

3. Alter modus est, ubi quis coram altero quid fecerit cum directâ intentione & formali proposito eum inde ad peccati admissionem pertrahendi. Quo in casu neque materia actus omnino attenditur, neque eventus. Quippe nihil prorsus interest (quoad Scandalizandi eventum) utrum quis exinde ad peccatum admittendum efficaciter illiciatur; neque etiam interest utrum res perpetrata per se illicita esset necne; dummodò speciem mali haberet, adeoque aptitudinem inducendi alterum ad id ex imitatione faciendum, quod sit realiter & intrinsecè malum. Scilicet sola intentionis pravitas, quicumque demum fuerit effectus, aut quibuscunque mediis adhibitis promoveretur, sufficit ad culpam *Scandali dati* agenti affigendam. Hoc peccavit *Jeroboamus* ponendo vitulos cum formali consilio atque intentione (quò ambitioni suæ & sæculari commodo velificaretur) corrumpendi puritatem religionis, populumque ad cultum Idololatricum pertrahendi. Quapropter eo peccato tanquam infamix caractere sibi in

Perpetuum adhæsuro inuritur; utpote cuius in S. Scriptura vix unquam fiat mentio absque hoc adjecto commate, *Jeroboamus filius Nebat, qui fecit Israel peccare.* Hic regula esto, *Ne quid sive bonum sive malum feceris cum intentione Scandalum præbendi.*

4. Tertius modus est, ubi quis coram altero fecerit aliquid, quod per se malum non est, sed adiaphorum, ideoque quod ex *Christiane libertatis* normâ agere licet vel non agere, prout sibi quidem videbitur (imò forsan quod aliàs ipsi *utile est, & fieri expedit*) à quo tamen probabile fore prævidet, ut alter ille accipiat *Scandalum*, atque inde occasionem arripiat malum perpetrandi. In huiusmodi casu siquidem ipsi non aliquatenus necesse sit (ratione scilicet prudentiæ) uti res agenda præstetur, verum possit absque ingenti aut suo aut tertii cuiuspiam præiudicio & incommodo illam omittere; tenetur tum ex charitate & misericordiâ erga animam fratris sui (propter quem mortuus est *Christus*) tum ut devitet *Scandalum*, denegare sibi met ad id tempus *Christiane* suæ *libertatis* exercitium, eo usque ut ipse incommodi aliquid rem omnittendo perferre potius habeat, quam faciendo fratri offendiculum ponat. Quem ipsissimum casum toties, tam fusè, & tam vehementer prosequitur *Sanctus Paulus*. Vid. *Roman.* 14. v. 13. 21 & 15. v. 1, 3. *Ep. 1 ad Cor.* c. 8. v. 7, 13. & c. 9. v. 12, 15, 19, 22. & c. 10. v. 23, 33. Hic regula erit, *Nil agas quod commodè poterit omitti, unde probabile est Scandalum acceptum iri.*

5. Modus ultimus est, cum quis coram altero quid fecerit, quod non licet solummodo, sed etiam (prout præsentes circumstantiæ exigunt *pro hîc & nunc*) admodum expedit, imò & aliquatenus (ratione viz. prudentiæ) ipsi factu *necessarium est*; verum prævidet valde verisimile fore ut alter ille malè eo utatur, & inde semet ad peccatum admittendum confirmet, nisi simul summa adhibeatur cura *Scandalum*, quod exinde accipi poterit, quantum fieri queat, præcavendi. Quippe qui non prohibet peccare, cum potest, jubet. In eo casu fratrem suum negligere duntaxat, & non interponere quam maximam poterit operam
ad

ad prohibendum quod oriri queat malum, ipsum criminis coarguit. In quâ ratione fundatur æquitas Judicialis istius Legis *Judeis* datæ *Exod. 21. v. 33, 34.* quæ decernit, Si quis puteum foveamve in familiæ suæ usum defoderit, atque (privatum ultra commodum suum haud prospiciens) ea non operuerit, quin reliquerit aperta, undè contingit in ea decidere & perire vicini sui jumentum, id à putei foveæve possessore rependendum esse: quandoquidem ille damni istius proximo suo in causâ erat, quod præcavisse & potuit & debuit. In hoc ultimo casu res ipsa ob *Scandali* periculum non omittenda est, si supponatur (prout jam supponimus) aliàs fieri oportere. Verùm actio, tam quoad agendi modum, quàm ceteros omnes respectus & circumstantias huc pertinentes, eâ cum cautelâ, moderatione, prudentiâ, & simplicitate instituenda est à nobis atque ordinanda, uti iis, quotquot advertere volunt, constare possit ex nostrâ quidem parte justam rei agendæ necessitatem incubuisse; illique qui exemplo nostro, absque eâdem necessitate, abuti cupiunt, id suâmet culpâ faciant, neque praxin nostram in excusationem & patrocinium asferre queant. Prorsus ut *Judeus*, cui opus erat in domûs suæ aut fundorum utilitatem puteum demittere, non ex Lege tenebatur (nè proximi sui jumentum incideret & demergeretur) ab eo fodiendo abstinere, verùm effosso duntaxat idoneum operculum parare. Hæc regula est, *Ejus rei, quæ commodè omitti nequit, actionem ita dirigas, ut nullum exinde Scandalum tuâ quidem culpâ accipiat.*

6. Haud facilè in mentem venit alicujus *dubii* de ratione *Scandali* occurrentis, quod ad hæc quatuor capita revocari non poterit. Ideoque recta alicujus ex hisce Regulis applicatio ad dissolvenda ista *dubia* aliquam multùm conducet.

CA.

C A S U S

D E

Amore Illicito.

Casus.

Generosi duo, admodum inter se amici, matrimonio junctus uterque, solebant simul versari perquam familiariter: quorum alter Uxoris alterius consortio & consuetudine affici mirum in modum atque delectari cœpit; illaque vicissim illius. Quæ delectatio postea in aliqualem amorem evasit: qui licet semper coercitus, & absque ullâ castitatis violatione conservatus, tandem tamen eò-usque progressus est, ut mutuo sibi alter alteri voverent; si fortè unquam eorum alteruter matrimonii vinculo exolveretur (sive ille per suæ Uxoris, sive illa per Mariti sui mortem) istam partem ita exolutam postea permansuram cælibem, & expectaturam (etiam quoad vixerit) donec & altera liberata foret. Jam verò accidit mortuum esse Generosæ Maritum, ejusque consilia & affectus adeò immutari, ut lubens nuberet, si modò hujus voti obligatione relaxari posset, aut sibi persuadere ut id illicitum & nullum credat.

Quod

Quod ad hunc Casum attinet, quemadmodum proponitur, necesse est multos *Articulos* prius dare explicatos, ut ita & rectum ferre possimus iudicium de *preterito*, nempe de eo quod jamjam factum est respectu præcedentis hujus Generosæ promissi; & salutare etiam præscribere regulas de futuro, viz. quid nunc deinceps ultrâ faciendum sit quoad præsentis ejus difficultates.

Articulus I.

Sect. 1. Imprimis considerandum venit, utrùm *promissum* à Generosâ, ejusque amico factum fuerit propriè *votum*, annon? Itâ sanè in proposito Casu appellatur, idque juxta receptam apud nos *Anglos* sermonis formam, qui vocabulum *Votum* latè extendimus: neque mihi religio erit in sequenti Dissertatione nonnunquam id itâ nominare: quippe *loquendum ut vulgus*. Verùm si accuratè loquamur, *Votum* est vox angustioris significationis quàm *Promissum*: quippe cùm quodlibet *votum* sit quidem *promissum*, at non quodlibet *promissum* necessariò sit *votum*. (a) *Promissa* fieri possunt promiscuè, sive Deo sive hominibus: sed *promissa* hominibus facta non sunt *vota*. Quare *Voti* definitioni, tanquam conditio (b) essentialiter requisita plerunque interferi solet, ut Deo soli fiat. Quandoquidem creaturæ cuius *votum* nuncupare sit interpretativè evehere creaturam istam in locum Dei, adeoque idolum facere: ut liquet non solum è (c) diserto Dei præcepto, perpetuis piorum virorum (d) exemplis, & usitatis à Spiritu Sancto in sacrâ Scripturâ (e) phrasibus; verùm etiam ex catholico doctorum omnium tum *Theologorum*, tum aliorum, imò & (f) *Paganorum* etiam consensu. Hujus itaque Generosæ *promissum*, quippe quod Generoso isti amico suo unice factum fuit, sicut & istius huic, neutrius autem Deo, ideo pro mero *promisso* habendum est, non item *voto*.

(a) *Votum soli Deo fit; sed promissio potest fieri etiam homini.* Aquin. 2. 2. qu. 88. 5. ad 3.

(b) *Promissio Deo facta est essentia voti.* Ibid.

(c) *Psal.* 76. 11.

(d) *Num.* 21. 2. *Jud.* 11. 30. 1 *Sam.* 1. v. 11.

(e) *Jud.* 11. 36. *Psal.* 56. 11.

(f) *Sponsio quâ obligamur Deo.* Cic. 2 *Leg.*

Sect. 2.

Secl. 2. Si in maiorem ejus confirmationem, semet & jurejurando insuper obligarit (sicut vero non est absurdum) exinde tamen non adhuc amplius est quam merum *promissum*, *votum* autem nequaquam. Quippe tametsi *juramentum* quidem adhibere sit Deum ad rem invocare, & persona quæ *jurat* eo ipso semet coram Deo sistat; ex

(a) *Jurare nihil est aliud, quam Deum Testem invocare.* Aqu. 2. 2. qu. 89. 1.

Aug. de ver. Apost. Serm. R. 28.

Quod affirmas, si Deo velle promiseris, id tenendum est. Cic. 3. Offic.

(b) Gen. 31. 50. Jud. 11. 10. Mal. 2. 14.

(c) Rom. 1. 9. 1 Thes. 1. 5.

(d) 1 Cor. 1. 23. Phil. 1. 28.

juramento tamen ille tanquam *testis* (a) solummodò invocatur, cum in *voto* constituatur *pars*, & non tantum *testis*. Quorsum spectant formulæ istæ apud S. S. Scripturam tum in *assertoriis* tum & *stipulatoriis* *juramentis* tam sæpè occurrentes, viz. (b) *Sit Deus testis inter nos*, (c) *Testis mihi Deus*, (d) *Deum testem invoco*, & hujusmodi aliarum. Quemadmodum enim, ubi Deo fit *promissum*, cui majoris solennitatis ergò, nonnulli homines tanquam *testes* adesse requiruntur, istiusmodi *promissum* pro *voto* reputandum est, utpote Deo soli factum licet præsentibus hominibus: sic è contra, ubi cuidam homini *promissum* fit, cui ad confirmationem maiorem Deus interesse tanquam *testis* requiritur, istiusmodi *promissum* non censendum est *votum*, quippe soli homini factum licet præsentem Deo.

Secl. 3. Quinimò porro, si Generosa ista cum se hoc modo obstrinxit, ipsa hæc verba [*Deo voveo*,] aut his æquipollentia usuparit, sicut in *promissis* apud homines sæpè fieri solere novimus, nec tamen id efficere poterit, ut sit propriè *votum*. Etenim quo rectè dijudicemus, ubi de particulari aliquo *promisso* versatur quæstio, fueritne *votum* necne, non tam ad loquendi formulas (quæ mutationi, catachresi, multisque defectibus sunt obnoxie) quam verum consilium & intentionem *Partium*, præcipuè *Promittentis*, attendere oportebit. Verùm quodnam fuerit totum consilium, quænam harum *Partium* intentio, cum se mutuò obstrinxerint ita ut in proposito Casu describitur, nemo

nemo homo rationis compos potest ignorare. Scilicet hoc ipsum planè erat, ut cautionem, quæ quidem cogitari queat, sufficientissimam sibi mutuò darent, eandemque vicissim acciperent, fore ut res in quam consenserant, quamque erant polliciti, bonâ fide adimpleretur. Atque si vel *juramenta*, vel *obtestationes* per modum confirmationis etiam adjecta essent, ex communi interpretandi ratione omninò accipiendâ sunt, quasi ad eundem ipsum finem facerent, neque respectum aliquem ulteriorem haberent. Et palam equidem est, ubi *Promittenti* nullatenus propositum est semet Deo obligare, sed homini duntaxat, *promissum* ità factum non esse *votum*, quæcunque demùm *verborum solennitas* in eo faciendo adhibita fuit.

Seç. 4. Neque hujus *Articuli* explicatio minutia est aut per se inutilis, aut à Casu proposito aliena. Quippe licet in eo, quod cardo quæstionis & summa videtur, potentiâ, viz. conscientiam obligandi, non detur ingens aliquod discrimen *votum* inter & *promissum ordinarium* (quandoquidem *licitum promissum* non minùs ad rem præstandam obligat, quàm *votum licitum*, nec *illicitum votum* magis obligat, quàm *promissum illicitum*) inter ea tamen aliquid interest, idque non parvi momenti, quoad istius obligationis remissionem. Quia cùm ad illum, cui fit obligatio, ejus relaxationem concedere attineat, ideò Dei solius est obligationem *voti* relaxare: nec alicui homini potestas ista competit; quoniam *vovens* suo *voto* se Deo obligat, non homini. Cùm *nudi promissi* obligatio, quo *promittens* se alicui tantùm homini adstringit, ab isto homine remitti possit; & ab eo concessa relaxatio *promittentis* conscientiam à dictâ obligatione sufficienter absolvat. Hujus itaque *Articuli* præmissio quanto usui futura sit in re de quâ agimus suo loco plenius constabit. Id interim liquidò evicimus, hanc Generosam semet *promisso* tantùm obligasse, & non *voto*.

Articulus 2.

Señ. 5. Dispiciendum est proximò de ejusdem validitate: annon scilicet Hæc Generosa, utpote tunc temporis

(a) *ἡ ἐκ τῆς γενέσεως*
Rom. 7. 2.

(b) Rom. 7. 2.

(c) 1 Cor. 7. 4.

Marito juncta, (a) ea propter istiusmodi quid *promittendi* adeò incapax rederetur, ut *promissum* hoc ab eâ, absque Mariti consensu, factum, fuerit ab ipso initio prorsus irritum? Quoniam Uxor (b) *legi* & (c) *dominio* Mariti subjacet, adeoque *sui juris* non est; nec semetipsam nisi Marito conscio & consentiente, *voto*, *jure-jurando*, *promisso*, aliâsve astringere poterit. Cujusmodi consensum hanc Generosam nunquam impetrâsse meritò præsumitur, cum ejus naturæ sit *promissum*, ut eum vel poscere quidem non solum immodestum fuisset, sed etiam & insanum. At-

(d) Num. 30. 3.

que constat ex (d) *Lege Dei* per *Mosen* latæ (cujus ad analogiam utpote in rectâ ratione & lumine naturali fundatæ *Christiani* adhuc obligantur) omne *votum* & *promissum* factum à personâ, quæ justam & idoneam id faciendi potestatem non habet, esse de jure *nullum*, à primo usque momento vacuum, neque *Partem* magis obligare, quàm si nunquam fuisset factum.

Señ. 6. Si quis verò scrupulus hinc forte exoriatur, quasi *viz.* licet *promissum* ab Uxore, Marito adhuc vivente, factum non ipsam obliget absque illius, quamdiu superstes fuerit, consensu, quoniam tamdiu illius potestati subest; tamen postquàm à Mariti sui *lege* per mortem contigerit liberari, deinceps ipsam obligarit, quippe quæ tum facta est *sui juris*: hoc

(a) *Quod initio vitiosum est non potest trans temporis convalescere.*
L. 29. F. de Div. Reg. ju.

inquam hæc in re nihil prorsus mutat. (a) Etenim hæc est Regula universalis, *viz.* *Quicumque actus initio nullus erat, cum fieret, non potest equidem succedentis temporis progressu vires accipere.* Putà si quis *Clericus* adolescens ad *Beneficium* instituatur, qui non sit ætate legitimâ; aut *Hæres* recens,

recens, cùm sit adhuc minorennis, prædia sua venum det; *institutio* ista, & ista *venditio*, sicut inde ab initio utraque erat irrita, sic & irrita permanebit, tam posteaquàm ætatem legitimam *Clericus* & adultam *Hæres* attigerit, quàm antea. Quò itaque de *voti* cuiuspiam, *promissi* aut *faderis* validitate iudicium ferre possimus, (b) ipsum illud tempus quo fiebat, & præsentem tunc istius personæ conditionem, non autem tempus aliquod aut conditionem sive antecedentem, sive subsequenter spectare oportebit. Igitur si reverà nullum fuerit hujus Generosæ *votum* eo quo fecit tempore, tum & etiamnum nullum est: & si tunc ejus obligatio non valebat, neque jam ullatenus valet.

(b) In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus. L. 18. F. Eod.

Señ. 7. Verùm re deliberatâ maturiùs, in eâ potiùs sum opinione non ex hac causâ proficisci, ut *promissum* (si aliàs id supponatur ritè conditionatum) nullum esset ab initio, atque irritum. Etenim licet *Uxor* non fuerit *sui juris absolute*, sufficit tamen illam fuisse quantum ad hoc. Quoniam quis sub alterius imperio existens, ex se tamen potestatem habet (adeoque eatenus *sui juris* est) disponendi de iis omnibus, quorum ex liberâ dispositione jus proprium illius, cujus imperio subest, nullo pacto læditur: in quibuscunque autem alteri quoad sua jura præjudicio esse poterit, juris est *alieni*, neque de iis absque consensu alterius statuere licet. Et si iste *votum* vel *promissum* fecerit de ullis ex iis rebus, in quibus est *sui juris*; stabit illud *votum* vel *promissum*, neque (quanquàm aliunde forsan vitiosum) propter inhabilitatem facientis irritum est. E.g. Si *Servus* aliquis suo *Patri* promiserit, se operam ei per diem unum aut alterum messis tempore dicaturum; hoc *promissum*, nisi in id consenserit *Hæres*, irritum erit: quoniam *Hæres* in operam *Servi* jus habet, cui præjudicaret *Servus* si de eâ pro suo arbitrio statueret. Sin verò *Servus* egeno *patri* pollicitus fuerit, se illi jugiter suppeditaturum de triente vel quadrante istius mercedis, quam pro ministerio suo acceperit; hæc *pollicitatio* per se valebit, neque

ut

ut accedat *Heri* consensus requiritur: quia *Heró* nullum omnino jus est in *Servi* mercedem, cui juri præjudicabit *Servus*, dum de eâ statuit prout sibi libitum fuerit. Quandoquidem igitur Mariti in Uxorem jus & dominium

simul cum ejus vitâ extinguitur (ut disertè docet Apostolus (a)) ac prò inde lædi non potest ex ullo post e-

jus obitum Uxoris factò: manifesto patet Uxorem *sui juris* esse quoad *votum*, etiam vivente Marito, faciendum de re aliquâ post illius obitum (si quidem ipsa supervixerit) præstandâ: quia illius jus expirârit, priùs quàm ejusdem *voti* vel *promissi* impletio debita fuerit. Ut exemplum demus in casu quodam huic qui in quæstione est, haud multum dissimili. Uxor quædam, ratione initi matrimonii, *dotario* centum librarum *per annum*, quoad vixerit, vestita, cui-dam è Fratribus suis juniori, cui tenues & parvæ sunt facultates, superstite adhuc Marito *promiserit*, se deinceps illi ex prædictis nummis decem libras, quò alatur melius, quotannis exhibiturum; hoc *promissum* irritum erit, ni consenserit Maritus: quoniam ejus impletio detrimento esset illi in eo jure, quod, donec vita superfuerit, habet in redditum omnium prædiorum & pensionum, quibus in futuram possessionem vestitur Uxor. Quod si ista Uxor dicto suo fratri *promiserit* se illi eandem decem librarum summam, postquàm obierit Maritus, siquidem ipsa fuerit superstes, annuatim subministraturum; valebit hoc *promissum* quamvis ab uxore, vivente adhuc neque consentiente marito, factum: quia jus mariti, cùm cessare debeat antequàm præ-

stetur *promissum*, eo præstito detrimentum capere non potest. At-

(b) *Vota uxorum vel servorum exequenda illo tempore, quo fuerint sui juris, mariti vel domini non possunt irritare. Navar. Man. Num. 65. & alii.*

que hæc sanè menti Casuistarum peritissimorum consentanea reperio; quorum hoc est peremptorium dogma, (b) *viz. Maritos & Dominos uxorum & servorum vota*

iis de rebus, quæ tum præstandæ sunt, cùm ab eorum imperio soluti fuerint, irritare non posse. Quæ Thesis si vera sit (nec sane cur non sit perspicere queam)

quæam) tum certè hujus Generosæ *votum* amico suo, vivente licèt nec consentiente marito, factum, non irritum erat ab initio propter id faciendi inhabilitatem, hæc *viz.* de causâ, quod illa *sui juris* non esset.

Articulus 3.

Seçt. 8. Tametsi verò dicere non ausim, neque putârim sanè id respectu personæ fuisse *nullum*, ità ut propterea fiat irritum; negari tamen non potest quin valdè *obliquum* fuerit ex parte materiæ, ità ut aliundè omninò illicitum reddatur. Quâ in re multis verbis haud opus est, quoniam ejus veritas statim elucescet. Quippe manifestò liquet triplicem hîc fuisse *obliquitatem*, atque trium etiam diversorum *Præceptorum* exindè violationem: Prima *obliquitas* illicitum istum affectum, è quo natum est hoc *votum*, respicit; qui cùm in alium quàm in maritum defigeretur, & tam altè quidem ut hujusmodi *promissum* eliceret, non potest non esse tum objecti tum gradûs ratione vitiosus: atque talis inordinatus affectus ex analogiâ juxta quam Salvator noster *Legem* (a) interpretatus est, cordis castitatem violat, (a) *Matth.* 5. 28. adeoque in *Præceptum septimum* impingit. *Obliquitas* altera erat absentia veri istius conjugalîs amoris, quem maritum inter & uxorem intercedere oportebat: quippe qui sibi mutuo (b) complacere & in se invicem (b) *Prov.* 5. 18. delectari debent, atque semper alter *Eccles.* 9. 9. in alterius dilectione, solatio, consuetudine (c) acquiescere. Cujusmodi dilectio, si hujus Generosæ pectori tam penitus infixâ esset atque infedisset quàm par fuit, motus omnes illiciti erga alium affectûs in ipso (quod aiant) *ovo* multò antè supprimeret, quàm in ea consilia, quæ *votum* hoc pepererunt, maturefcere potuissent. Non enim existimandum est & fieri hujusmodi *votum*, & adimpletionem ejus reipsâ intendi potuisse, quin præsentis jugi si minùs internum fastidium, tædium saltem aliquale, in *Paratibus* sic *votentibus* necessario supponamus; quod cùm re-

pugnet honori isti, quem qui matrimonio connectuntur *συζυγίς* suis debent, quintum ex eo *Præceptum* violatur. Tertia itidem fuit *obliquitas* ex *decimi Præcepti* violatione, & repugnantia cum disertis istis verbis [*Proximi tui uxorem non concupisces:*] quippe quòd unumquemque virum & mulierem eâ sorte, quam ipsis dispensavit *Providentia*, cum in aliis omnibus, tum in eo quod maximi est momenti, statu matrimoniali, ita contentos esse oporteat; ut, quam *Sapientiæ divinæ* in alterum contulisse visum est, eam nè appetant quidem, aut concupiscant. Cum igitur hujus Generosæ *promissum* istiusmodi sit, ut (si æquo examini subjiciatur coram isto *Tribunali*, quod in cujusque *Conscientiâ* posuit Deus, & ex tenore *Legis divinæ*, quam nemo *Christianus* potest ignorare) non ab ullâ aliquâ ex istis vitiis *obliquitatibus*, certè non ab omnibus, excusari possit, inferre licet fuisse actum omninò illicitum.

Articulus 4.

Seçt. 9. Verùm quia quis ex actu ab *obliquitate* immuni obligationem potest contrahere, prout in hujusmodi causis dici solet [*Fieri non debet, factum valet;*] & *Casus* occurrit *adjudicatus* in *Federe* à *Primoribus Israël* cum *Gibeonitis* inito; quod primò licet peccato

(a) *Jos. 9. 14.* &c.

(b) *Ibid. v. 19.* &
2 *Sam. 22. 1. 2.*

(a) non careret, servatu tamen postea necessarium (b) fuit: ideo *quartus Articulus* superest excutiendus, Utrum *Generosa* hæc, cum de facto

femet tam illicito *promisso* obstrinxerit, vi istius *promissi* ad illud implendum in *Conscientiâ* etiamnum obligetur? Cui ut respondeam directè, Arbitror eam non obligari: quippe dictum istud [*Fieri non debet, factum valet*] ibi solum locum habet, ubi *obliquitas*, quæ actum efficit illicitum, à *substantiâ materiæ*, circa quam actus versatur, potest separari. Veluti cum quis *vovet* aliquid facere, quod *per se* & quoad *substantiam materiæ* non est simpliciter illicitum; veruntamen id *vovet* vel temerè & absque idoneâ consideratione; vel in sinistram aliquem & non probandum finem; vel levibus & non satis validis adductis ratio-

rationibus; vel simili aliquo modo. Harum etenim *obliquitatum* quævis sufficit ad *votum*, respectu *actûs* *vovendi*, illicitum reddendum: quia tamen hæ *obliquitates* non necessariò transcunt in *materiam ipsam aut rem votam*, quin ab eâ sejungi queant; ideò licet *actûs vovendi* fuerit vitiosus, *votum* tamen ipsum nihilominus valere potest, & hominem ad rem præstandam obligare. Verùm ubi vitiosa *obliquitas* in *substantiam materiæ* tranhit, eive indivulsè adhæret, ibi non solum *vovendi actûs* vitiosus est, sed adimpletio quoque illicita fit. Quibus in casibus hæc alia dicta potiùs locum vendicant, *Juramentum non debet esse vinculum iniquitatis, In malis promissis rescinde fidem, In turpi voto muta decretum, &c.*

SECT. 10. Si forte objiciatur discrimen hoc concessum Generosæ in hoc præsentì casu minimè profuturum ad eamdicti *promissi* obligatione exolvendam, quia hîc *materia promissi* videtur non esse in se illicita, saltem ex suâ parte; quippe si Generosus ille amicus ejus statim liber esset à vinculo matrimonii, suæ Uxorìs morte, sicut jam est Generosa morte sui Mariti, possent præstare quod alter alteri vovissent, semet, *viz.* matrimonio jungentes, idque sine peccato, quod argumento est vitiosam *obliquitatem* fuisse tantùm in *actû promittendi*, cujus eos ideò pœnitere oportet, verùm non hære *materiæ promissi*, quod ideò ab iis non debet violari: Respondeo, id quod ego verum esse puto, Si utraque *Pars* jam actû soluta esset à nexu conjugali, eos non tantùm licitè posse, sed in *Conscientiâ* item obligatos fore (nisi legitimum aliquod impedimentum obstaret) sese connubio jungere, quia ex prædictis *obliquitatibus*, quæ priorem *promittendi* actum reddidêrunt illicitum, nulla in subsequenter matrimonii actum caderet, quæ & cum illicitum redderet. Verùm id quod assertur non directè rem de quâ agitur, neque casum, quo modo proponitur, attingit. Quippe observare est ex ipso proponendi modo *materiam promissi*, quo se mutuò obstrinxerunt *Partes*, non hanc fuisse, *viz.* ut matrimonium inirent, cùm ambo immunes forent; quo falso fundamento niti-tur *Objectio*: illud quidem hâc in re ipsis propositum erat,

sed aliud est finis, aliud materia. Ipsa autem *promissi materia* erat, ut mutuum ergà se invicem affectum conservarent, unà cùm proposito expectandi, ubi contingeret alterutram *Partem* à præsentis matrimonii nexu liberari, donec altera etiam liberaretur. Cujus affectus propositique conservatio si expendatur, omnibus vel aliquibus è tribus prædictis *obliquitatibus* obnoxia reperietur. Indèque fit ut, sicut istiusmodi affectus & propositum primum admitti non potuerunt absque peccato, ità nec absque peccato conservari possint. Quamdiu enim conservantur, ex dictis *obliquitatibus* prima adhuc ex utrâque parte manet: secunda per Mariti mortem ex parte quidem Generosæ cessavit, ex Generosi verò parte etiamnum restat: & è contrà tertia cessavit ex hujus, & ex illius parte restat; prout liquidò intellexerit quivis, qui modo rem examinare non gravabitur.

Seç. 11. Imò & ultrà considerandum est istiusmodi affectus & consilii conservationem fortioribus utrosque & periculosioribus tentationibus post mortem Mariti, quam ante, probabiliter exposituram esse. Hoc nimirum ex parte Generosi metuendum est nè, quantò jam per mortem Mariti propius abest ab illicitarum suarum expectationum fructu percipiendo, tantò magis lectum suum fastidiret, tantòque ardentius expeteret, ut quod jam unice desiderii suis explendis, impedimento est, è medio tollatur: quæ cogitationes in quàm diros exitus erumpant quis nòrit? Cùm callidus iste *Hospis* semper sit paratissimus pravitatem in corrupto hominis corde sollicitare, ac tunc præcipuè tam commodam adversus eum jam nactus occasionem, conscientia ejus vinculo alicujus *voti*, *promissi*, vel *firmi propositi*, velut laqueo, irretitâ. Deinde ex parte Generosæ periculum est nè, cùm suo ipsius actu voluntario, id quod unicum est remedium licitum, Matrimonium scil. sibi præciderit, vesano æstuantis libidinis furori, justâ Dei Nemese, tradatur. Cui enim præsidio confisa inniteretur, vel quâ ratione expectaret fore ut ipsam Deus vel ab hujusmodi tentationibus immunem custodiret, vel ipsi adversus eas auxilium ministraret, licet id ab eo jejuniis,

juniis, precibus, & lachrymis quæſiverit; quamdiu illum pergit laeſſere, præſtitutum ab ipſo remedium obſtinatâ mente amplecti aſpernando? Equidem ubi ipſius Dei manus remedii uſum prævertit (veluti ſi Maritus in exteris terris diu detentus fuerit; vel arctâ cuſtodîâ clauſus; vel hemiplexiâ, aliâve corporis infirmitate correptus; vel ſimilibus ex cauſis) ibi alacriter Dei auxilium, nè carnalibus concedat tentationibus, implorare poteſt, firmâque in eum fiduciâ recumbere; modò ſibi ipſa non deſit, ſed quantos omninò poteſt conatus ſuos adjiciat: quia de hac re promiſſum habet cui innitatur, Deusque, paritèr ut in omnibus ſuis promiſſis, in hoc etiam fidelis eſt, ut nè ſinat ſervos ſuos ſuprà vires tentari. Cùm autem Uxor temerario ſuo actu, in quo libenter & obſtinatè perſtat, mediis præſcriptis renunciaverit, & auxilium divinum nihilò minus expectet, quâ de re nullum habet promiſſum, tunc quidem Deum nefariè tentat: apud quem juſtum eſt eam, in meritam præſumptionis pœnam, ſibi ipſi derelinquere, ut ſuis propriis viribus cum tentatione colluctetur, adeoque inde ſuperetur. Deus enim, qui gratuito ſuo & benevolo promiſſo nos in *viâ Regiâ*, donec in publicâ notâque ſemitâ, quam ille nobis præſcripſit, inceſſerimus, protegere ſeſe quodammodò obligavit, nullibi ſe obſtrinxit eadẽ nos potenti protectione dignari extrâ *viam Regiam*, i. e. ſi publicam ſemitam deſeramus, ut per devia locorum, quæ nos ipſi elegimus, ambulemus. Quæ pericula ex utraque parte impendentia, & ſupradicta argumenta in unum collata abundè evincunt Generoſam ad illiciti illius *promiſſi* præſtationem non omnino teneri.

Articulus 5.

Seſſ. 12. Haſtenus in *genere* tantùm *judiciali* egimus, conſiderando naturam, validitatem, æquitatem, & obligationem *promiſſi de præterito*: jam agendum eſt in *genere deliberativo*, & diſpiciendum quid ex *Chriſtianâ* prudentiâ ulterius fieri maxime conducatur, quò melius tùm pacetur, tum dirigatur conſcientia *de futuro*. Quâ in re, viris *judicio* & *experientiâ* præſtantioribus ſubmiſſione habitâ, hæc ſequentia conſulo, viz.

Primò, Uti Generosa, hisce præmissis seriò perpenſis, ad intimum sensum atrocium istorum peccatorum, quæ in Deum admisit, & in quibus tam diu perseveravit, adducatur: quò non solum in ejus conspectu verà cordis contritione, tristitiâ, & dolore, peccatorum magnitudini commensuratis, afficiatur; verùm provocetur etiam ad æqualem gratitudinis mensuram illi tribuendam, de misericordi ejus benignitate, quòd illicitos ipsius affectus, quò minùs prorumperent in actualem impuritatem, cobibuit, ipsamque, cum in obliquo tramite eò usque evagata esset, nè in extrema rueret magis adhuc periculosa, servavit. *Erranti enim nullus terminus*: etenim sicut saxum per declivem montem provolutum, sic pravitas hominis, ubi semel in cursum effusa est, nullam ex se remoram habet, antequam ad imam Gehennam venerit, nisi Deus forte posuerit obicem. Atque agnoscendum est misericordem Dei providentiam benignissimè nobiscum egisse, si affectus nostros, ubi iis ullâ in re frana laxavimus, ita coerceri contigerit, ut nè in omnimodam flagitii profusionem præcipites ferantur. Ingentia peccata poenitentiam plusquam vulgarem, & ingentia beneficia plusquam vulgarem gratitudinem reposcunt.

Seçt. 13. Secundò, Uti, cum hoc pacto internâ contritione se coràm Deo humiliârît, etiam externâ confessione liberè dicta peccata illi patefaciat, cui Deus ea remittendi vicariam potestatem delegavit, Sacerdoti scilicet; quò ab ejus ore solatium accipiat & absolutionem. Hanc autem (ut ego puto) maximè convenit fieri Episcopo Dioceseòs, præsentibus è Presbyteratu uno vel pluribus, quos sibi adjungere visum erit; vel alteri cuidam ab Episcopo assignato. Quippe Episcopus est Pastor summus, ad quem animarum cura infra suam Diocesiñ quàm proximè attinet: præterquam quòd tùm conditio personæ (si fuerit illa loci, & ordinis eminentis) tum rei momentum efficiant, ut hæc causa ejus cognitioni aptiùs subjiçiat. Verum ut res fuerit, fieri debet confessio viro spectatæ prudentiæ, eique qui tùm misericordiâ affici, tùm arcana celare norit. Quâ in re quo liberiùs dicta sua peccata confessa fuerit, & quò promptiùs semet submiserit ad ulte-

ulteriores eos sive Humiliationis, sive Charitatis actus, quos Episcopus vel Sacerdòs, in poenitentiae sinceræ testimoni-um, præstandos suaserit, eò salubrius solatium *Absolutionis* pronuntiatio animæ ejus proculdubio afferet.

Seçt. 14. Hisce peractis, dein ut *tertiò* omnibus honestis rationibus conetur, uti Generosus ille amicus ejus prædicti *promissi* socius, pari modo adducatur ad sentiendum & agnoscendum magna ista peccata, quæ in isto actu involvuntur; atque etiam ut omninò & verè credat se, quamdiu in priori affectu & proposito illicito perliterit, non solum reatu peccatorum istorum implicari, verùm & ipsi impendere periculum (nisi summa Dei benignitas præven-erit) in alia, eaque majora, peccata delabendi. Quocirca expediet ut cum eo sincerè & efficacitèr agatur (câ tamen lenitate, quam feret ejus animæ status, summoque, quâ fas est, adhibito silentio) idque ab istiusmodi aliquò viro præcipuè, quem tum ob doctrinam, tum pietatem suspicit & reveretur. Quod ut fiat Generosæ peculiarem in modum curæ esse debet: hoc autem facere suâ interest non solum ex *Christianâ* charitate ergà ejus animam, sed ex prudentiâ etiam *Christianâ*, ut suo futuro commodo & securitati prospiciat.

Seçt. 15. Quippe ubi ejus judicio & conscientiae liquidò constiterit promissum inter eos factum illicitum esse, dirâque esse incommoda, quæ id adimplendi propositum consequuntur, liberior via aperietur ad id quod proximè, nempe *quartò*, agendum restat, viz. ut tunc vehementer sollicitetur ad dictum *promissum* Generosæ remittendum, quod (cùm nihil fuerit quàm nudum *promissum*, non item *votum*, prout in primo *Articulo* demonstratum est) plenam habet in se potestatem remittendi. Atque hoc etiam fiat iis præsentibus, quos in dictæ Relaxationis testes adhibere & eligere inter se consenserint. Quanquam enim *promissum*, utpote planè illicitum, nullam vim obligatoriam habeat, ideòque non ex necessitate absolutâ opus sit relaxatione, quantum quidem ipsam rem spectat; ista tamen relaxatio respectu Generosæ, & ad conscientiam ejus placandam, valdè utilis esse poterit, si quidem timoris aliquod vel scrupuli

superfuerit, nè fortè à *promisso* suo etiamnum obligetur. Quippe sicut *Sathanas* allaborat efficere ut conscientia securitate obtupescat, eoque pacto audaces reddantur homines ad peccata absque omni scrupulo perpetranda, usque donec eos in decipulam illexerit; sic quamprimum eos videt è pediculâ expeditionem moliri pœnitentiæ ope, admodum solers est scrupulos & timores non necessarios injiciendi, ut si quâ poterit his rebus eos adhuc ibi detineat. Quapropter multum expedire judico, ut nè istiusmodi Relaxatio, si possit obtineri, neglectui habeatur; quoniam exindè vis *promissi* obligatoria (etiam supposito id licitum esse) ità penitus tolleretur, ut non opus sit quicquam scrupuli restare. *Abundans cautela non nocet*, est salubris Aphorismus. Etenim quemadmodum cauti homines cum pecunias numerant, præter inductas tabulas, etiam Apocham postulare solent; sic animæ hujusce Generosæ quodantenus satisfieri poterit si solennem coram testibus Relaxationem acceperit, quæ, si non usque adeò necessaria, incommodi tamen nihil allatura est.

Seçt. 16. Quintò, uti hæc Generosa tùm antea semper, tum postea (eo nimirum tempore, in quo facienda erit Relaxatio, duntaxat excepto, quippe tùm requiritur ut in suâ ipsa personâ adsit) istius Generosi consortium studiøsè fugiat, illèque vicissim hujus, quantum quidem id commodè fieri poterit: saltem ut nè consuetudinem aliquam familiarem inter se colant, præcipuè privatim; nè pristinus ille affectus illicitus in alterutrâ parte revixerit denuò, adeoque morbus post aliqualem sanationem recidivus evaserit: cujusmodi relapsus primariâ ægritudine sæpè solet esse periculosior. Nam plerûnque ubi *Spiritus immundus* per pœnitentiam ejectus fuerit, si modò cor occuparit iterum (quod & tentabit, & ni probè custodiatur, forsân consequetur) secundo introitu novis auxiliis, imò quidem septuplo auctioribus, armatus accedit: atque ità necesse erit *ultimam istius hominis conditionem fieri priore deteriorem*. Statuat igitur oportebit omnes probabiles occasiones in eandem tendiculam recidendi devitare, quatenus conditionis qualitas & communia vitæ negotia permiserint.

Quin

Quin & opus illi insuper erit summâ quâ poterit diligentia & curâ providere (quotidie à Deo petens gratiam, quâ ad hoc negotii confirmetur) omnibus ut scelestis carnis sollicitationibus obsistat, nè ab iis vincatur amplius, aut tam vitiolis incommodis, à quibus jam volente Deo liberabitur, rursus implicetur.

Secl. 17. Si in hisce præscribendis rigidè nimis & severius agere videar, cogitare oportebit,

Primò, Longè melius esse ægotantem paulò majori cruciatu in primis afficere, quàm cicatricem obducendo vulnus subdolè sanare & sinere ut interius putrescat, quod multo plus doloris tandem pariet.

Secundò, Quandoquidem omnes homines (ex corruptâ philautiâ, & hypocriti secretâ depravatâ nostræ naturæ adhærentibus) sibiipsis blandiri solent, & mitius quàm oportet cum peccatis suis agere, idcirco tutissimum esse (præsertim ubi sua res est) ad severitatem potius quam ad indulgentiam propendere.

Tertiò, De severitate harum præscriptionum remitti posse, prout status ægotæ (in variis ejusdem mutationibus) postulârit: sed nec illud ipsius solummodò arbitrio permitendum, quin ex consilio potius *Spiritualis Medici* faciendum esse, qui, si vir fuerit idoneæ prudentiæ & moderationis, non dubium est quin majorem indulgentiam, ubi expedire videbitur, concedet, quam illa ipsa suâ sponte sibi tutò potest assumere.

Quarto, Me in totâ hâc Dissertatione non id mihi arrogare ut Edicta conscribam, sed meum duntaxat consilium dare: hoc est, me non aliorum judiciis, si cui visum erit sentire aliter, Leges imponere; sed meam tantummodò proferre sententiam (ab amico viro id rogatum) eâ cum fidelitate & libertate, quæ me decuit. Et herclè istæ *Partes*, ad quas præcipuè res spectat, non est cur id mihi vitio vertant: quandoquidem sicut nulla potest esse suspicandi causa me personali aliquo respectu duci, ut in alterutrius vel gratiam propendeam, vel præjudicium; sic Deus, cui *servire cupio*, testis est, mihi nè tenuissimam indicationem esse factam, neque me jam vel levissimâ conjecturâ assequi valere, quisnam sit eorum alteruter.

C A S U S

D E

Vita Militari.

Domine,

A Micum tuum cum ad me remiseris, omnium profecto qui uspiam sunt mortalium nactus es maximè indoneum, à quo in hujusmodi causis consilium quærat. Quippe qui publicarum in orbe Christiano rerum planè sim ignarus, neque de mutuis Principum Statuumve negotiis quidquam omninò intelligam. Imò sanè tam parum curiosus fui addiscendi ubi vel scenæ positæ essent eorum, quæ foris in hoc sæculo gesta sunt præclariùs, vel quænam interessent personæ; ut meam interdum in domesticis nostris transactionibus ignorantiam (idque plus forsan quam par fuit) mihimet ipse gratulatus fuerim: hoc inter commoda recessus & solitudinis meæ infaustis hisce temporibus reputans, tanto undique furore & clade grassante, mihi nunquam contigisse ut pugnam aliquam vel prælium conspicerem, neque viderem alicubi vel displodi sclopetum, vel gladium stringi adversus singulum quemvis usque à belli hujus exordio. Optârim itaque, quandoquidem, quæ sit mea hâc in re sententia, exquiritur, aut mihi copiam fuisse factam viros aliquos peritiores atque in hujusmodi rebus magis exercitatos consulendi; aut saltem te, unâ cum inclusis duabus Epistolis, exemplum responsionis tuæ (cujus judicium, sicut æquissimum est, plurimi facio) ad earum priorem misisse: mihi quippe certissimò persuadeo futurum fuisse ut inibi eas invenirem materias, quæ

quæ vicem probi fundamenti ad sequentem Dissertationem suppeditassent. Quò tamen votis tuis, quoad potero, respondeam, idque adeò magis ut Generosò isti amico tuo gratum faciam (quem licet mihi non de facie notum, imò antequam tuas acciperem ne de nomine quidem, tamen Epistolæ ejus indicio sunt & pium esse & ingenuum; atque tam linguarum, quam reliquæ literaturæ peritissimum) conatus sum (reservato tamen secundis cogitationibus loco, aliorumque judiciis submissione habitâ) quid de totâ hac re sentiam, hîc exponere. Ubi ad explicanda quæ in conscientia cujuscumque *Dubia* exoriri possunt, pleraque saltem eorum & præcipua, hæc quatuor expendere oportebit atque ritè applicare. Dispiciendum est viz.

I. *De variis vitæ institutis in genere.*

II. *De naturâ Militiæ in Specie.*

III. *De fine, quem in bello persequendo sibi proponunt homines, aut quid eos ad hoc præcipuè impulit.*

IV. *De conditione ejus, qui istud genus vitæ aut sequitur, aut secuturus est.*

I. *De Vita institutis in genere.*

1. Duo sunt humanarum occupationum genera. Primum est earum, quas cuivis pro arbitrio amplecti licitum est, absque vel aliorum reprehensione, vel suo ipsius scrupulo: si ad eas modò se aliquatenus idoneum esse, easquæ sibi arridere compertum habuerit. Nimirum ei competit facultas (idque jure proprio, primitivo, & originali, absque ullâ omninò auctoritate ab aliis derivandâ) liberè de semet statuendi, tempusque & operam suam in quibuscunque velit vitæ generibus collocandi. Nec illi ad hoc opus est speciali aliquâ aut positivâ aliunde impetratâ licentiâ; verum supponitur eum (quantum id ad alios spectat) plenâ
in

in hac re atque integrâ potestate propterea instructum esse, quod à nullâ sive divinâ sive humanâ autoritate prohibeatur.

2. Alterum autem est genus *occupationum*, quas non permissum est cuiquam ex se, sponte suâ, aut proprio, privatoque impulsu exercere, nisi legitimis ejus eorumve mandatis munitus ac instructus accedat, quorum est plenam ei ac sufficientem præstare autoritatem. Hujusmodi sunt munera *Judicis*, *Constabularii*, *Arbitri*, &c. quæ idcirco dicuntur esse *juris delegati*, quoniam jus quod quis habet ad istiusmodi munera exequenda, accrescit ipsi ex virtute istius autoritatis, quam vel delegatam accipit, vel deputatam ab alio aliquo, ad quem pertinet suo sive *Mandato*, sive *Elezione*, sive *Nominatione*, seu alio quovis modo potestatem concedere. Unde hæ formulæ utitæ, *Quo jure*, *Quo Warranto*? *Quis te judicem constituit*? *Quâ autoritate ista facis*? vel *Quis tibi dedit hanc autoritatem*? Cuivis licet se ad studium *Juris*, adeoque ad praxin, suâ sponte accingere; verum nequaquam licet ei *Judicis* officium assumere, nisi Diplomate à Principe concessio. Pari prorsus modo potest quis pro suo lubitu *Agriculturæ* & *Mercaturæ* operam dare, qui non itidem potest *Constabularii* munere fungi, nisi à vicinis electus, aut *Arbitri*, nisi ad id à *Partibus* accersitus fuerit.

3. Jam verò, tametsi utriusque generis *occupatio*, tum hæc tum illa, postquam quis se vel illi adjunxerit, vel ad hanc deputatus fuerit, *particularis* cujuspiam *Vocatio* non incongruè possit appellari, earumque posterior sensu forsan magis proprio quam prior (nam verbum hoc *Vocatio* alterius actionem peculiariter denotat;) tamen ex communi significatione, quam sermonis apud nos consuetudo hisce terminis [*Generalis* & *Particularis Vocatio*] alligavit, prioris generis *occupationes* plerumque reputantur tanquam *speciales* hominum *vocationes*, eæque posterioris (modo rectè perpendantur) ad *generalem* potius *vocationem*, utpote ejusdem vel propagine, vel partes, pertinere reperientur: quandoquidem istiusmodi *occupationum* exercitium, pars est istius officii moralis, quod omnes homines pro variis suis

suis respectibus & relationibus, ratione *Passi*, *Obedientiæ*, *Amicitie*, &c. erga alios præstare tenentur, quoties idonea ab iis donantur autoritate. Verùm distinctionis gratiâ, sicut apud Romanos discrimen ponitur *vite institutum* inter & *munus*, ita prioris generis *occupationes* hominum *Professiones* appellare poterimus, easque posterioris *Officia*. Sic quis *Professione* est *Causidicus*, *Judex Officio*; *Agricola Professione*, *Officio Constabularius*.

4. Ut igitur quæ sunt hætenus præmissa ad rem, de quâ nunc agitur, accommodentur, dispiciendum est utri harum *occupationum* generi *Militia* debeat accenseri, an scilicet illa reputanda sit *Professio*, quam cuivis, prout ipsi utile illud ac commodum videbitur, tanquam *particularem* suam *vocationem* amplecti licet; aut annon potius *Officium debiti & obsequii*, quod subire homines tenentur cum à Principe suo illud iis imperatum fuerit, adeoque ad *generalem* magis *Vocationem* pertineat? Mihi quidem planè posterioris esse generis videtur. Nam (1) in clausula illâ è Divi Pauli ad *Timoth. Epist. 2. c. 2. v. 4. Nemo qui militat implicatur hujus vite negotiis, ut ei placeat, à quo delectus est miles*; vocabulum *σπαρολογήσαντι* cum ad eum qui militat notâ Universalitatis [*ὅς τις σπαρτούμεν*] adjectâ referatur, innuere videtur, quasi supponeret Apostolus nemini licere *Militare*, nili ab altero, qui jus imperandi habet, ad istud munus eligeretur. Neque video (2) quæ dari queat aliàs congrua illius sermonis à Servatore nostro prolati interpretatio *Matth. c. 26, v. 52. Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt*; vel quodnam sit crimen hæc phrasi *accipiendi gladium* indigitatum, si hoc non sit, *viz.* Cum quis suâ autoritate prius gladium arripit, quàm à Supremâ illa Potestate, cui gestandum illum atque administrandum Deus immediate commisit, in manus ei tradatur. Neque (3) illud dici poterit cuiuspiam *Professio*, vel *Vocatio particularis*, quod quarumcunque Professionum homines (quod Gubernatoribus suis obtemperent, Patriæque inserviant) præstare obstringuntur, quotiescunque legitimâ autoritate ad id vocati, atque assignati fuerint.

5. Hæc si concedantur, statim manifestum erit Quæstioni in Epistolæ superioris initio propositæ (prout ibi instituitur *in terminis*, atque *in thesi*, consideratione hominis in Epistolâ prædictâ descripti, aliisque circumstantiis, quæ casum immutare poterunt, semotis) *negative* respondendum esse, viz. *Non licere Militare eâdem de causâ, ob quam Artificiis, Juris Præxi, aliisque id genus occupationibus sese homines addicunt.*

II. De Militiâ in Specie.

1. Cura, quam unusquisque, qui cujuscunque *muneris* exercitium in se recipit, adhibere debet, quo certò ei constet se justâ & idoneâ licentiâ ita agendi munitum esse, in *Milite* non minùs quam in alio quovis *Officiali*, est necessaria. Imo potius tantò magis ab eo requiritur, quantò negotium circa quod versatur (*vita* scilicet *humana*) majoris est momenti, quam sunt negotia in quibus cæteri plerique occupantur. Etenim quotiescunque *Miles* in campo gladium distingit, ex ipsâ muneris sui naturâ, id agere intelligitur cum proposito vel amittendi suam, vel inimico vitam auferendi; aliàs prævaricatur quidem, & in eo quod suscepit opere malâ fide agit. Ubi si illum vel occidere vel occidi contigerit, gravissimi illicò criminis reatu implicatur; sin verò neutrum evenerit, tamen ipsum istud propositum reddit illum intentionaliter Sexti Præcepti (viz. *Non occides*) violatorem, siquidem ipsi nullum jus idoneum competit eò usque vel de suâ, vel de alienâ vitâ statuendi. Ejus itaque interest id benè cavere, tum quænam potestas ad ipsum quâ *Miletem* attingeat; tum à quâ autoritate potestatis istius exercitium derivet.

2. Certo certius est potestatem statuendi de vitâ hominis, sive *jus vitæ & necis*, ad unum Deum propriè ac primariò attingere; qui, quemadmodum vitæ solus est autor, sic vitæ necisque solus est Dominus & Moderator. Cujus pote-

potestatis partem aliquam quandoquidem ei visum fuerit in Societatis humanæ commodum (quò conserventur Pax, & Justitia, earumque violatoribus poenæ irrogentur) hominibus impertiri (quam potestatem ità communicatam *jus gladii* dicere solemus) ideò ab hominibus licitè exerceri potest; verùm intra istas regulas & fines præscriptos, quemadmodum eam Deus communicavit, at neque ultrà, neque alitèr.

3. Jam verò Deus non dedit cuiquam hominum, five *Principi*, five *Subdito*, jus in suam vitam, ita ut eam pro arbitrio suo perdat & projiciat; imò neque aperto mortis periculo eam inter pugnandum exponere fas est, præterquam in solo isto casu *justæ & necessariæ defensionis*: qui etiam *periclitationem vitæ Principis in bello justo & necessario* complectitur. Quo casu seposito, quicumque pugnando sponte suâ vitam in discrimen miserit, ab exitio sibi ipsi inferendo, adeòque ab usurpando in vitam suam jure quod Deus nullatenus concessit, nequaquam potest excusari.

4. His adde injuriam, quam & *Principi* suo, & *Patriæ* facit. Deus suam vicem in terrâ gerentibus jus potestatemque in omnium *Subditorum* personas intra sua quibusque regna largitus est, usque ad vitas in usus *Patriæ*, ubicunque ipsorum autoritate imperati fuerint, profundendas: quas ob eam causam prodigere pro suo libitu non possunt absque manifestâ injuriâ *Gubernatoribus* suis illatâ. Etenim quemadmodum ille qui privatum hominem occiderit, non solum in *Deum* peccat, & in *istum hominem*, cui vitam eripuit; verum etiam, prout *Leges* factum interpretantur (ex sensu vetustæ *Accusandi Formule*,) in *Ceroram* & *Dignitatem* sui *Principis* impingit, quem *Subdito*, adeoque jure isto, quod in personam ejus habuit, atque utilitate, quam poterat ex ejus operâ percipere, privavit: Ita & ille qui suæ vitæ eò usque prodigus est, ut gladio eam in pugnâ, autoritate *Principis* destitutus, exponat, si occubderit, non solum tenetur crimine suum sibi exitium accersendi, verùm damnum etiam affert & detrimentum *Principi*, cujus imperio atque arbitrio vita ejus & persona (secundùm *Deum*) subesse debent.

5. At-

5. Atque sicut illius, qui ad arma capeffenda non aliunde quam ex sese auctoritatem habet, temeritas, si in eâ causâ ceciderit, excusari nequit: itâ nec crimine vacabit, si alterum (licet hostem) in prælio interfecerit. Est enim *Bellum* quasi *Judicatorium* quoddam, in quo *Princeps*, qui bellum gerit, rationem habet *Judicis* adversus *Hostem*, tanquam pacem patriæ suæ perturbantem, mortis *sententiam* pronunciantis; omnesque sub illius vexillis *militantes* sunt quasi totidem *sententiæ* ab illo *prolatæ* *executores*. Qui verò mortis *sententiam* exequitur in alterum, legitimâ ad id auctoritate haud minùs fulciri debet, quam qui pronunciat; quod ni fiat, homicidii paritèr reus est. *Miles* itaque, qui ex hac parte cùm pugnet pro hostibus, ipso facto, habet omnes qui stant ex illâ, si quidem suâ tantum sponte bello sese immiscuerit, constructivè *profecto* *Judicis* sibi officium assumit, cum non sit *Judex*, adeoque *currit antequam mittatur*. Quod si in ejus *excusationem* dictum fuerit, Eum id non agere tanquam *Judicem*, verùm tanquam *Executorem* *latæ* ab illo *Principe*, in cujus semet *militiam* immisit, *sententiæ*; qui, propterea quòd operam ejus acceperat, ad istiusmodi *executionem* sufficientèr eum communivit: *Epistola* tua hoc *Responsum* prompte suggessit, *Sententiam* ab illo qui non est ejus legitimus *Princeps*, ac proinde cujus arbitrio obsequendi nullam habet *licentiam*, nihilò plus valere (quantum ipsum quidem spectat) quàm *sententiam* à non *Judice* *latam*, ideoque non posse ei tribuere auctoritatem quâ istam exequatur. Verum equidem est licere ei, facultatem modò a suo *Principe* impetraverit, sub altero *Principe* mereri, ac proinde ea, quæ jam diximus, exequi. Quippe *Princeps* cum talem ei concedat *licentiam*, eum revera à seipso ad alterius arbitrium relegat, at proinde potestatem ei facit (si modò iste alter acceperit) istius arbitrio obsequendi. Verum inquam hoc est, sed nostram rem non attingit, quia *destruit suppositum*; supponimus quippe *Milem* sub *Extero*, suâ sponte, & ubi ipsi libitum est, stipendia facere, nec sciente nec permittente suo legitimo *Principe*.

III De fine, quem sibi Miles proponere debet.

1. Quandoquidem inceptorum & actionum humanarum *bonitas & malitia à fine*, quem sibi in iisdem proponunt, plurimum pendet, illum, cui in votis est *vitam agere militarem*, pectus suum diligentèr excutere oportet & examinare, quæ potissimum causa eum *bonâ fide & re ipsa* ad hoc vitæ propositum impellat; & quænam sit affinitas eum inter *finem*, quem sibi tanquam intentionum suarum metam præcipuam præfigit, eumque qui est, aut esse debet, *verus* ipsius rei *finis*. Verum Belli *finem*, qui solus id licitum potest efficere, omnes nōrunt esse necessariam conservationem Reipub. in pace, seditiosos quoscunque atque hostiles ex adverso conatus sive reprimendo, sive prævertendo. At sicut in aliis rebus haud rarò usu venit, juxta quod dici solet, *Finem non eundem esse artis atque artificis*; ita & hic Bellator sæpenumèrò *finem* intuetur à *Belli fine* admodum remotum, qui quantò remotior tantò etiam est deterior. Ut è contrà *actio* semper tantò melior est, quantò agentis *intentio* cum eo *fine*, cujus gratiâ res ipsa instituta fuit, arctius conjungitur, aut ad eum directius tendit.

2. Rationes autem, quibus ad sequenda castra homines plerunque adduci solent, sunt præcipuè hæ tres, viz. *Lucrum, Honor, & Patriæ suæ inservire*. De quibus sigillatim disquirendum est, an, & quatenus harum aliqua satis habeat ponderis apud *Christianum* vel *Ethnicum* quidem virum, quò ad *Militiam* tanquam *particularem* suam *Vocationem Professionemque* amplectendam adducatur.

3. Primò quod *Lucrum* attinet: Qui aliàs *Facultatem* habet *Militandi*, ei proculdubio licitum est stipendia tum accipere, tum exigere. *Johannes Baptista Militibus τὰ ὀψώδια* permisit. *Luc. 3. 14.* Atque *S. Paulo* non æquum esse videbatur, ut quis *suis sumptibus* militaret. *1. Corinth. 9. 7.* Neque hoc tantummodò; verùm ad commodum quoque ex isthoc *munere* suscepto ipsi proventurum (si ad

id modò vocatus fuerit) respicere licebit, actuque itèm intendere (moderatè tamen, & ut bonum virum decet) ex *Militiâ* suâ *viâctum* sibi, atque etiam *Fortunam* comparare: planè sicut homines in aliis *professionibus* eligendis, *muneribusve* suscipiendis & solent, & possunt absque peccato facere. Verùm *Lucrum* sibi tanquam *finem scopumque* in sequendis bellis *præcipuum* proponere (id quod quamplurimos ex gregariis nostris militibus facere ex eorum actionibus apertè liquet) iniquissimum certè, & odio dignissimum est: usque adeò non est sufficiens ei argumentum ad *Militiam* tanquam *professionem* suam amplectendam. Quis potest supponi cum istâ charitate, justitiâ, & moderatione, quæ unicuique *Christiano* inesse debet, convenire, ut quis quæstum faciat homines pro mercede jugulando? Omnes igitur *Militem* purè *mercenarium*, perinde ut teterimam humani generis pestem, abominari comperio. Quippe hujusmodi homines nunquam respiciunt causam in quâ pugnant, sitne justa an injusta; sed mercedem duntaxat & prædam. Ideoque pretia maxima aucupantur, & parùm solliciti sunt quosnam pessudent, interficiant, & opprimant, vi, rapinâ, cæde, peculatu, modò inde sibi met, idque absque suo periculo, opes accumulare queant. Nec quicquam iis impedimento erit quò minùs, cum emolumentum ex eo venturum sit idoneamque ad id nacti fuerint opportunitatem, vel suas prodant partes vel transfugiant in alienas, vel aliud quidquam quantumvis licèt turpe & inhonestum perpetrent. Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur.

4. Intuitus *Honoris* & *Gloriæ* ex rebus in Bello egregiè gestis adipiscendæ non solùm licitus, sed laudabilis etiam & utilis in *Milite* esse poterit. Et quidem hæc *Honoris* cupido nobilior est sublimiorque, multòque magis animo generoso consentanea, quàm est *Lucri* aucupatio: tum quia viros natalibus, ordine, & ingenio eminentissimos faciliùs contingit ab eâ permoveri (*Lucrum* autem infimam inter plebis faciem maximè dominatur;) tum etiam quia ad facinora præclariora, quæque famam & existimationem conciliant, mortales accendit, cohibetque à turpioribus
iis

istis Injustitiæ, Cruditatis, & Rapinæ actibus, quos *Lucri* cupido mercenarium virum adigit sæpissimè perpetrare. Verùm ad autorizandum *Militem* quò *Militiam* instar *Professionis* colat (quâ de re nunc agitur) hicce *Gloriæ* finis non plus valet, quàm valebat iste *Lucri*. Verus etenim *Belli* finis cum sit pax tuta & honorifica, aliquid est utrique commune (ex cupidine tàm *Gloriæ*, quàm *Lucri* proveniens) adeò isti fini *ἀνίσταται*, ut utramque æquali aut tantùm non æquali intervallo ab eodem distare efficiat. Quippe sicut non potest fieri quin ille, qui ex *Bello* *Lucrum* captat, cupiat ut *Bellum* protrahatur, quò *Lucri* sui spes permaneat; ità ille qui ex *Bello* sibi *Gloriam* captat, non potest non exoptare ut producat illud, quod & occasiones *Gloriæ* suæ adaugendæ suppeditet. *Hydropi* enim *κενοδοξίας* laborat ambitiosus, æque ac *φιλαργεύας* avarus; tam siticulosus & insatiabilis ille, quàm hic. Unde fit ut utrique paritèr omnes ingenii & industriæ nervos intendant, quo *Belli* potrahendi anîam reperiant, *Pacisque* consiliis (quantum in ipsis positum est) obviam eant & adversentur. Inîò hoc mihi insuper adjicere licet, ad hanc rem quod attinet (viz. pacem penitus impediendam) istum *Honoris* & *Gloriæ* finem ex duobus esse multò magis periculosum. Quoniam hæc cupido sæpissimè solet incessere viros nobilissimos, eosque qui ex natalium beneficio, officiorum eminentiâ, animorum magnitudine, pristinorum actionum gloriâ, aliisque hujusmodi privilegiis tùm plurimum in *Consiliis* pollent, tùm apud totum *Exercitum* magno loco habentur. Cùm vulgaris multitudo, in quâ altera cupido (*Lucri*, viz. sordidi) maximè abundat, nec nôrit nec possit plerunque multum detrimenti asferre. In omnibus itaque temporibus, omnibusque locis perpetuò observatum fuit, plerarumque *Rerumpub.* perturbationes in initio, earumque tandem aliquandò ruinam & eversionem ab irrequieto quorundam ambitiosorum ingeniorum motu, immodicâque *Honoris* & *Gloriæ* siti profluxisse.

————— *Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituli que cupido.*

Juvenal. Sat. 10.

H 2

5. Quare

5. Quare si omninò poterit reperiri aliquis, qui capax est *Militiam* tanquam propriam suam *Professionem* excolendi, ex iis sit oportet, qui eundem sibi in hac re finem propositum habent, qui est vel esse debet ipsius *Belli*. Hoc est, ex iis qui postquam pectora sua æquo examine scrutati fuerint, verè dicere possunt (& non simulatè) *Præcipuam causam, ob quam Bello operam dant, esse ut Regi suo Patriæque inserviant, pacem eidem aut procurando, aut conservando*: Id quod nemo verè potest dicere, nisi qui *Bonum publicum, Patriæque pacem omnibus privatis commodis quibuscunque anteponit*. Quod tùm denum spectatum erit, si eo consilio arma sumerit, idque reverà palam fecerit postea, ut nè quid sui aut commodi, aut honoris, aut salutis gratiâ agat vel moliatur, quod fini illi adversetur; neque periculum aliquod aut laborem defugiat, qui ad finem eundem consequendum verisimiliter conducatur. Quâ conditione suppositâ, haud negârim quin alicui constare possit licere sibi *vitam Militarem* sicut propriam *Professionem* persequi, idque in duobus casibus.

6. Primò enim. Quod ex ipsius rei naturâ *Officium* potius est quàm *Professio* (cujusmodi *Militiam* esse jamjam demonstravimus) id *Militi*, modò legitimè designatus sit, potest esse propriæ *Professionis* loco: præsertim si id fiat cum aperto consilio (sive expressè, sive interpretativè declarato) muneris istius vel quoad ipse vivat, vel ad tempus aliquod diuturnum obeundi; ratioque muneris postulet, quamdiu in illo permanserit, ut vel semper, vel plerumque in suâ ipse personâ assistat. E. g. Professione & praxi *Jurisseritus* à Principe suo evocatur ut sit in alterutro Banco *Judex*, vel *Fisci Regii Baro*. *Judicis* officium jam fit ejus *Professio* sive *Vocatio particularis*; cui ut adsit in annuis *Terminis*, & *Itinerationibus*, ejusdem officii executio postulabit. Verùm si *Rex Consiliarium*, vel *Servientem ad Legem*, ut hac ætate per hos vel illos Comitatus *itineretur* ibique officio *Judicis* fungatur, speciali suo *Diplomate* constituerit; Ille hoc modo delegatus & constitutus plenam ad *Officium Judicis* in istâ *Itineratione* exercendum

dum facultatem, illius *Diplomatis* virtute, adeptus est ; tituloque *Domini*, omnibusque aliis observantiæ indiciiis tam amplum in modum, quam aliis *Judicibus* in suis *Itinerationibus* fieri solet, ornandus atque excipiendus erit. Non tamèn in hoc casu paritèr atque in altero *Judicis* Appellationem, quasi hæc esset *propria* illius *Professo* & *ordinaria* *Vocatio*, eidem attribui fas est : quia non nisi in hac duntaxat *Itineratione* *Judicem* agendi potestate armatur ; neque solùm non requiritur, sed nè permittitur quidem, ut muneri isti diutiùs adsit. Pari prorsùs ratione si *Rex Angliæ* virum aliquem nobilem ad *Castelli Dorobernensis* custodiam, vel oppidi *Bervici præfecturam* elegerit, istud munus est instar *Professionis* suæ vel *Vocationis particularis* ; proptercà quòd supponendum est, eum in isto munere permansturum, istique tantispèr adfuturum, donec *Regis* Voluntas eà dere ampliùs ei innotuerit. Atqui si *Rex* repentinà aliquà invasione vel seditione obortà exercitum conscriberet, virumque itidem nobilem ei præficeret ad restringendam reprimendamve illiusmodi seditionem atque invasionem : illius in isto opere munus cùm sit tantum temporarium, & quamprimum rei exitus detur, expiraturum, non alitèr quàm *ex consuetà Urbanitate Strategæ* nomen ei tribui potest ; vel saltem non poterit hæc *permanens* ejus *Professo* existimari, sed *Munus* duntaxat *transiens*. Est hic è casibus unus.

7. Alter casus (qui magis ad harum *Literarum* argumentum appositus est) eos spectat, qui Armis apud *Exteros* operam navare cupiunt, quò magis eam in re militari peritiam attingant & experientiam, quà ad opem *Regi* & *Patriæ* ferendam (si quando usus venerit) paratiores reddantur. Quippe cum *Belli administratio* jamdudum in *Artem* concesserit, eaque non è libris aut privato studio petenda, verùm operà frequenti, experientià, observationeque diligent comparanda sit, eoque potius quod hujusce *Artis* Regulæ, quemadmodum aliarum plerarumque illæ, non sunt semper eadem, sed novis quotidie inventis immutantur & promoventur ; valdè necessarium est unicuique *Reipub.* aliquam multos ex suà gente illius *Artis*

peritos in promptu habere, nè si *Bellum* inexpectatum forte inciderit, peregrinos (id quod ingens habet tum dedecus, tum periculum) in auxilium suum cogantur advocare. Hujus rei necessitatem plusquam satis evincunt mala, quæ ex inopia ejus *Natio* hæc nuperis hisce temporibus perleñsit; præsertim sub duobus superioribus *Regibus* ob diutarnam pacem, atque (ex eâ, velut situm & rubiginem, enascentem) teneritudinem morum & luxuriam. Etenim *Nobiles* & *Generosi Anglicani* pene omnes à bellicâ suorum Avorum virtute ubique in Historiis celebratâ eò usque degenerârunt, ut in hujusce *Belli plusquam civilis* exordio pauci admodum ex iis reperiri possent, qui vel ad imperandum idonei essent, vel quidquam rei militaris callerent. Adeò ut ab utrâque *Parte* accerferentur Mercenarii, iique plerunque *Scoti*; qui cum foris ut plurimum educati fuissent (maxime in *Galliâ*, loco multa disciplinâ exercitato) in hujusmodi negotiis plus experientiæ quàm *Angli* addidicerant. Ex quo fiebat, ut in præcipuas *Præfekturas* ita semet insinuarent, itaque apud utramque *Partem* in consiliis valerent, uti *Bellum* ex eorum ferè arbitrio in totum quodammodò administratum esset. Cui rei testimonio est ingens *Rutheni, Urreii, Kingi, Meldrami* apud utrumque *Exercitum* autoritas.

8. Cum itaque ejus sunt momenti *Principum* negotia, ut necesse sit habere eos potestatem *Subditis* suis (cujuscunque demum *Ordinis* sint, & *Professionis*) prout occasiones postulabant, non imperandi solum ad *Bellum* ut se comparent; sed & prospiciendi quoque in antecessum de supplemento virorum idoneorum, tum qui præficiantur, tum qui cætera *Militiæ* munera administrent, quod nequit fieri nisi satis benè multi homines ad *Artem Militarem* & *Armorum* disciplinam instituuntur: proinde necesse est uti vel ipsorum designentur autoritate, vel saltem licentiâ permittantur nonnulli, qui *Armorum* studio velut suæ *Professionis* & *Vocationi* propriæ incumbant. Quæ autoritas, aut licentiâ à *Principe* concessa sufficiet iis ad istam *Professionem* tutâ conscientia eligendam; modò supponatur (sicut jam supponitur) intentionem esse rectam,

virum

virum idoneis conditionibus præditum, cæterasque omnes cautiones de materiâ, modo, circumstantiis, aliisque ritè esse observatas.

9. Necessitate hujus *Artis* addiscendæ concessâ, ulterior quandoque potest esse necessitas ejusdem *foris* acquirendæ, *forisque*, postquam acquisita fuerit, & sub *Peregrinis* exercitandæ; idque in hisce duobus casibus: primò cum *Patris Militis*, cui ejus opera præcipuè & imprimis debetur, vel tam fœlix sit, ut pace & libertate integrâ *legitimi* sub imperio *Principis* fruatur; vel tam infœlix, ut prævalentibus *Usurpatoris* partibus servitute opprimatur invincibili. Quippe in priori casu *Armorum* nulla datur seria exercitatio; & quàm parùm ad solidam in istâ *Arte* peritiam & experientiam consequendam perfunctoriæ istæ *Exercitationes* à *Præfessis* singulorum in *Angliâ Comitatuûm*, unâ cum *Ducibus rusticanis* & *Armorum Lustratibus*, idque etiam perrarò, habitæ conducant, præterquam quod ratio nostra id satis nos edoceat, imperitia & inutilitas *Civicarum Cohortium* in *Bellorum* nuperorum initio abundè manifestum fecit. Et in casu posteriori, *Militem*, si velit domi operam suam impendere, vel ex *injustæ Potestatis* partibus pugnare, vel certam sibi nullâ de causâ ruinam accersere oportebit.

IV. De Persona conditione.

1. Consideranda est etiam & hæc: quippe *diversæ Personarum conditiones* in causa sunt ut *actiones* earum pro istâ *diversitate* vel *licitæ* vel *illicitæ* fiant, juxta vetus Dictum, quod etiam in hoc sensu non minùs quàm in illo altero, in quo fermè usurpatur, pravas hominum propensiones spectante, verum est; Duo cum faciunt idem non est idem. In secundâ amici tui *Epistolâ* reperio *Questionem* (vice replicationis ad comma aliquod tuæ ad primam ejus *Epistolam* responsionis) in hunc sensum propositam, Supponatur duo potentes *Principes* (*Galliæ* putâ, & *Hispaniarum*)
diu-

diuturnis inter se bellis conflictasse, causæque justitiam ex utrâque parte æqualem omnino apparere: Si quidem tertius aliquis *Princeps Statusve* è sincero pacem in *Orbe Christiano* stabiliendi studio, postquam eam in rem aliæ conditiones & intercessionibus frustra fuissent oblata, licite posset sese alteri *Parti* auxiliarem adjungere quo alteram ad pacem amplectendam redigat; cur non & *privato homini* (modò eandem habeat intentionem) liceat itidem in eundem finem arma sumere? Ratioque id querendi hæc est, viz. quia *Status*, aut *Princeps* unusquisque (cùm ad *Principes*, *Statusve* alios referatur) *hominis* ergà *hominem privati* rationem habet. Cùm enim ad sui duntaxat populi regimen accersatur, in alienâ *Repub.* non est nisi *homo privatus*.

2. Verùm hæc in re multum inter *Principem* & *privatam Personam* interesse nemo inficiabitur; adeò ut in eadem ipsâ pericopâ tres differentias notatu benè dignas (quasi objectionis loco insertas) reperiam. *Primò*, *Principes* pactis conditionibusque & possunt obligari, & interdum obligantur, ut in *Sociorum* defensionem arma capessant, quod in *privatos* nunquam cadit. *Secundò* *Principibus* æquum videri potest sui se commodi & præsidii causâ immiscere, nè à superiori *Parte* potentiam nimiam affectante ipsi pariter opprimerentur. *Tertiò*, Multò probabilius est ut *Princeps* nobilem istum & gloriosum finem, pacem viz. *Christianismi* assequatur. Omnes hæc differentie ibidem veræ esse admittuntur, veruntamen objicitur eis nihil quicquam ad *justitiam* causæ conferre, quod hic querendum est.

2. Si itaque hæc differentie minùs id efficiant, *quarta* tamen superest, quæ (quantum ego judico) ad rem erit, viz. *Jus Belli* esse penes *Principem* solum. In *re bellicâ* *Principibus* competit potestas *judicialis*, *privatis* hominibus *executiva* tantùm. Isque, qui non aliam habet potestatem, quàm quâ sententiam *Judicis* exequatur, debet antea sententiam *Judicis* expectare, quàm agere præsumat. Aliter ultra quod licite potest aget, quod ipsum est injustum. Non quasi *Princeps*, si *Bellum* conflarit ubi non debet,

debet, non sit pariter injustus, ac est *Judex* qui falsam sententiam pronunciat: verum quoad arma sumenda hoc inter eos datur discrimen. *Princeps* cum in ea re *jus agendi* habeat, & justè potest agere, & injustè; imò ubi agit injustè, *jure tantum suo* abutitur: verum *privatus* homo cum *jus agendi non* habeat, eatenus (absque *Principis* autoritate sibi commissa) non potest aliter quam injustè agere: quippe ità agendo *jure alieno* utitur sine licentia impetratà, quod semper est injustum. Aliud est aliquem (rectenè an secus) *uti* potestate, quæ *de jure* ad eum attinet; aliud sibi potestatem, quæ *jure* ad ipsum *non* attinet, arrogare. Alter non est injustus, nisi potestate *abutatur*; alter injustus est si *utatur* omnino.

4. Neque forsan in argumento in contrarium adducto (*viz. Principem*, quod ad *Justitiam*, & *Potestatem* attinet, esse in *alienâ Repub.* quasi *privatum* tantummodò *hominem*) tantum reperietur præsidii quantum in eo collocatur, si quidem una res benè perpendatur, quæ (ni fallor) vera erit, tamen cautè sit tractanda (etenim aliàs periculi multum habet, tum quia illis, qui in publicis negotiis parùm versati sunt, videatur paradoxa; tum præcipuè quia, si nimium distendatur, in sensum perniciosum ad *Tyrannici* cujusvis facinoris patrocinium facile torqueri poterit,) *Justitiæ viz. politicæ, & privæ non esse eandem usquequaque & adæquatam mensuram. Principes ad Justitiam æque ac infimi è privatis hominibus obligantur, fidemque tam cum amicis quam cum hostibus absque æquivocatione, reservatione, aliisve effugiis, prorsus non minùs religiose rigidèque atque hi, servare tenentur. Hoc nemini dubium est; verum non idèò necesse est Justitiæ Regulas, quibus Principum Statuumque consilia & actiones, in mutuis ergà se invicem relationibus, mensuranda sunt, ad amissim easdem esse cum iis, quæ privatorum hominum inter se commercia definiunt.*

5. Hujusque differentie ratio patet. Possunt *privatorum* hominum lites terminari, atque injuriæ eorum
I vel

vel coerceri vel puniri à *positivis Legibus* illius *Communitatis* cujus membra sunt; ac proinde ex cujus *Legibus* in omnibus suis commerciis dirigi tenentur. Quæ *positivæ Leges* (unâ cum *Lege Naturali*, & *Lege Divinâ*, quæ sunt omnibus communes) adæquata sunt norma, ad quam *privaterum* hominum eorumque actionum *justitia* exigenda est. Cum verò *Principes Statusque* non subsint ullis istiusmodi *Legibus* ad utroque pariter spectantibus, quæ dissidiis eorum & litibus componendis sufficiant; ingens humanarum rerum *Necessitas* aliam *Legem* amplioris ambitûs (in beneficium mortalium, & ad conservandam pacem) communi *Nationum* consensu introduxit, quam specialitèr *Jus gentium* appellamus (cujus id, quod *Jus Militare* dicimus, pars est una præcipua:) ex quo *Jure Gentium* (unâ cum *Legibus naturali*, & *Divinâ*) sicut antea dictum est, *Principum*, *Statuumque*, eorumque actionum *justitia* tanquam ex propriâ & adæquatâ regulâ est dimetienda. Unde fit uti multa juxta *Justitiæ politicæ* Regulas inter *Principes* ut justa & licita permittantur, quæ *privatos* inter homines juxta præputæ *Moralis Justitiæ* regulas ut illicita & injusta (atque id sanè meritò) damnarentur. Multa sunt *Imperii Arcana*, artificia quædam & simulationes in *Notitiâ* foris assequendâ, in *Consiliis* domi celandis & dissimulandis, in *Legatis* instruendis, & *Legationibus* administrandis, in *Foderibus* & *Amicitiiis* paciscendis, præcipuè verò in *Bello* gerendo & prosequendo, quæ ab ordinariis *Justitiæ moralis* regulis admodum videntur deflectere; quæ tamen ipsa (fide integrâ, citraque dolum malum) & adhibentur & necessario sunt adhibenda, ut in ullâ hominum *Communitate* tutò vivi queat. Scilicet illud *Poetæ* dictum, *Atque ipsa Utilitas justî propè mater & æqui*, in se habet & veritatis aliquid & rationis.

6. Ea quæ hastenùs dicta sunt tum vera esse, tum & æqua, ex hisce paucis Exemplis (ut alia multa prætermittam) manifestum erit, *Primò*, Ubi ab hoste *Urbs* expugnatur, ex *jure Gentium* ejusdem spoliū *Victori* cedit; qui si eam *militibus* (uti fieri solet) diripiendam dederit,

dederit, unicuique statim *Militi* in id, quod primò poterit manu apprehendere & occupare, jus verum & dominium accreſcit. *Secundò*, Interdum *Principis Statûsve* intereſt, idque ut ſuus ſibi aut honos aut ſalus conſtet, *Mercatores* ſuos injuriâ aliquâ affectos, aut *Legatos* inciviliter & contumelioſè tractatos *Bello* ulciſci (quippe etiam ipſæ hæ juſtæ *Belli* occaſiones, poſtquam poſtulata *Compensatio* denegata fuerit, ſemper exiſtimatæ ſunt; ſicut apud *Plautum Amphitryo* hanc ut juſtam bellandi cauſam reddit, *Nimis feroçiter Legatos noſtros increpant*:) in quo caſu ex *jure Gentium* ipſi permiſſum eſt non modò contra *Principem* ipſum, qui tamen ſolus damnum dedit, præliari; verùm inſuper *Patriam* ejus depopulari, *Oppida villasque* incendere, & ex innocuis ejus *Subditis* aliquot mille, dum juſtam ultionem perſequitur, fortunâ vitæque ſpoliare. Quod ſi quilibet homo *privatus* à vicino ſuo laceſſitus eundem in modum vindictam, *Servos* ejus cædendo, *Clientes* vexando, ruinamque ejus eorunive moliendo, meditaretur, hic actus à *Juſtitia*, moribusque *Chriſtianis* maximè abhorreret. *Tertiò*, cùm *Principes* gravi plerunque ambitione agitentur (ambitio autem eſt libido indefinita) *Principem*, ut ipſe in tato ſit, *Vicini* potentis motus & conſilia ferè non minùs diligenter quam profeſſi *Hoſtis* obſervare oportebit. Et ob iſtam cauſam prudentibus *Principibus* ſemper curæ fuit omnibus mediis licitis vicinorum ſibi *Principum Statuumque* vires quantum poſſent in æquilibrio continere, eâ nimirum proportionem, quæ ſinguli cujuſvis ſupra cæteros eminentiam impediret. Quam in rem *Principi* licitum ſemper habitum fuit, ſepoſitâ cauſæ conſideratione, imbecilliori *Parti* ſemet adjungere ad ferendum ei auxilium adverſus potentem *Hoſtem*, quem verifiſimile erat brevi eum abſorpturum, atque inde tam ſibi quàm cæteris *Principibus*, & *Statibus* vicinis formidabilem & periculolum extitaturum. Quâ unâ de cauſa, ſi non ſuppeterent alteræ, *Chriſtianis* omnibus *Principibus* lites ſuas componere, *Venetis*que & *Hungaris*, *Perſis Tartariſque* adverſus *Turcas* ſuppettias aſſerrè tam eſſet juſtum, quàm utile eſt & honorificum.

ficum. Hoc verò licet in *Bellis* apud *Principes* gerendis iustum habeatur, si tamen in *Contentione forensi privatus* quispiam simile quid tentaret, viz. pauperem adversus divitem, æquitate *Causæ* non perpenſa, tum pecuniâ tum operâ suâ adjuvaret, actus iste (sicut & in *Exemplo superiori*) palam injustus esset, & à *Christiano* alienus. Exempla multò plura in eandem rem, si opus esset, adduci possent; sed hæc, opinor, id quod ex hac parte demonstrandum suscepi verum esse abundè evincunt.

7. Sunt & aliæ multæ circumstantiæ de *conditione Personæ* consideratu dignæ, quæ efficiunt ut idem ipsum huic non liceat, quod licet alteri; vel ut huic quàm illi plus minusve expediat, aut non expediat; si quidem uterque *privatus* homo & *subditus* supponatur. Quales sunt, viz. Sitne vir honorificus & opulentus, aut fortunâ graduque vulgari? Cælebs, an Maritus? Si Maritus, utrùm Uxorem consentientem habeat? Atque an istiusmodi consensus in Uxore voluntarius fuerit & rationalis, à iudicio de rei convenientiâ persuaso profectus; an potius ab eâ, Mariti importunitate suâque facilitate obsequendi valentibus ejus in istâ re desideriis, extortus? Utrum domesticarum rerum & æconomicorum respectuum necessitas absentiam ejus tam diu, quàm in eâ occupatione versandum est, patietur; annon magis præsentiam ejus, curamque in eis administrandis intereâ polcet? Sexcentæque aliæ hujusmodi *difficultates*, & *dubia*: de quibus deliberare æquum erit, eaque sine præjudicio cum rationibus istis & argumentis verisimilibus, quæ desideria ejus accenderunt primò, deindè fovèrunt, contrà appensis simul conferre, antequam se in istud *Vitæ genus* immiserit. Et tamen ad extremum, tutius ei foret (meâ sententiâ) desistere à propositis, quàm pergere; nisi ipsi constiterit se liberam *Principis* sui permissionem habere, vel *expressam* (quod validissimum esset *Conscientiæ* suæ præsidium,) vel saltem probabiliter admodum & liquidissimò *præsumptam*.

F I N I S.

